

Otthonosan itthon Települési ifjúsági munka

4. fejezet illusztrációi

GYAKORLATOK

1) „Fele – fele” helyzetekhez: amikor az együttlévő csoport egyik fele a települési önkormányzat tisztségviselője vagy köztisztviselője, a másik fele a helyi ifjúsági civil társadalom képviselője (egyesületek, csoportok, közösségek szószólói).

Helyzetgyakorlat: „Fedelet a fejünk fölé!”¹

A gyakorlat célja az, hogy a résztvevők megértsék az eltérő szerepeket a szerepekbe való belépéssel és a szerep eljátszásával, hogy felismerjék a közös és az eltérő érdekeket és azok rejtett és nyilvános megjelenítését, hogy el tudjanak azon gondolkodni, hogy mit tehetnek ők a különböző szerepek kötöttségeinek feloldása, az objektívabb ifjúságképek kialakítása, az együttműködések kezdeményezése és fenntartása érdekében. Amennyiben „vegyes” csoporttal dolgozunk, irányítsuk úgy a szerepek kiválasztását, hogy az, aki köztisztviselőként vagy önkormányzati képviselőként dolgozik, az a fiatalok vagy az egyesületi vezetők szerepeit, az pedig, aki a civil társadalomból érkezett, a hivatali vagy közgyűlési szerepeket alakítsa!

A gyakorlat nagyon nagy mértékben függ a résztvevők késztetéseitől, képességeitől, motivációjától – semmiképpen sem ajánlható, hogy a helyzetgyakorlatot egy képzés elején végezzük el! Mindenképpen szükséges a bizalom és az elfogadás légkörét kialakítani a gyakorlat elvégzéséhez! A résztvevők ismerjék meg egymást, tudjanak arról, hogy ki honnan, milyen környezetből érkezett, mit csinál, mivel foglalkozik munka- és szabadidejében. Szánjunk kellő időt ezeknek az információknak a megismerésére! A gyakorlatot bátran változtassuk meg a csoport összetételéhez igazodva! (Ha pl. egy kistérségi együttműködésről van szó, változtassuk meg a kerettörténetet e szerint! A kerettörténet legyen minél realisabb, a képzés célcsoportjához a legközelebb álló.)

A gyakorlat:

1. lépés: instrukciók

„Most egy szerepjátékot fogunk eljátszatni. A szerepjáték fontos követelménye az, hogy a résztvevők vegyék komolyan azokat a szerepeket, amelyeket el kell játszaniuk. A szerepeket ki fogom osztani a kezemből tartott szerepkártyákon. Kérem, hogy olvassák el a szerepkártyákon szereplő információkat. Gondolkozzanak el rajtuk. Gondolják végig a saját tapasztalataik alapján: ki az a személy, akit el kell játszaniuk: mit csinál, hogyan él, hol él a településen, hogyan gondolkodik, mit cselekszik bizonyos helyzetekben. Használják szabadon saját tapasztalataikat ehhez! Gondoljanak arra, hogy ki is az a személy, akit mintának használnak a szerep megformálásához. Hogyan látják őt, mit tudnak róla?”

¹ Ezt a gyakorlatot számos alkalommal játszottuk el különböző helyi képzések résztvevőivel. A tapasztalatokról érdeklődőknek szívesen küldök részletesebb beszámolókat (peter.wootsch@t-online.hu).

2. lépés: egy történet a településről, a település bemutatása:

A történetet el is mondhatjuk, vagy írásban a gyakorlat résztvevői rendelkezésére is bocsáthatjuk – ez rajtunk, a gyakorlat irányítóin múlik. Megkérhetjük a résztvevőket arra is, hogy a történet alapján készítsék el a település térképét, rajzolják meg a település címerét, határozzák meg a hagyományos települési ünnepek rendjét és formáját. Az a lényeg, hogy a történet minél közelebb kerüljön hozzájuk. A történetben utaljunk a település nevére, elhelyezkedésére, megközelítésére (távolságok és közelségek), intézményeire, a szereplők karakteréhez szükséges háttérinformációkra.

Egy példa: *„Boldogfalva egy olyan dél-alföldi település, ahol 2 500-an laknak. Régi múltra tekint vissza a település, látható a címerében is (le is rajzolhatjuk!), hogy a fél lábbon álló gólya egy koronát tart a csőrében. Ez arra utal, hogy a XVI. században, a török időkben, az ellenkirály, Szapolyai János erdélyi vajda itt állt meg Kolozsvárra menet, és nála volt a Szent Korona, amelyet a legenda szerint a Kocsi Lajos Tamás Házában őriztek szorost. De ez a múlt nem is annyira fontos, mint a jelen. A múlt csak annyiban számít, hogy a Falunapot a hagyományok szerint mindig szeptember 15. körül tartják, a legenda szerinti napon, amikor az ellenkirály megállt a faluban, és a Falunapra sokan az elszármazottak közül visszatérnek, hogy együtt legyenek a faluban élőkkel. A Falu ápolja tehát a hagyományait, és ez nagyon fontos az itt élő embereknek. A Falu egyébként az M9-es autópályától 23 km-re van, a pályára vezető utat európai uniós forrásból nemrégiben felújították, jól vezethető. Itt jár az a Volán-busz is, amely a közeli megyeszékhelyre viszi a középiskolásokat. Naponta háromszor közlekedik, és ez lehetővé teszi, hogy azok is tudjanak a megyeszékhelyen ügyeket intézni, akiknek nincsen autójuk. A megyeszékhely ugyanis „csak” 35 km-re van a településtől. A vasúti közlekedés néhány éve megszűnt, a síneket felszedték, az állomásépületben ma raktár van. A település fekvésének érdekessége, hogy a két határ szomszédságában van – az egyik „schengeni”, a másik azonban nem. Ennek nagy jelentősége van a vásárlások szempontjából, mert sok dolog az egyik, más dolgok pedig a másik országban olcsóbbak. Az autótulajdonosok tankolni pl. a „nem-schengeni” országba járnak át, mert a 45 km-es kitérő megéri nekik. Vannak olyanok is a településen, akik tulajdonképpen cigaretta-csempészésből élnek (meglehetősen jól) – persze erről nem beszélnek a falu egyik igazi találkahelyén, az éjjel-nappal nyitva tartó Makk Hetesben! De ne is fesszeggessük ezt a kérdést, hiszen a tárgyunk szempontjából az sokkal fontosabb, hogy Boldogfalva egy olyan település, amelynek lakossága nem csökken, hanem lényegében stagnál. Ez annak köszönhető, hogy még az előző választási ciklusban közműves telkeket alakítottak ki az egykori Alvégen, jutányos áron kínálta őket az önkormányzat, és sok fiatal család kiköltözött Boldogfalvára a megyeszékhelyről és egy másik közeli kisvárosból, mert megkapta őket a táj szépsége, a jó levegő és a viszonylagosan jó megközelíthetőség. Ráadásul Boldogfalván megtelepült egy belga vállalkozó autóalkatrész összeszerelő üzeme is, amely mintegy 80 embert foglalkoztat, köztük olyan szakmunkásokat is, akik korábban a megyeszékhelyről jártak „ki” dolgozni, és közülük is néhányan telket vásároltak, házat építettek itt. A vállalkozás egyébiránt a falu legnagyobb adóbefizetője, és ebből kisebb fejlesztésekre, erre-arra van költségvetése a településnek. Nos, történetünk ebben a környezetben játszódik. Mint mondtuk volt, a középiskolások*

(és a kevés számú egyetemista) eljárnak a faluból. Azonban péntekenként a többségük visszatér és szeretnék, ha lenne egy hely, ahol úgy tölthetnék az idejüket, ahogyan ők szeretnék. Szívesen működtetnének egy teleházat is, ha lenne ehhez megfelelő épület. A Makk Hetes mellett a másik – egy kicsit jobb – kocsmában, a Lion's-ban lehet biliárdozni és darts-ozni, sőt szombatonként a tulajdonos azt is megengedi, hogy ha más esemény nincsen, még diszkózzanak is. De ezeken kívül a fiataloknak túl sok lehetőségük nincsen arra, hogy értelmesen eltöltsék az idejüket. Valamikor volt itt egy ifjúsági klub is (igaz, hogy a KISZ működtetette), de az a generáció már kiöregedett ebből – bár a gyermekeiknek még sokszor mesélik, hogy milyen jó is volt akkoriban. A gyermekek most érték el a kamasz- és fiatal felnőtt korukat. Mivel a gyakori közös buszozások alkalmával van idejük beszélgetni, már néhány éve mindig visszatér ez a gondolat, hogy jó lenne „egy hely, fedél a fejük fölé”. Különböző terveket készítenek, szervezkednek, sőt már egy ifjúsági egyesület alakítását is tervbe vették, mert így több pályázati forráshoz juthatnának. Még azt is tudják, hogy a Mobilitás Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodája segíteni tud nekik tanácsokkal. A faluban egyébként egy általános iskola (8 osztályos) van, 14 tanárral. Az iskola mellett egy tornaterem és egy kézilabdapálya található, mert a faluban a kézilabdának vannak hagyományai, amelyet még Pista bácsi, a tornatanár teremtett meg, 24 évvel ezelőtt. Igaz, tavaly már nyugdíjba ment, és edzőként foglalkozik a korosztályos megyei bajnokságban szereplő fiatalokkal.

3. lépés: az eljátszandó történet

A fiatalok közössége szeretné, ha lenne egy hely a számukra, amit maguk használhatnának. Már évek óta tudják, hogy az egykori TSZ iroda épülete üresen áll. Igaz, hogy nincsen a legjobb állapotban, felújításra szorul, ki kellene cserélni az elektromos vezetékeket és a fűtési rendszer is elavult, de úgy gondolják, hogy ezekkel a feladatokkal meg tudnak birkózni, hiszen a közösségben vannak olyan tagok, akiknek ez a szakmájuk. Szeretnék, ha lenne egy olyan hely a számukra, amelyet maguk működtetnének, azt csinálnának ott, amit a közösség fontosnak tart, és képesnek tartják magukat arra, hogy fenn is tudják tartani a működést – erre különböző ötleteik vannak. A régi épület az önkormányzat tulajdonában van, és éppen mostanában gondolkodnak el azon, hogy esetleg kezdjenek vele valamit. (Korábban mindenféle vásárok voltak itt, meg egy ideig egy vállalkozó diszkót is működtetett az épületben, ami nem „jött be neki”, ezért néhány hónap után elhagyta a helyet.) Most az önkormányzat vevőt keres az épületre. Vevőként a belga vállalkozó jelentkezett, aki úgy gondolja, hogy mivel ő a legnagyobb adófizető a faluban, lehetősége van arra, hogy nagyon jó áron megvásárolhassa az épületet a hozzá tartozó földterülettel együtt. A fiatalok közössége szeretné, ha ők lehetnének az épület birtokosai, használói. Különböző egyeztetések után eljutottak odáig, hogy megfogalmazták a terveiket és azokat az önkormányzati testület elé tárják. A testület kész őket meghallgatni, hogy megfelelő döntést hozhasson.

4. lépés: a szerepek

/Készítsük elő a szerepkártyákat, amelyeket mindenképpen a gyakorlat elvégzése előtt meg kell alkotnunk./ Az alábbi szerepleírások olyan minták, amelyeken a kép-

zési csoport összetétele, a képzés céljai, a lehetőségek és adottságok szerint bátran változtathatunk, de ügyeljünk arra, hogy a szerep átéléséhez szükséges fontos információkat feltétlenül közöljük a résztvevőkkel, ezzel is segítve azt, hogy a helyzet valóságos, felismerhető, átélhető legyen! Kérjük arra a résztvevőket, hogy először egyénileg gondolják át a szerepeiket és a szerepkártyákat ne mutassák meg másoknak! Majd adjunk arra lehetőséget, hogy két csoportban: az önkormányzati testület és a fiatalok csoportjaiban megismerkedjenek egymás szerepeivel, hogy tudják azt, ki, kicsoda. A hivatal képviselője csatlakozzon az önkormányzati csoporthoz.

A testület tagjai:

Ön a település polgármestere. Ez az első ciklusa polgármesterként, mert az előző polgármester, aki a falu korábbi tanácselnöke volt, és 24 évig töltötte be a tisztségét, visszavonult. A két évvel ezelőtti választási kampányban Ön a kampányában „fiatalítással” érvelt, amelyre Ön szerint a falunak feltétlenül szüksége van. Ön két cikluson keresztül már volt tagja egyébként az önkormányzatnak, jól ismeri az önkormányzati működést, és tisztában van a költségvetési lehetőségekkel. Ön nem főállású polgármester. Végzettsége szerint gépészmérnök, és egy kis autójavító műhely tulajdonosa. Határozott elképzelése az, hogy a fiatalokra kellene támaszkodnia, mert ők a jövő. Beszélgetésekben és gesztusokkal mindig támogatja őket, rendszeresen elmegy az általuk szervezett összejövetelekre, ha meghívják.

Ön a testület legidősebb tagja. Pista bácsi nagy barátja (együtt járnak horgászni), nyugdíjas, az egykori Tsz főkönyvelőjeként ment nyugdíjba. Korábban a tanácsban is dolgozott, a testületnek már az első demokratikus választás óta a tagja. Kora miatt kicsit nagyot hall. Az a véleménye, amelynek mindig hangot is ad, hogy a kézilabda a legfontosabb közösségformáló erő, és minden fiatalnak lehetőleg részt kellene ebben vennie. Büszkén szokott arra hivatkozni, hogy 1985-ben a falusi csapat feljutott az NB II-be, ahol egy évadot játszottak! Azóta is szeretné, ha ez megismétlődne. Ezért minden költségvetési vitában elismétli a szokásos érveit, hogy a kézilabdázók több pénzhez juthassanak.

Ön a testület tagja, az általános iskola fizika tanára, aki informatika szakkört is vezet. Középkorú, és azért indult el a választáson, mert úgy gondolta, hogy előbb vagy utóbb átveheti majd a nyugdíjkorhatárhoz közeledő iskolaigazgató helyét. Óvatosan lavíroz tehát, nem kíván senkivel sem konfrontálódni nyíltan, és igyekszik a polgármester mellé állni fontos kérdésekben. Tanárként van véleménye a fiatalokról, többségük jól ismeri, hiszen tanította, vagy még most is tanítja őket. Úgy gondolja, hogy a falunak van lehetősége arra, hogy az Internet jobban elterjedjen, és a saját programja tulajdonképpen egyfajta falusi informatikai program elfogadtatása, amelyhez egy teleház nagy lökést adhatna.

Ön a testület tagja. Csoportvezetőként a belga vállalkozó üzemében dolgozik. Mindenki úgy gondolja Önről, hogy azért van a testületben, hogy a tulajdonos érdeke-

it képviselje. Ez természetesen nem igaz, hiszen Ön sokszor kezdi úgy mondatait, hogy „a boldogfalviak azt kívánják”, vagy úgy, hogy „a boldogfalvi embereknek is... ” vagy úgy, hogy „Boldogfalvának arra van szüksége ...”. Családos emberként azt is fontosnak tartja, hogy az óvoda is rendben legyen, hiszen ott vannak a gyermekei, és ott dolgozik a felesége is. Az óvodás gyermekek közül Sanyika jövőre megy iskolába, Katika pedig majd két év múlva. Előrelátó emberként jó kapcsolatokat ápol az iskolával is, gyakran találkozik az iskola igazgatójával, gyakran képviseli az iskola szempontjait, ügyeit a közgyűlésben is.

Ön a közgyűlés tagja. Olyan hölgy, aki egyedülálló, aki a megyeszékhelyen dolgozik, ráadásul projektmenedzserként egy tanácsadó és képzési vállalatnál. Lokálpatrióta, mindig nagyon fontos volt az Ön számára az, hogy tegyen a szülőfalujáért, és soha nem jutott eszébe, hogy elköltözzön innen. Már az iskolai évek alatt is fontos volt az Ön számára a közélet, diákönkormányzati vezető, sőt a főiskolán, ahová járt, a hallgatói önkormányzat elnöke is volt egy pár évig. „Nyüzsgő típus”. Munkája mellett még a helyi hagyományörző egyesületben is aktív szerepet tölt be. Ha ráér, táncol a helyi táncegyüttesben is, amit nagyon szeret. Idősödő szüleivel él, és tulajdonképpen ők ösztönözték arra, hogy elinduljon a választásokon, ahol testületi tagként a második legtöbb szavazatot kapta. Ez nagyon fontos az Ön számára, mert ezt bizalmi tőkének tekinti, amelynek igyekszik megfelelni. Ezért a testületi munkában konfliktusos figurának tartják a többiek, aki „mindig kötözködik”.

Ön... a polgármesteri hivatal képviselőjében van jelen (a jegyző, vagy a hivatal kijelölt munkatársa, aki – ha a játékot előterjesztés alapján játsszák el – tulajdonképpen az előterjesztő képviselője), aki kérdésekre válaszolhat, szót kérhet és kaphat. (? A mondat állítmánya hiányzik.) Ön az a köztisztviselő, aki ismeri a fiatalok véleményét, kapcsolatban volt / van velük, és rendelkezik azokkal az adatokkal, amelyek a döntés során fontossá válhatnak. Pl.: mennyit ér az épület, mit ajánl a belga, mibe kerülhet a felújítás, mire van pénze az önkormányzatnak és mire nincsen. (E fenti kettő egyazon kártyán szerepel? Nem összefüggő szöveg, mint az előzőek.)

A fiatalok képviselőjében:

A fiatalok szószólói (lányok és fiúk):

Ön egy 17 éves fiatal, aki még középiskolába jár. Minden nap buszozik az iskolába. A hétfőjét otthon tölti. Jó tanuló, és aktív az iskolája diákönkormányzatában, részt vesz az iskola on-line diákújságjának a szerkesztésében. Ismeri a teleházakat, és nagyon szereti az informatikát, szeretné, ha a faluban lenne egy ilyen hely. Szívesen részt venne ennek a létrehozásában és működtetésében.

Ön egy 21 éves fiatal, aki már az első munkahelyén dolgozik, és mindennap ingázik a megyeszékhelyre, ahol korábban a középiskoláját is végezte (szakközépiskolába járt). A munkahelyével nincsen túlságosan megelégedve, de tudja, hogy muszáj dolgozni, mert a szüleitől nem várhatja el, hogy fizessék kedvteléseit, szórakozását. Szereti a társaságot, és ha lehet, mindig a barátaival tölti az idejét.

Ön egy egyetemista , aki a megyeszékhelyen tanul.

Ön egy egyetemista, aki Budapesten tanul.

Mindannyian az egyesületé válás mellett kardoskodnak, Önök azok, akik az egyesületi alapító okiratot készítik, és a tervekkel bajmóldódnak. A többiek feltétlenül bíznak Önökben, Önök a fiatalok csoportjának természetes szószólói.

Ezeken a szerepeken kívül szükségünk van legalább 3 megfigyelőre is! A megfigyelőknek végig kell követniük a folyamatot, célszerű, ha a megfigyelési szempontokat előírjuk a számukra, és arra kérjük őket, hogy készítsenek jegyzeteket is, mint pl.:

- Hogyan készültek fel a szereplők a feladataikra? Miről beszéltek, milyen érveket alakítottak ki a találkozás előtt? (megfigyelés a két elkülönülő csoportban)
- Hogyan zajlott a találkozó? (a találkozás megfigyelése)
 - Idővonal: mikor mi történt? (ez pontosan lejegyzendő)
 - Milyen érveket használtak a felek?
 - Milyen vitás kérdések merültek fel, és azokat hogyan oldották meg?
 - Mit képviselt a polgármester, és mit képviseltek a testületi tagok?
 - Mit és mikor mondtak a fiatalok, hogyan képviselték érdekeiket, elképzeléseiket, volt-e menet közben vita köztük?
 - Hogyan született a döntés – mi volt a döntés – hogyan fejezték ki a felek a döntéssel kapcsolatos véleményüket és érzéseiket?
 - Hogyan zárult a találkozó?
 - Milyenek voltak a találkozó körülményei? Hangulata? Nyelvezete?
 - Egyéb megfigyelések
 - Mit gondolnak az eljátszott helyzetről: tükrözte-e ez a fiatalok részvételével kapcsolatos lehetőségeket, nehézségeket? – Milyen tapasztalatokat szereztek erről?

A gyakorlat tulajdonképpen a helyzet – a közgyűlési keretek között lezajló találkozó – eljátszása és a játék tapasztalatainak feldolgozása.

A csoportban történő feldolgozás kezdődjék a megfigyelőkhöz intézett kérdéssel: „Mit láttak a gyakorlat során?” Kérjük őket arra, hogy minden kérdéshez fűzzenek kommentárt a következőkben. A feldolgozás során használjunk nagyon egyszerű kérdéseket: Pl.: Könnyű vagy nehéz volt ezt a helyzetet elképzelni? Könnyű vagy nehéz volt-e eljátszani a szerepet? Mi okozott nehézséget? Milyen példákra támaszkodtak? Milyen mintákat követtek? Reális volt a helyzet, a szereplők, a döntési folyamat? Mi volt a döntés? Mit gondolnak, miért? Milyen érvek döntöttek? Ki hogyan érvelt? Volt-e konfliktus a döntés folyamatában? Hogyan érzik, reális döntés született? stb.

GYAKORLATOK

A JETLT GYÉMÁNTJA

(A **JETLT** az angol RMSOS rövidítés magyarítása. A fiatalok részvételével kapcsolatosan fontos fogalmak összefoglalása, amelyek: **Right** (Jog), **Means** (Eszköz/Erőforrás), **Space** (Tér), **Opportunity** (Lehetőség), **Support** (Támogatás)

A gyakorlatot a „Részvételre irányuló projektek tervezése és végrehajtása helyi és területi szinten” (Strasbourg, EYC, 2005) címmel megtartott képzésen fejlesztették ki².

- **Témakör:** első benyomások szerzése a Chartáról³
- **Fő téma:** Mi is az a JETLT?
- **Csoportlétszám:** 15-30 fő
- **Célok:**
 - reagálni az ifjúsági részvétellel kapcsolatos különböző felfogásokra, nézetekre, koncepciókra,
 - elemezni a résztvevőkkel a részvétel különböző megközelítéseinek érvényességét életük különböző területein,
 - egy vitát kezdeményezni a fiatalok részvétellel kapcsolatos vélekedéseiről.
- **Előkészítés:** egy nagyon egyszerű prezentációról, hogy mi is a Charta, miért készült, hogyan érinthet minket?
- **Szükséges anyagok:** A Charta ifjúságbarát verziójának fénymásolata a résztvevőknek
- **Instrukciók:**
 1. Mutassuk be a JETLT öt komponensét (Jogok, Erőforrások, Tér, Lehetőségek, Támogatás).
 2. Kérjük meg a résztvevőket, hogy alkossanak kisebb, 3-5 fős csoportokat. Mind-egyik csoportot arra kérünk, hogy vitassa meg az alábbi kérdéseket:
 - Hogyan értelmezik a bemutatott koncepciót? Mit gondolnak erről?
 - Mik a bemutatott koncepció gyakorlati következményei?
 3. Kérdezzük meg a csoportot, hogy melyikük kíván megfigyelőként részt venni a gyakorlat további menetében (legalább 3 megfigyelőre lesz szükségünk!)
 4. Kérjük meg a csoportokat arra, hogy készítsenek egy kreatív prezentációt (írjanak egy dalt, egy verset, mutassanak be egy jelenetet, pantomim vagy balett számot, stb.), amely segítségével bemutatják a csoportban folytatott beszélgetéseik tanulságait.
 5. Kérjük a csoportokat arra, hogy mutassák be „alkotásukat”
 6. Kérjük meg a megfigyelőket arra, hogy mondják el, a JETLT mely elemeit ismerték fel a bemutatott alkotásokban és azt, hogy mi volt a benyomásuk arról,

² A gyakorlat a 'Have your say!' Manual on the Revised European Charter on the participation of young people in local and regional life (Hallasd a hangod! Kézikönyv a Fiatalok részvétele a területi és helyi életben Európai Charta megújított változatáról) című kiadványból származik. A kiadvány az Európa Tanács „Te is más vagy – Te sem vagy más” kampányához kapcsolódóan készült az ET és a Helyi és Települési Önkormányzatok Európai Kongresszusa támogatásával. Strasbourg, 2007. Ez a gyakorlat a kiadvány 113. oldalán található angolul.

³ Európai charta a fiatalok részvételéről a helyi közösségek és régiók életében - Európa Tanács 237. határozat (1992) - a lekt.

ahogyan a csoportok megközelítették a témaköröket az alkotómunka folyamatában.

- **Feldolgozás:** A nagycsoportban beszéljünk a résztvevőkkel arról, hogy hogyan látják most a Chartában foglaltak érvényességét a saját életükben, a különböző gyakorlati helyzetekben. Feltehetjük a következő kérdéseket is:
 - Mit tanultatok az ifjúsági részvételről ennek a gyakorlatnak a során?
 - Mennyire releváns a JETLT az életetekben?
- **Lehetséges változat:** Még izgalmasabbá teszi a gyakorlatot, ha a résztvevőknek kell kitalálniuk azt, hogy milyen tartalmi kérdésekre reagáltak a bemutatott alkotások. Ebből arra is következtethetünk, hogy mit értettek meg a koncepciókból.

IGAZ VAGY HAMIS? ⁴

Gyakorlat

A gyakorlat a Charta feldolgozását és értelmezését segíti.

- **Instrukció:** Mutassuk be a Chartát. A gyakorlatot bármilyen csoporttal elvégezhetjük, kb. 50 percet vesz igénybe.
- **A gyakorlat céljai:**
 - a Charta bemutatása,
 - arra motiválni a résztvevőket, hogy el is olvassák a Charta szövegét,
 - felhívni a figyelmet azokra a területekre, amelyeket a Charta tartalmaz, érint.
- **Szükséges anyagok:** egy-egy másolat minden résztvevőnek az igaz / hamis állításokat tartalmazó listából
- **A gyakorlat vezetése:**
 1. Osszuk ki a listát, és kérjük meg a résztvevőket arra, hogy a listán jelöljék meg, szerintük melyik állítás igaz és melyik hamis. (A résztvevők használhatják a Charta szövegét.)
 2. Amikor az erre előzetesen megadott idő lejárt (a csoport létszámától függően 10-20 perc), kérjük meg a résztvevőket arra, hogy alkossanak 3 fős kiscsoportokat, és a csoportjaikban hasonlítsák össze a válaszokat, döntsék el közösen, hogy melyek a helyes válaszok.
 3. Mutassák be a közös döntések eredményét a nagycsoportban, és beszéljék meg a tapasztalatokat.
- **Feldolgozás:**
 1. Mit tanultak a Chartáról? (Mit tudtak meg a Chartáról?)
 2. Mely kérdések jelentik a legfontosabb kihívásokat?
 3. Milyen döntéshozatali eljárást alkalmaztak a kiscsoportban? Kinek milyen szerepe volt ebben?

⁴ Lásd: *Have your say!* - 120-121. oldal, angol nyelven

Az igaz / hamis állítások listája:

	Igaz	Hamis
A Charta elsősorban a települési önkormányzatoknak szól.		
A Charta egy Nemzetközi Egyezségokmánnyal egyenértékű.		
A Charta felülvizsgálatát az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatósága végezte el.		
A Charta meghatározza azt, hogy kit is tartunk fiatalnak.		
A Charta minden fiatalra érint mindenfajta megkülönböztetés nélkül.		
A Charta szerint az ifjúsági részvétel a választásokon való részvételt jelenti.		
Az egészségpolitikai területen a települési önkormányzatoknak ajánlott, hogy tanácsadó szolgáltatásokat működtessenek olyan fiatalok számára, akik dohányoznak, alkoholt fogyasztanak vagy kábítószeret használnak.		
A Charta 15 különböző szakpolitikai területet érintő ajánlásokat tartalmaz mind helyi, mind területi szinten.		
A sport- és szabadidős politikák területén a Charta azt ajánlja, hogy az önkormányzatok évente támogassák a fiatalok sporteseményeit.		
A Charta azt ajánlja, hogy biztosítsanak foglalkoztatási lehetőségeket a munkanélküli fiatalok számára.		
A Charta kötelezően írja elő az önkormányzatok számára azt, hogy ingyen biztosítsanak lakást a fiataloknak.		
A Charta úgy találja, hogy az önkormányzatoknak támogatniuk kellene a vidéki ifjúsági szervezeteket.		
A Charta azt ajánlja, hogy adjanak nagyobb esélyeket a fiatal nőknek a különböző szakpolitikai területeken.		
A Charta nem tekinti a környezetvédelemmel kapcsolatos projekteket olyanoknak, amelyek összefüggének a fiatalok részvételével.		
A Charta azt ajánlja, hogy az önkormányzatok támogassák a fiatalok részvételét segítő képzéseket helyi szinten.		
A Charta azt javasolja az önkormányzatoknak, hogy biztosítsanak szabad és ingyenes számítógép-használati lehetőségeket a fiataloknak a részvételük erősítése érdekében.		
A Charta elvárja az önkormányzatoktól, hogy finanszírozzák a helyi ifjúsági projekteket.		
A Charta azt ajánlja, hogy az ifjúsági tanácsok tagjai olyan fiatalok legyenek, akik valamilyen ifjúsági egyesület, szervezet tagjai.		
A Charta javasolja olyan helyi ombudsman („garantor”) kinevezését, aki helyi, települési szinten védi a fiatalok érdekeit.		

A RÉSZVÉTEL HÓLABDÁJA⁵

■ *A gyakorlat célja:* a részvétel meghatározása, részvétel döntéshozatali eljárásokban (Figyelemfelhívás(?): „A fiatalok részvétele ugyanazt jelenti-e neked, mint nekem?”)

■ *Csoportlétszám:* 8 vagy 16 vagy 24 résztvevő

■ *A gyakorlat időszükséglete:* kb. 60 perc

■ *Elérendő célok:*

- a fiatalok részvételével kapcsolatos különböző meghatározások megfogalmazása,
- a különböző meghatározásokra történő reagálás,
- a résztvevők reakcióinak feldolgozása a döntéshozatalban való részvétellel kapcsolatos tapasztalataikról.

A gyakorlat különösebb előkészületeket nem igényel. A szükséges anyagok: flipchart a megfelelő papírokkal, filctollak

■ *Instrukciók:*

1. Kérjük meg a résztvevőket arra, hogy egyénileg írják le a fiatalok részvételének azt a meghatározását, amellyel egyetértenek.
2. Kérjük meg őket arra, hogy keressenek egy párt maguknak, akivel kölcsönösen megosztják majd a meghatározásukat. Készítsenek egy közös meghatározást!
3. A párok keressenek egy másik párt maguknak, és ismételjék meg az előbbi eljárást közösen. Készítsenek egy olyan közös meghatározást, amellyel mindannyian egyetértenek.
4. A négyfős csoportok csatlakozzanak most egy másik négyfős csoporthoz, és ismételjék meg az eljárást.
5. Minden csoport ismerteti a közös meghatározást a nagycsoportban.
6. Hangsúlyozzuk, hogy a pároknak vagy csoportoknak teljes egyetértésre kell jutniuk a közös meghatározás elkészítése során.

■ *Feldolgozás:*

1. Melyek a meghatározások közös jellegzetességei? (Milyen elemek azonosak, hasonlítanak?)
2. Melyek a jellegzetes különbségek?
3. Mennyire volt nehéz / könnyű a közös meghatározás elkészítése? Miért?
4. Könnyű / nehéz volt-e az, hogy közös, mindenki által elfogadott döntést hozzon a csoport? Miért?
5. Mennyire álltok készen arra, hogy elfogadjátok mások érveit, illetve mennyire tartotok ki az eredeti elképzeléseitek mellett? Hogyan tesztitek ezt? Mi történt a csoportmunka során?
6. Mi volt a személyes szereped a döntéshozatalban? A közös meghatározás elkészítésében? (páronként, négyfős csoportban, nyolcfős csoportban) Hogyan érezted magad?

⁵ Lásd: 'Have your say', 109-110. oldal, angol nyelven (ford.: WP)

7. Hogy érzed, elegendő idő állt a rendelkezésedre, elégséges lehetőséget kaptál arra, hogy kifejthesd a véleményedet?
8. Mi segítette a részvételeidet?
9. Hogyan mutatták be a csoportok a közös meghatározásaikat a nagycsoportban? Milyen tapasztalatokat jelent ez a számodra? Mit tanultál ebben a folyamatban?

Megjegyzés: nagy segítséget jelent, ha megoldható, hogy megfigyelők kísérik végig a folyamatot. A megfigyelőket kérjük arra, hogy figyeljék, ki milyen stratégiát követett, kialakultak-e a meggyőzés közös stratégiái, ha igen, hogyan? Mi történt? Jegyzeteik, az általuk gyűjtött szó szerinti idézetek, illusztrációk sokat segíthetnek a történetek értelmezésében!

OLVASÓKÖNYV

*(gondolatok a települési ifjúsági munkáról, Magyarország, 1990-2000-es évek)
forrás?*

1996:

Az önkormányzati, települési ifjúsági munka

Az alábbi fejezetben kitérünk az önkormányzatiság mibenlétére, bemutatjuk a helyi önkormányzatok feladatrendszerét, az azokat meghatározó alapvető jogszabályokat. Bemutatjuk a hazai önkormányzati rendszer kialakulásának folyamatát és a jellemző önkormányzati modelleket. Áttekintjük továbbá az önkormányzatok ifjúsági korosztállyal kapcsolatos feladatait, elhelyezzük azok között az ifjúsági szakterülethez, azaz az ifjúságsegítő szakemberek munkájához a legközvetlenebbül kötődő szolgáltatásokat, majd ismertetjük azok definícióit. Különbséget teszünk az önkormányzati és a települési ifjúsági munka között, továbbá szólunk a korosztályhoz kötődő feladatrendszerben jelentkező problémákról és az ifjúsági szolgáltatásoknak az azok kiküszöbölésében betölthető szerepéről.

Önkormányzatiság, autonómia

A polgári társadalmak alappillérei az önkormányzattal rendelkező, autonóm szervezetek, közösségek meghatározó szerepet játszanak személyiségünk kibontakozásában, képességeink fejlesztésében, keretet teremtenek „társas lényi” mivoltunk megélésére, közösségi létünk kibontakoztatására, megőrzik és fejlesztik kulturális értékeinket.

Autonóm, azaz önkormányzó szervezetnek, közösségnek tekintünk minden olyan állampolgári együttműködést, amely maga határozza meg működésének céljait, kereteit. Az előző fejezetben (a forrás, amelynek az előző fejezetre utal itt a szöveg) részletesen tárgyaltuk a civil szervezetek, közösségek jellemzőit. Láttuk, hogy azok – bizonyos jogszabályok keretei között – önmaguk, minden egyéb külső tényezőtől függetlenül állapítják meg működésük célját, szabályrendszerét. Láttuk továbbá azt is, hogy bizonyos esetekben, illetve célok elérése érdekében az állam-

polgári közösségek civil szervezetté alakulnak, melyek közül többen közhasznú tevékenységet folytatnak, illetve működésük célját a jogszabályok ekként definiálják, ismerik el.

Az „önkormányzat” kifejezés egy szervezeti típust jelöl: azon közösségek összessége, melyek – bizonyos jogszabályi kereteknek megfelelően – formalizált keretek között működnek, és melyek autonómiáját jogszabályok garantálják. Mindennapi életünk során számos önkormányzattal találkozunk: az előzőekben tárgyalt közösségek, civil szervezetek mellett, fontos megemlíteni a felsőoktatási intézményeket, melyek – a tudományos munka függetlenségének védelme érdekében – az oktatási, kutatási munkájuk tekintetében jellemzően önállóan döntenek.

Az egy településen, kerületben, megyében lakó személyek számára a jogszabályok ugyanilyen mértékű szabadságot biztosítanak, annak érdekében, hogy az őket érintő ügyekben saját maguk járhassanak el.

Jelen fejezetünk szempontjából különösen fontos annak megértése, hogy – a köznyelvi szóhasználattal szemben – önkormányzatnak tekintünk minden autonóm szervezetet, melyek közül a „helyi” jelzővel kiemeljük a települések, kerületek, megyék közügyeinek demokratikus intézéséhez kereteket biztosító helyi önkormányzatokat. Fontos továbbá annak megértése, hogy a „helyi önkormányzat” nem tévesztendő össze a települési, kerületi képviselő-testülettel, illetve a megyei közgyűléssel. A helyi önkormányzat az egy településen, kerületben, megyében lakó (pontosabban ott bejelentett állandó lakcímmel rendelkező) személyek összessége, az a testület pedig, amit négyévente megválasztunk, felhatalmazunk közös ügyeink intézésére – a hétköznapi szóhasználattal ellentétben – nem a településünk, kerületünk, megyénk önkormányzata, hanem annak képviselő-testülete, illetve közgyűlése. A meghatározásból az is ered, hogy mindannyian tagjai vagyunk önkormányzatunknak, azaz a szűkebb vagy tágabb lakóterünk közügyeinek intézése, az azokkal kapcsolatos döntések meghozatalának joga mindegyikünket megillet. A képviselő-testületek megválasztásának célja, illetve oka az, hogy a lakóhelyünk területén élők teljes körét nem lehet minden egyes kérdésben megkérdezni, illetve naponta több alkalommal közös döntést hozni. A képviselő-testületi tagoknak tagokká megválasztásuk eredményeként tehát nem többletjogai, hanem többlet kötelességei vannak, nem arra kapnak felhatalmazást, hogy önállóan döntsenek – értünk, hanem arra, hogy „ügyvezessék” lakóhelyünket – velünk.

Egy franciaországi település önkormányzati képviselő-testülete minden olyan döntését, amely 3 embernél, méternél vagy négyzetméternél többet érint, határozó hatálybalépéséig a település lakóiból álló bármelyik egyesületnek lehetősége van egy alternatív javaslatot kidolgozni. Az egyesület a javaslat kidolgozására ugyanannyi időt és pénzt kap, mint amennyi az önkormányzat rendelkezésére állt. A település polgármestere a döntéshozatal fenti rendszerét azzal indokolta, hogy „a település lakosai állandóak, míg a képviselő-testület örökösen változik, a lakosoknak érezniük kell tehát, hogy azt, ami a településükön történik, ők határozzák meg”.

A helyi önkormányzás gyakorlásának keretei, módjai

Az egy településen, kerületben, megyében lakók önkormányzáshoz való jogát egyrészt az Alkotmány, másrészt a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény (a továbbiakban: Ötv.) határozza meg, illetve biztosítja.

Az Alkotmány szerint a község, a város, a főváros és kerületei, valamint a megye választópolgárainak a közösségét illeti meg a helyi önkormányzáshoz való jog. Az önkormányzás alanya a választópolgárok közössége, azaz a helyi önkormányzáshoz való jog közösségi jog: az egyént akkor illeti meg, ha tagjává válik annak a közösségnek, amelyik e joggal rendelkezik (választójogosult és az adott település, illetve a megye állandó lakosa). A helyi önkormányzáshoz való jog egyrészt a választópolgárok közösségét érintő közügyek önálló, demokratikus intézését, másrészt a helyi közhatalomnak a lakosság érdekében való gyakorlását is jelenti. A helyi önkormányzatok – azaz a települések, a kerületek, a megyék választójogosult állandó lakosai – a helyi önkormányzást jellemzően képviselő-testületük által gyakorolják. (A helyi önkormányzás közvetlen gyakorlásának módszereit pár bekezdéssel később tárgyaljuk.)

Korábban kifejtettük: a képviselő testületek megválasztásának célja, hogy közügyeink önálló, azaz az államtól független folyamatos, napi szintű „ügyvezetése” megvalósulhasson, a képviselő-testületnek azonban – az Alkotmány szelleméből eredően is – kötelessége ezt az ügyvezetést demokratikusan gyakorolnia. (A demokratikus, pontosabban a részvételi demokrácia elveire épülő helyi önkormányzásról részletesen a [...] fejezetben, az ifjúsági részvétel tárgyalásakor szólnunk.)

A helyi önkormányzáshoz való jog – a közügyek önálló intézése mellett – a helyi közhatalom gyakorlását is jelenti. A „közhatalom” az erőszak, a kikényszerítés alkalmazásának legitim módja, amely a helyi önkormányzatok esetében azt jelenti, hogy a választópolgárok felhatalmazást adnak képviselő-testületüknek helyi rendeletek megalkotására, azok betartásának ellenőrzésére, továbbá megszegésük esetében a rendeletben foglalt szabályok kikényszerítésére.

A közhatalom gyakorlásának keretében a képviselő-testületek helyi rendeletben szabályozzák, hogy a területükön hol épülhet lakóház, hol lehet bevásárlóközpontokat, parkokat stb. létesíteni. Az építési törvény alapján a településfejlesztési elképzeléseket háromféle, lépcsőzetesen egymásra épülő dokumentumban kell megfogalmazni: a település- vagy városfejlesztési koncepció, a településszerkezeti terv és a szabályozási terv hármában. Minden egyes telekre kiadott építési engedélynek meg kell felelnie e háromszintű szabályozás mindegyikének. Az építési engedélyekkel ellentétes építkezéseket (pl.: ha a park közepén kulturális intézmény helyett bevásárlóközpont épül) a képviselő-testület leállíthatja, azaz „erőszakkal kikényszerítheti” a lakosság érdekét szolgáló állapot kialakulását, helyreállítását. (Példánk kapcsán meg kell említeni: az építkezésekkel kapcsolatosan a „lakosság érdekében” való cselekvés akkor valósul meg igazán, ha a fent említett három dokumentumot a képviselő-testület a lakosokat megkérdezve, őket bevonva, azaz demokratikusan alkotta meg – hiszen csak így lehet a képviselő-testület bizonyos abban, hogy valóban a lakosság érdekében cselekszik.

Az előbbiekben azon esetekről szóltunk, mikor a helyi önkormányzathoz való jogot a helyi önkormányzatok tagjai az általuk választott képviselő-testület útján közvetve gyakorolják. Az önkormányzás demokratikus mivoltának biztosítása érdekében azonban a választópolgárok számára biztosítottak a közvetlen hatalomgyakorlás eszközei is: a helyi népszavazás vagy a népi kezdeményezés intézménye.

Az előbbiekben részletesen tárgyaltuk, hogy a helyi önkormányzás folyamatos gyakorlását a képviselő-testület és a polgármester látja el. Fontos megemlíteni: az önkormányzati képviselők megválasztásával – az Országgyűlés tagjaihoz hasonlóan – mi szabad mandátumot adunk, azaz arra adunk felhatalmazást, hogy a képviselőink a legjobb tudásuk alapján, önállóan járjanak el közügyeinkben. Nincs módunk arra, hogy visszahívjuk őket, ha nem azt cselekszik, amit választási programjukban meghirdettek, egyénileg, a rájuk adott szavazatra hivatkozva semmilyen ügy kapcsán nem kötelezhetjük őket semmire. A népszavazás, illetve a népi kezdeményezés célja éppen az, hogy az önkormányzati képviselőket korlátozzuk ebben a szabadságukban, gyakorolva ezzel a helyi önkormányzás közvetlen módját.

A népszavazáson és a népi kezdeményezésen ugyanaz a személyi kör vehet részt, mint az önkormányzati választásokon, azaz a településen, a kerületben vagy a megyében állandó lakcímmel rendelkező, választásra jogosult személyek.

A helyi népszavazás formáját tekintve lehet ügydöntő és vélemény-nyilvánító. Az Ötv. meghatározza a népszavazás eseteit és korlátait is. Kötelező népszavazási tárgykörök lettek azok az ügyek, amelyek a helyi önkormányzás alapjait, kereteit érintik: a községegyesítés és a községegyesítés megszüntetése, új község alakításának, illetve társult képviselő-testület alakításának, illetve az abból való kiválásnak a kezdeményezése. Az e kérdéseket eldöntő népszavazáson az érintett településrész (község) választópolgárai vehetnek részt.

Nem tűzhető ki helyi népszavazás: a költségvetésről, a helyi adónemekről, illetve a mértéküket megállapító rendeletről, a képviselő-testület hatáskörébe tartozó szervezeti, működési és személyi kérdések, valamint a képviselő-testület önfelosztása tárgyában.

Helyi népszavazás kezdeményezésére jogosultak a képviselő-testület bizottságai, a helyi társadalmi szervezetek vezető testületei, a választópolgárok legalább 10 %-a. A népszavazás eredményes, ha a választópolgárok több, mint a fele szavazott, és érvényes, ha a szavazóknak több, mint a fele a feltett kérdésre azonos választ adott.

A népszavazás lényege, hogy ha az érvényes és eredményes volt, akkor a képviselő-testület nem térhet ki az eredmény elől, azaz a tagjai kötött mandátumot kaptak a választópolgároktól. A népszavazás érvénytelensége vagy eredménytelensége esetén a döntés lehetősége „visszaszáll” a képviselő-testületre, amely önállóan dönthet az ügyben – akár a népszavazást kezdeményező akaratával ellentétesen. Ha a népszavazást a kezdeményező, vagy a testület meg kívánja ismételni, erre abban az esetben van lehetőség, ha a népszavazás kezdeményezése egy éven túli időpontban történik.

A közvetlen hatalomgyakorlás másik módszere a népi kezdeményezés, melynek célja, hogy a választópolgárok képviselő-testületük elé vihessék valamely ügy

megtárgyalását. A népi kezdeményezés intézménye azokra a kérdéskörökre vonatkozik, amelyeknek eldöntése a képviselő-testület hatáskörébe tartozik, a testület azonban az adott kérdést valamilyen okból nem kívánta tárgyalni. A helyi népi kezdeményezés feltételei kedvezőbbek, kevesebb választópolgár kezdeményezheti, mint a helyi népszavazást. A népi kezdeményezés keretében felvetett kérdést a képviselő-testület köteles megtárgyalni, ez azonban nem jelenti azt, hogy a testületnek a kezdeményezővel megegyező álláspontot kell elfoglalnia az ügyben, azaz továbbra is szabad mandátuma van.

A választópolgároknak a fenti formákon túl egyéb lehetőségei is vannak a közvetlen hatalomgyakorlásra: a képviselő-testület 500 lakoson aluli községben a falugyűlés hatáskörébe utaltathatja a népszavazást, ha azon a választópolgárok több, mint a fele jelen van. A falugyűlés döntése – a népszavazással megegyező módon – csak akkor tekinthető eredményesnek, ha az érvényesen szavazók több, mint a fele igennel, a megfogalmazott kérdésre azonos válasszal szavazott.

Sajátos részvételi formának tekinthető a képviselő-testület által tartott közmeghallgatás. Az Ötv. rendelkezései szerint minden önkormányzatnak évente egy alkalommal, előre meghirdetett időpontban közmeghallgatást kell tartania. A közmeghallgatás célja, hogy a választópolgárok közvetlenül tehesenek javaslatokat, foglazzanak meg kérdéseket a képviselő-testület tagjainak és köztisztviselőinek. A feltett kérdésekre, javaslatokra a közmeghallgatáson, vagy a közmeghallgatás után írásban válaszolni kell. A közmeghallgatás tartásának részletes szabályait a Szervezeti és Működési Szabályzat tartalmazhatja. A közmeghallgatás a képviselő-testület ülésének minősül, azon a testület tagjainak meg kell jelenniük.

Az önkormányzatok önállósága

Az önkormányzás, az autonómia alapvetően önállóságot jelent: a helyi önkormányzat képviselő-testülete önkormányzati ügyekben önállóan – a népszavazás esetében kötött mandátummal – szabályoz és igazgat. A helyi önkormányzás önállóságának biztosítékát az teremti meg, hogy a képviselő-testület döntései kizárólag törvényességi okból vizsgálhatók felül. Az autonómia keretében a képviselő-testület önállóan alakítja ki szervezetét és működését, mondhatja ki önfeloszlatását (amely egyben a polgármester megbízásának megszűnését is eredményezi), alakíthat önkormányzati jelképeket, alapíthat helyi kitüntetések. A hatáskörök önálló gyakorlásához kapcsolódik, hogy a helyi képviselő-testület szabadon társulhat más helyi önkormányzattal, törvényben meghatározott szabályok szerint a képviselő-testület társulására egyes hatásköreit átruházhatja.

A helyi önkormányzatok önállóságának elengedhetetlen eleme a gazdasági-gazdálkodási önállóság. A képviselő-testület – a helyi önkormányzat tulajdonában lévő vagyontárgyak felett (pl.: önkormányzati lakások, az iskolák, szociális, közművelődési szolgáltatások épületei, telkek stb.) – önállóan gyakorolhatja a tulajdonost megillető jogokat, tulajdonával törvényi keretek között önállóan rendelkezhet, önkormányzati bevételeivel szabadon gazdálkodhat, megfelelő saját bevétellel jogosult, és saját felelősségére vállalkozhat.

Az önkormányzatok önállóságának további biztosítéka, hogy jogszerű hatáskör-gyakorlásuk bírói védelemben részesül. Jogainak védelme érdekében a képviselő-testület az Alkotmánybírósághoz fordulhat. Az önkormányzati rendszer stabilitását szolgálja, hogy az Ötv. módosításához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges, és csak ugyanilyen szavazataránnyal elfogadott törvényben korlátozhatók az önkormányzatok alapjai is.

A helyi önkormányzatok önállósága a magyar közigazgatási rendszer princípiuma: nemzetközi összehasonlításban egyedülálló mértékű. Az állam a helyi önkormányzatok ügyeibe rendkívül korlátozott módon avatkozhat be. A helyi önkormányzatok magas „szabadságfoka” Magyarország történelmének tükrében érthető: a rendszerváltást követően rendkívüli igény volt a hatalom befolyásától mentes, szabad önrendelkezésre. Napjainkban azonban a helyi önkormányzatok önállósága ellentmondásosnak tekinthető: az önkormányzás, az autonómia, az önállóság, az önrendelkezés biztosításának alapvető célja az volt, hogy a települések, kerületek, megyék lakosai saját kezükbe vegyék sorsukat, éljenek a szabadság, a demokrácia adta lehetőségekkel. A magunk környezetéből is tudhatjuk azonban, hogy az önkormányzati képviselő-testületek jellemzően nem vonják be a lakosokat döntéseik meghozatalának folyamatába, azaz sérül a helyi közügyek intézésének demokratikus jellege, az önkormányzás csak részlegesen, azaz nem a helyi önkormányzat tagjaira, hanem csak annak képviselő-testületére vonatkoztatva valósul meg. (Ez okok sokaságára vezethető vissza, az ifjúságsegítés szemszögéből nézve kiemelendő azonban, hogy nem alakultak ki széles körben elfogadott érdekegyeztetési mechanizmusok, gyakorlatilag sem a képviselő-testületek tagjai, sem választóik nem tudják, hogy milyen módszerekkel, technikákkal lehet konstruktívan, eredményre vezetően megbeszélni a település, a kerület, a megye közügyeit.)

A magyar polgári önkormányzati rendszer vázlatos története

A XIX. században alakult ki Magyarországon a modern polgári államnak megfelelő önkormányzati típusú helyi közigazgatási rendszer. A helyi önkormányzatok feladatait egyrészt a vármegye mint területi önkormányzat, másrészt a törvényhatósági jogú város látta el. E két szervet közösen törvényhatóságnak nevezték, amelynek élén a főispán állt. A vármegyék hatáskörét három csoportra lehet osztani: saját belügyeikben önállóan intézkedtek, ellátták az állami (közigazgatási) feladatokat, illetve politikai ügyekkel is foglalkozhattak, azaz országos kérdésekben véleményt nyilváníthattak. A vármegye ügyeit testületi és egyedi szervek látták el. A vármegye testületi szerve a törvényhatósági bizottság volt, amely fele-fele részben a legtöbb adót fizető virilis, illetve választott tagokból állt.

Az alispán volt a törvényhatóság első számú tisztségviselője, és ellátta a testületek hatáskörébe nem utalt ügyeket. Vezette a közigazgatást, és főnöke volt a főtisztviselői karnak is. Helyettese a vármegyei főjegyző volt. A kormány érdekeit mindkét törvényhatóság élén a főispán látta el. A főispánt a tagság nevezte ki és mentette fel, de megbízatása a kormányhoz kötődött. A főispán egyben elnöke is volt az önkormányzati bizottságoknak is, döntésüket egyet nem értése esetén felfüggesztették. Felügyelte az önkormányzatok tevékenységét is, közvetlenül intézkedhetett

állami döntések végrehajtása érdekében.

A területi önkormányzatok legkisebb egységei a községek (kisközségek, nagyközségek és rendezett tanácsú város) voltak. A község legfőbb szerve a községi képviselő-testület, a városokban a tanács volt. A rendezett tanácsú városokban az önkormányzat első számú tisztségviselője a polgármester, a többi községben a községi bíró volt. Az adminisztratív hivatali szervezet, községi elöljáróság vezetője a jegyző (körjegyző) volt. Az elöljáróság csekély állami feladatokat látott el, csak egyes ügyekben (pl. kisajátítás, gyámügy) járt el elsőfokú szervként.

Az egyesített Székesfőváros, Budapest közigazgatási rendszere alapvetően megegyezett a törvényhatósági jogú városokra vonatkozó rendelkezésekkel, de emellett figyelembe vette a főváros sajátos helyzetét is: a fővárosi kerületekben fővárosi külön igazgatási szervek, a kerületi választmányok működtek. A kerületi önkormányzati szervek azonban korlátozott, általában csak javaslattevési, véleményezői jogkörrel rendelkeztek.

A tanácsrendszer

A második világháború utolsó évében és az azt követő időszakban fokozatosan alakult ki a helyi hatalomgyakorlás szocialista típusú formája. Az 1949-ben elfogadott Alkotmány az államhatalom – azaz a közügyekkel kapcsolatos döntésekhez szükséges hatalom birtoklásának – egységét vallotta, és felszámolta a korábbi polgári államban kialakult önkormányzati rendszert. Helyébe a szovjet típusú igazgatási rendszer, a tanácsrendszer lépett. Az új, egységes államhatalmi logikának nem feltehető meg a korábbi önkormányzati rendszer, amely – összes hibájával együtt – a hatalommegosztás elvét követte.

Az 1949-ben elfogadott Alkotmány szerint valamennyi igazgatási területen (megye, járás, város, község és városi kerület) tanácsok működtek. Fő feladatuk a gazdasági ügyek szervezése és igazgatása volt, és biztosították a központi jogszabályok végrehajtását. Működésük elve a demokratikus centralizmus volt, amely biztosította a felsőbb szinten elhelyezkedő szervek felügyeleti jogát, ami a döntések megváltoztatását, megsemmisítését is jelentette, melyet a tanácsok csak jogszerűségi okokból, míg a kormány célszerűségi szempontból is gyakorolhatott.

Az első két tanács törvény a tanácsok feladatának alapvetően a központi döntések helyi szintű megvalósítását határozta meg, az 1971. évi I. tv. azonban már államigazgatási szervként tekintett rájuk, és azok népképviselői jellegét hangsúlyozta. A törvényi szinten megfogalmazott önkormányzati jelleg azonban csak formális volt.

A tanácsok igazgatási rendszer sajátossága volt, hogy a kisebb lakosú települések nem rendelkeztek önálló tanács-testülettel, magas volt az úgynevezett közös községi tanácsok száma. Ezekben a településeken elöljáróságok működtek, amelyek korlátozott és szűk körű hatáskörrel rendelkeztek.

A tanácsok tagjai és tisztségviselői választott személyek voltak, feladat- és hatáskörük meghatározásában azonban jelentős volt a miniszteri szintű szabályozás. A tanácsok önállósága gazdasági értelemben is korlátozott volt, hiszen tulajdonosi jogokkal csak korlátozottan rendelkezhetek, csak kezelői jog illette meg őket.

Az európai önkormányzati rendszerek fejlődésének fő irányai

Ifjúságsegítő szakemberként – akár ifjúsági csoportok vezetőjeként, akár szakértőként – számos alkalommal lehetünk részesei nemzetközi programoknak (a nemzetközi ifjúsági programokat, szervezeteket a [...] fejezetben tárgyaljuk részletesen). Az adott országok települési szintű, az önkormányzatokhoz is köthető programjainak értelmezéséhez, az ott tapasztaltak adaptálásához nélkülözhetetlen az adott ország önkormányzati rendszerének alapvető ismerete. Alább a legjellemzőbb európai önkormányzati modelleket ismertetjük.

A leggyakrabban használt felosztás megkülönbözteti az angolszász (amerikai) és az európai (kontinentális) rendszereket. Az európai rendszer tovább osztható a skandináv, a francia és a vegyes típusú önkormányzati rendszerekre.

Az angolszász típusú önkormányzati rendszer

Az angolszász típusú önkormányzati rendszer jellemzője, hogy a helyi ügyek terjedelme viszonylag szűk, a helyi igazgatás erősen megosztott. A szélesebb felelősségű önkormányzati szervek mellett a helyi közszolgáltatásokat speciális körzeti hatóságok biztosítják. Ezek a köztestületek testületi irányítás alatt állnak, amelyek tagjai a szolgáltatást igénybe vevőkből, az önkormányzatok képviselőiből és a miniszter által delegált tagokból állnak. E rendszer sajátossága, hogy a nagyvárosi térségeket leszámítva a falusi tanácsok (parish council, meeting) csekély önkormányzati hatáskörrel rendelkeznek, funkciójuk a körzeti és a megyei önkormányzatok felé való érdekközvetítés. A városi szint széles felelősségi körrel rendelkezik, e szinten az önkormányzati feladatokat elsősorban a területi (megyei) szintű önkormányzatok látják el. A megye által ellátott feladatokat az igazgatóságok biztosítják a megyén belül kialakított szolgáltatási körzetekben.

A skandináv típusú önkormányzati rendszer

A skandináv modell sajátossága a helyi önkormányzatok széles felelősségi köre. Az önkormányzati rendszer egymással alá-, fölérendeltségi viszonyban nem álló települési és megyei önkormányzatokból áll. A települési szint jellemzője a nagyfokú integráltság, amelyet az is bizonyít, hogy a települési önkormányzatok száma nem éri el a háromszázat, viszont az átlagos népsűrűség meghaladja a harmincezer főt. A megye – hasonlóan a településekhez – elsősorban az egészségügyi feladatok ellátását biztosítja, azonban jelentős feladatai vannak a közoktatás és a tömegközlekedés területén is. Különleges státusza van két városnak (Göteborg, Malmö), amelyek területén ellátja a települési feladatok mellett a megyei feladatokat is. Az önkormányzatok törvényességi ellenőrzését a megyékben működő kormányhivatalok látják el, amelyek biztosítják az önkormányzatok bevonásával a területfejlesztési feladatokat. Az elmúlt években a hatáskörök további decentralizációja érdekében regionális önkormányzatok alakultak kísérleti jelleggel, amelyek több feladatot vettek át a kormányhivataloktól (pl.: területfejlesztés, közoktatás).

A francia típusú önkormányzati rendszer

A francia típusú önkormányzati rendszer arra az alapelvre épül, hogy a helyi önkor-

mányzatok a helyi közügyek széles körét fogják át. Az átfogó felelősségű (comprehensive) önkormányzati rendszer további jellemzője, hogy kivételesen láthatnak el önkormányzati feladatot állami, vagy speciális hatóságok. A községi, a települési szintű önkormányzatok száma magas, általában minden település rendelkezik önkormányzati jogokkal. Ennek viszont rendszerint az a következménye, hogy a községi szint nem rendelkezik átfogó felelősségi körrel, a hatáskörök nagyobb részét a nagyobb teljesítőképességű önkormányzatok (városok), illetve a megye látják el. Jellemzője ennek az önkormányzati rendszernek, hogy kialakultak a regionális (tartományi) szintek. Az önkormányzati feladatellátást a társulási rendszer is segíti, amely lehet egycélú vagy többcélú társulás. Speciális önkormányzati rendszerrel bír Párizs és emellett az ún. nagyvárosok (pl. Lyon és Marseille) is, amely előbb csak igazgatási, majd később önkormányzati feladatokat is ellátott. A megyei (területi) önkormányzatok feladata kettős: egyrészt ellátják a hatáskörükbe utalt közszolgáltatások szervezését, másrészt felügyelik az alsóbb szintű önkormányzatok tevékenységeit. Az önkormányzatok tekintetében erős állami kontroll érvényesül, amelyet a prefektusi rendszer biztosít. A prefektus egyidejűleg látta el az állami (dekoncentrált) igazgatási és az önkormányzati igazgatási apparátus felügyeletét. Az 1980-as években végrehajtott közigazgatási reform következtében szerepe átalakult, bizonyos feladatkörök ellátása az önkormányzatokhoz került. A prefektus által korábban gyakorolt előzetes normakontroll helyett az utólagos törvényességi ellenőrzés rendszere alakult ki, és az önkormányzati döntések felülvizsgálatát a közigazgatási hatóságok látják el.

A helyi önkormányzatok feladatrendszere

A magyar közigazgatási rendszerben a helyi önkormányzatok önállóságát csak egy módon „sértheti” meg az állam: kötelezően ellátandó feladatokkal bízhatja meg. A települések, kerületek, megyék önkormányzatait valójában ez különbözteti meg a többi önkormányzattól, az állam által a felelősségükre bízott közszolgáltatások (feladatok) biztosítása érdekében rendelkeznek az előzőekben ismertetett magas szintű önállósággal. Az állam azon közszolgáltatások biztosításával bízta meg a helyi önkormányzatokat, amelyeknél lehetőség van a helyi viszonyok figyelembevételére, a mérlegelésre és az önkormányzatnak biztosított önállóság lehetővé teszi az optimális, hatékony megoldások kidolgozását.

Az előzőekben többször említett „helyi közügyek”, illetve az azokkal kapcsolatos önállóság tehát hármas csoportba sorolható:

- a közhatalom – előzőekben részletesen tárgyalt – önkormányzati típusú gyakorlása,
- a lakosság – alább ismertetendő – közszolgáltatásokkal való ellátása,
- továbbá az ezekhez szükséges – úgyszintén alább ismertetendő – szervezeti, személyi, anyagi feltételek megteremtése.

A helyi önkormányzatok a közszolgáltatások megszervezését és a személyi, anyagi feltételek megteremtését – a közhatalom gyakorlásához hasonlóan – jellemzően képviselő-testületükön keresztül valósítják meg.

A közszolgáltatásokat két csoportba sorolhatjuk: kötelező, illetve önként vállalt (fakultatív) feladatokra. A kötelező feladatok tekintetében a helyi önkormányzatoknak nincs mérlegelési joguk: a feladatokat mindenképpen, minden körülmények között el kell látniuk. A feladatellátás elmulasztása esetén a helyi önkormányzat képviselő-testülete törvényt sért. A helyi önkormányzatok szabadsága azonban módot ad arra, hogy a kötelező feladatot saját belátásuk szerint, a helyi viszonyokhoz igazítva valósítsák meg. Sőt: a kötelező feladatok ellátásának módját már nem határozhatják meg a törvények.

Az Ötv. szerint a helyi önkormányzatok kötelesek gondoskodni az általános iskolai oktatásról, nevelésről. A közoktatási törvény részletezi az általános iskolai oktatás, nevelés részleteit, melyekkel kapcsolatban a törvényhez kapcsolódó rendeletek további részletszabályokat határoznak meg. (A törvényben és a rendeletekben meghatározott szabályoktól a helyi önkormányzatok nem térhetnek el.) Az előbb említett törvények és rendeletek azonban nem határozhatják meg azt, hogy pl. az iskola számára helyet adó épületnek ki legyen a tulajdonosa, vagy azt, hogy a helyi önkormányzat saját maga lássa el ezt a feladatot vagy pl. megbízza vele egy alapítványt.

Az önként vállalt (fakultatív) feladatok ellátására az önkormányzatok nincsenek kötelezve, semmilyen törvényt nem sértenek meg, ha azokat nem látják el. Az ún. ifjúsági szolgáltatások – melyekről alább szólunk részletesen – az Országgyűlés elé 2006 elején benyújtott, az ifjúsággal kapcsolatos egyes állami feladatokról szóló törvényjavaslat értelmében e körbe tartoznak.

A kötelező feladatok kapcsán három fő szabályt kell megemlítenünk:

- Kizárólag törvények határozhatják meg azokat, azaz csak az Országgyűlés jogosult arra, hogy új feladattal bízva meg a helyi önkormányzatokat vagy módosítsa az eddig meghatározottakat, tehát pl.: a kormány ezt nem teheti meg.
- A törvényeknek az egyes települések méretéhez, lakosai számához, gazdasági teherbírásához viszonyítva kell meghatározniuk a kötelező feladatokat, azaz a községek számára kevesebb, illetve más jellegű feladatokat kell meghatározniuk, mint a városoknak;
- Az Országgyűlés köteles biztosítani az újonnan meghatározott kötelező feladatok ellátásához szükséges forrásokat, azaz a mindenkori költségvetési törvényt úgy kell összeállítania, hogy abban az összes kötelező feladat ellátásához szükséges forrás fellelhető legyen.

A helyi önkormányzatok feladatainak alapvető körét az Ötv. határozta meg, melynek elfogadását követően folyamatosan került sor a helyi önkormányzati feladatok részletes törvényi szabályozására, majd azoknak – az egyes szakmai törvények keretében történő – kidolgozására.

A helyi önkormányzatok feladatai az alábbiak szerint csoportosíthatóak:

- egészségügyi és szociális feladatok (egészségügyi ellátás, bölcsődei ellátás, szociális és gyermekvédelmi ellátás);

- művelődési és közoktatási feladatok (nevelés, oktatás, közművelődési, közgyűjteményi, művészeti tevékenység, testnevelés és sport);
- kommunális feladatok (köztemetők létesítése, bővítése, fenntartása, kéményszerő-ipari tevékenység, települési folyékony hulladék leeresztőhelyének kijelölése, valamint közcélú ártalmatlanító telep létesítése, közterület tisztántartása, lomtalanítás);
- közlekedési, hírközlési és vízügyi feladatok (helyi vízgazdálkodás, fürdők, strandok fenntartása, közúti közlekedéssel kapcsolatos feladatok, az utak biztonságos forgalom lebonyolítására alkalmas állapotban tartása, az önkormányzatok kezelésében lévő utak forgalomtervezése és szabályozása, a helyi tömegközlekedés);
- a területfejlesztési, a környezet- és természetvédelmi feladatok (területfejlesztés- és rendezés, az épített és természeti környezet védelme);
- egyéb feladatok (helyi tűzvédelem, a közbiztonság helyi feladatai, közvilágítás, közreműködés a foglalkoztatás megoldásában, lakásgazdálkodás).

A helyi önkormányzatok a kötelező feladataik ellátása érdekében saját bevétellel (pl.: a képviselő-testület által meghatározott mértékű helyi, illetve számukra átengedett, az állam által beszedett adókra) jogosultak, továbbá a feladatokkal arányban álló állami támogatásban részesülnek.

Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott arra, hogy a feladatok ellátását szolgálja az önkormányzatok teljes bevételi rendszere, annak valamennyi eleme. A határozatok értelmében a feladatok rendszerét komplex módon – azaz a lehetséges bevételek teljes körének figyelembevételével – kell vizsgálni, nem kell az Országgyűlésnek minden esetben új támogatási összeget rendelni az újonnan meghatározott feladathoz.

A feladatok ellátása érdekében biztosított állami támogatással kapcsolatban – az Alkotmányból következő – követelmény az arányosság: a feladatokkal arányban álló állami támogatást kell biztosítani az államnak. Az önkormányzatok számos esetben nehezményezték, hogy az állam megszegi az arányosság követelményét, azaz nem biztosít elegendő forrást az önkormányzatok számára. Az Alkotmánybíróság e területen is több esetben kinyilvánította véleményét, amely szerint alkotmányellenes helyzet csak abban az esetben áll elő, ha a feladatokhoz biztosított források alacsony szintje az önkormányzat ellehetetlenüléséhez, működésképtenségéhez vezet.

A leírtakból következik, hogy az Országgyűlésnek viszonylag széles mozgástere van a források biztosításában.

IFJÚSÁGI REFERENSEK – EGY HELYZETKÉP

Az önkormányzati ifjúsági referensi hálózat szakmailag s nem intézményesen kapcsolódik az ifjúsági ügyek közigazgatási rendszeréhez, hiszen felügyeleti, illetve igazgatási jogkörökkel nem rendelkezik felette a rendszer egyetlen másik eleme sem. Ezeket a jogköröket az önkormányzatok, illetve azok intézményei látják el. Az ifjúsági referensek feladatköre alapvetően két nagy csoportra bontható. Az egyik az önkormányzat működése során az ifjúsági szempontok érvényesítése az adminisztrációban, a másik a fejlesztő jellegű ifjúsági munka. Számos referens osztott munkakörben látja el feladatait, mely komoly problémát jelent a munka mennyisége és a szakmai szempontok nehéz egyeztetetősége miatt is. A GYISM és a BM 1996 óta évenkénti pályázati kiírás keretében támogatja a helyi önkormányzatok szervezetrendszerében tevékenykedő ifjúsági referensek foglalkoztatását. A BM előirányzati sora terhére megvalósuló pénzügyi támogatáson túli közvetlen szakmai kapcsolat alakult ki a Mobilitás Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodák és az ifjúsági referensek között. Az alábbi táblázat a pályázaton támogatott referensek számát mutatja be:

Ifjúsági referensek foglalkoztatása pályázatok		
beadás éve	érkezett/db	nyert/db
2001	198	127
2002	141	90
2003	109	57

2004-től már nemcsak ifjúsági referensre, hanem ifjúságsegítői feladatokat ellátó szakemberek foglalkoztatására is lehetett pályázatot benyújtani.

Nyertes IFJ-BM pályázatok beadási éve	ifjúsági referensek	ifjúságsegítői feladatokat ellátó szakemberek	Összesen
2004	75	32	107
2005	36	50	86

A 87 támogatott kolléga 75 településen dolgozik. A támogatott referensek és ifjúságsegítők száma összességében, regionális bontásban, a 2005. évi pályázati támogatásokból a következőképpen alakul:

Dél-alföld	Észak-alföld	Észak-magyarország	Dél-dunántúl	Közép-dunántúl	Nyugat-dunántúl	Közép-magyarország	Összesen:
15	20	7	15	9	17	4	87

(Szerkesztette: Kátai Gábor, 2006.01.17) <http://old.mobilitas.hu/?m=57&am=835>

EURÓPAI CHARTA A DEMOKRATIKUS ÉS ERŐSZAKMENTES ISKOLÁRÓL

Strasbourg, 2004. július 16.

Bevezetés

Az Európa Tanács kezdeményezésére Európa minden részéről érkezett fiatalok megalkották a Demokratikus és Erőszakmentes Iskoláról szóló Európai Chartát, alapul véve azokat az alapvető európai értékeket és elveket, amelyeket minden európai magáénak vall, és különösen azokat, amelyek benne foglaltnak az Európa Tanács emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló Egyezményében.

A fiataloknak e csoportja azt ajánlja, hogy az iskolák Európa-szerte alaposan fontolják meg a Charta modellként való átvételét, amely elősegítheti a demokratikus és erőszakmentes oktatás ügyét.

Figyelembe véve az európai oktatási rendszerek különbözőségét, az iskolaközösségek a Chartát önmagában elfogadhatják, vagy átvehetik és továbbfejleszthetik megőrizve annak szellemét és alapelveit.

Ezt a Chartát egy értelmező memorandum egészíti ki, amely példákkal és magyarázatokkal segíti elő annak megvalósítását.

Európai Charta a Demokratikus és Erőszakmentes Iskoláról

1. Az iskolaközösség minden tagjának joga van a biztonságos és békés iskolai élethez. Mindenkinek kötelessége hozzájárulni a pozitív, tanulásra serkentő és a személyiség fejlődését elősegítő iskolai környezet megteremtéséhez.
2. Mindenkinek joga van az egyenlő bánásmódhoz és tisztelethez bármilyen különbözőségekre való tekintet nélkül. Mindenki élvezi a szólásszabadság jogát, anélkül, hogy diszkrimináció vagy elnyomás veszélye fenyegetné.
3. Az iskola közösség biztosítja, hogy mindenki tudatában legyen jogainak és kötelességeinek egyaránt.
4. Minden demokratikus iskola rendelkezik egy, a diákok, tanárok, szülők és – ahol ez lehetséges – az iskolaközösség más tagjainak képviselőiből álló, demokratikusan megválasztott döntéshozó testülettel. E testület minden tagja szavazati joggal bír.
5. Egy demokratikus iskolában a konfliktusokat erőszakmentes és konstruktív módon, az iskolaközösség minden tagjával való együttműködés jegyében oldják meg. Minden iskola rendelkezik egy képzett szakemberekből és diákokból álló csoporttal, amely tanácsadás és közvetítés útján közbenjár a konfliktusok megoldásában és megelőzésében.
6. Minden erőszakos esetet kivizsgáltnak, haladéktalanul kezelnek és nyomon követnek, tekintet nélkül arra, hogy a diákok vagy az iskolaközösség más tagjai az érintett felek.
7. Az iskola a helyi közösség része. A helyi partnerekkel való együttműködés és információcsere elengedhetetlen a problémák megoldásához és megelőzéséhez.

Példák

- **Helyi ifjúsági koncepciók:** Kecskemét Megyei Jogú Város
- **Helyi ifjúsági helyzetkép, helyi tematikus ifjúsági helyzetkép:** Kaposvár: Tanulói drogprevenciós kutatás (a helyi KEF megrendelésére)

I. AZ IFJÚSÁGPOLITIKAI KONCEPCIÓRÓL ÁLTALÁBAN

1. Az önkormányzati ifjúságpolitika jogforrása

Az önkormányzati ifjúságpolitika legmagasabb szintű jogforrása az Alkotmány, amely többek közt kimondja, hogy államunk különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, továbbá védelmezi az ifjúság érdekeit. Emellett számos ENSZ egyezmény (Gyermekek Jogairól Szóló Egyezmény, Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, valamint az Oktatásban Alkalmazott Megkülönböztetés Elleni Küzdelemről Szóló Egyezmény) határoz meg olyan elveket és jogokat, amelyek érvényesüléséhez szükséges az önkormányzat támogató közege is.

Az önkormányzat ifjúságpolitikai tevékenységének közvetlen jogforrása az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról (Ötv.), melynek 8. §-ában a települési önkormányzat feladatai között a törvény – 1994 óta – felsorolja a gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodást (1994. évi LXIII. törvény 3. § (1) bekezdése). Ezen belül a törvény értelmében a települési önkormányzat maga határozza meg – a lakosság igényei alapján, anyagi lehetőségeitől függően –, mely feladatokat, milyen mértékben és módon lát el. A hivatkozott önkormányzati törvény 70. §-a értelmében a megyei önkormányzatnak kötelező gondoskodnia – többek közt – gyermek- és ifjúsági jogok érvényesítésével kapcsolatos feladatokról és a gyermek- és ifjúságvédelmi szakellátásról (1994. évi LXIII. törvény 40. §-ával megállapított szöveg).

Mivel a törvényekből nem derül ki, hogy pontosan milyen ifjúsági feladatai vannak az önkormányzatoknak, alapvető fontosságú, hogy a település önkormányzata kidolgozza saját ifjúsági koncepcióját.

Kiindulási alapunk az, hogy a települési önkormányzat ifjúsági feladatok ellátása szempontjából elsősorban szolgáltató, nem pedig közhatalom-gyakorló szerv.

2. Az Ifjúsági Koncepció célja

Az önkormányzati koncepciók célja, hogy a jelen állapotának, igényeinek és lehetőségeinek tudatában az önkormányzat szándékait meghatározza egy-egy terület, ellátandó feladat funkcióinak és formáinak fenntartására vagy – ha hiányzik – megteremtésére. A koncepció a szükségletek, a feladatok, a megoldási módok szambavétele, továbbá olyan döntéshozatali elvek, irányok meghatározása, amely megvalósulása során a meglévő értékek megőrizhetők, a hiányosságok pótolhatók és a település adott területén a plurális fejlődési tendenciák továbbra is biztosíthatók. Fő prioritások; a társadalmi részvétel erősítése- közösségi terek, ifjúsági információs pontok létrehozása, a gyermekszegénység és a gyermekbűnözés

megelőzése, kezelése, valamint a helyi szintű partnerség erősítése. Az ifjúsági koncepció keretet ad a középtávú ifjúságpolitikai cselekvési program kialakításához. Kecskemét Megyei Jogú Város Középtávú Ifjúságpolitikai Koncepciójának elsődleges célcsoportja a 13-25 éves kecskeméti fiatalok (egyének és közösségeik), másodlagos célcsoportja pedig a fiatalokat és közösségeiket segítő szervezetek, intézmények és szakemberek. A 2006. szeptemberi adatok értelmében Kecskeméten 74000 középiskolás tanuló van, melyből 3069 fő nem kecskeméti, ebből 2258 bejáró és 725 gyerek kollégista. A 2006. évi statisztika szerint Kecskeméten 20.132 fő képviseli az ifjúságot, mely a lakosság 18,5%-át teszi ki. A 2005. évhez képes ez 458, míg a 2004. évihez viszonyítva 874 fiatallal kevesebb, tehát e tekintetben csökkentő tendenciát mutatnak a számok. 2001. évi statisztikai adatok azt mutatták, hogy a város zöld övezeti, kertvárosi részében, elsősorban Katonatelepen (23%) és Kadafalván (24%) él a legtöbb fiatal kisgyermekes család. Öregedő városrésznek Kecskemét belvárosát tekinthetjük. A saját háztartásokkal rendelkező fiatalok tekintetében is csak 2001. évi adatok állnak rendelkezésre, melyek értelmében 273 (még a 29. évét be nem töltő) fiatal neveli egyedül gyermekét saját otthonában, a fiataloknak 52%-a saját háztartásban él, és igen magas, (számszerűen 1760) 40% volt már 6 évvel ezelőtt is az egyedül (mai elnevezéssel szingliként) élő fiatalok aránya.

Az ifjúsági koncepció és cselekvési program kialakításakor az alábbi alapelveket tartjuk fontosnak és szeretnénk érvényesíteni:

- a település ifjúságpolitikájának arra kell irányulnia, hogy a város megfelelő környezeti feltételeket jelentsen a felnövekvő fiatal korosztály számára, ahol otthonosan érezhetik magukat, vagyis ahol kiszámíthatóak életviszonyaik, ahol problémák esetén szakértő segítséget találnak azok megoldásához, és ahol felkészülhetnek a felelősen élő és cselekvő magyar állampolgárként és Európai Uniói polgárként való felnőtt életre.
- alaptétel, hogy azon feladatokat, igényeket, melyeket az ifjúság önszervező módon meg tud oldani, ne az önkormányzati intézményrendszer lássa el, hanem az csupán a hozzájuk szükséges feltételeket biztosítsa. Legyen evidens, hogy a kérdésekre lehetőleg ott szülessen válasz, ahol azok felmerülnek, esetünkben a gyermek- és ifjúsági közösségekben (szubszidiaritás elve).
- ahhoz kell segítséget nyújtani, hogy a fiatalok felismerjék saját képességeiket, kialakulhasson bennük az a kreatív, rugalmas, kezdeményező magatartás, amely jövőbeni boldogságuk fontos alapja lehet: munka, szabadidő, társas kapcsolatok vonatkozásában. A társadalmi együttélést (jogokat, felelősséget) a családban illetve értékalapú, általuk formált, kezdeményezett közösségekben ismerjék meg és gyakorolhassák.
- fontos egy ifjúsági referens, vagy ezen területtel, feladattal megbízott állandó referens foglalkoztatása, aki a koncepcióban megjelölt célok, feladatok koordinátorra kell legyen. Segítenie kell az önkormányzat, az intézmények, a civil szervezetek és ifjúsági önszerveződések munkáját, összekötő kapocsként kell részt vennie a mindennapi munkában.

- a koncepció a hangsúlyt az ifjúság önszerveződésének elősegítésére, az értelmes szabadidőtöltés feltételeinek biztosítására helyezi, ezt prevencióként, megelőzés-ként kiemelt fontosságúnak tartja.
- prioritásként kezeli a fiatalok bűnözés megelőzését, csökkentését

Mindemellett a cselekvési terv végrehajtása során az alábbi horizontális alapelveknek is érvényesülniük kell:

- hátrányos helyzetű fiatalok támogatása
- esélyegyenlőség megteremtése (nők, etnikai és kulturális kisebbségek)
- segítséggel élők támogatása
- sajátos kulturális háttérrel rendelkező fiatalok támogatása
- regionalitás (figyelembe kell venni a régiópolitikát és lehetőség szerint együttműködésekkel kell kialakítani a régióban működő hasonló projektekkel, intézményekkel, szervezetekkel)

A koncepció felépítése:

- Mint minden stratégiai elképzelés, **helyzetkép** felvázolásával indul, melyben az ifjúság életszférére vonatkozóan
 - megpróbálja felmérni az **igényeket, szükségleteket**,
 - valamint az ezeket „kiszolgáló” **intézményeket, szervezeteket**.
- A helyzetképből kiindulva a koncepció vázolja a **célokat**,
- Meghatározza a célokból adódó **feladatokat és ezek végrehajtására ütemtervet állít fel**. A cselekvési terv (ütemterv) az elfogadott koncepció alapján készül el, mely a szakmai egyeztetés (Kecskeméti Ifjúsági Kerekasztal) után az Ifjúsági és Sportbizottság a rendelkezésére álló keretek figyelembevételével dönt az ütemterv módosításáról és elfogadásáról.

II. HELYZETKÉP

Az ifjúsági koncepció elkészítéséhez alapvető fontosságú előkészítő és alapozó munka volt a 2005-2006 fordulóján készített városi komplex ifjúságkutatás, melynek főbb eredményeit és megállapításait összefoglaló módon építjük be a koncepció helyzetképébe.

1. Az ifjúság életszféréi

A 13-25 éves korosztály életterét, problémáit, tevékenységi köreit tekintve rendkívül heterogén. A szabadidő hasznos eltöltésétől az oktatáson keresztül a szociális igényekig, illetve a munkavállalásig, lakhatásig igen sokrétűek az igények és feladatok.

Oktatás, képzés

A tanulás, továbbtanulás, pályaválasztás terén az utóbbi időszakban tovább nőtt az esélyegyenlőtlenség. Nem lehet csak az iskola vagy a család felelőssége a fiatalok karrier-építése, egzisztenciája.

A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a – pedagógusok

által jól ismert – tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják „használni” céljaik elérésére. A képzetlen szülők gyermekeinél vagy hátrányos helyzetű településekről származó tanulók esetében komolyan számolni kell a kulturális tőke hiányainak újratermeléséről, ami nagy hatással van a fiatalok iskolai eredményeire és jövőbeni esélyeikre is a továbbtanulás, munkavállalás és családalapításra területén is, s egyben jelentős felzárkóztató, integrációs projektek indítását teszi szükségessé.

Egészség, mentálhigiéné, szociális igények

Sejthető, hogy az általános jelenség, mely szerint a gyermek- és ifjúsági korosztály egyre kevesebb időt tölt a szabadban, illetve testmozgással, és egyre több a szobában a számítógép vagy a TV képernyője előtt töltött órák száma, a kecskeméti fiatalokra is jellemző.

A fiatalok elsősorban szüleikkel és barátaikkal vitatják meg problémáikat, a segítő szervezetekhez való fordulás igénye kicsi, ami betudható annak, hogy a fiataloktól gyakran idegen egy intézménytől, formális szervezettől való segítségkérés. Ezért lenne fontos a kortárssegítő hálózatok működésének, az iskolai védőnők, ifjúságvédelmi felelősök segítése, képzése és ezek elismerése, mert ezeken keresztül nagyobb esély van a problémákkal küzdő fiatalok szakemberekhez való eljutására. A tanárok, nevelők felelőssége óriási, azonban többségük ilyen szempontból felkészületlen, nagymértékben túlterheltek, ennél fogva az ilyen jellegű feladatokat a szakintézményekre hárítják. Pozitívumnak számít, ha a gyermek/fiatal egyáltalán eljut a szakszolgáltatokhoz.

Az egészséget károsító szerek használatáról szerzett közvetlen és közvetett információk alapján látható, hogy – változó gyakorisággal ugyan – egyre több gyermek jut alkoholhoz vagy más tiltott szerhez. A tanulók 23 százaléka rendszeresen dohányzik, további 14 százalékuk pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 7 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, mert már leszokott, és további 33 százalék mondta, hogy kipróbálta. Azok aránya, akik soha nem is próbálták – saját bevallásuk alapján – 23 százalék. Alkoholt a tanulók mindössze 7 százaléka nem ivott még soha életében. Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módokat közé a kávé fogyasztását, ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén – különösen hosszabb távon – gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer, ha szenvedélyül válik (naponta 6-8 csésze kávé elfogyasztásának már jelentős veszélyei lehetnek). A kérdezett tanulók 15 százaléka rendszeresen, harmada alkalmanként szokott kávéat inni.

A legális szereknél sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztása. A kérdezett tanulók 68 százaléka egyértelműen elutasítja, még nem próbált ki és nem is akar kipróbálni semmilyen klasszikus értelemben használt kábítószerrel. További 13 százalékuk sem fogyasztott ugyan (saját bevallásuk alapján), de már gondolt rá, hogy kipróbálja. Megkérdezett tanulók 13 százaléka már legalább egyszer kipróbált valamilyen kábítószerrel, 5 százalékuk tekinti magát alkalmi, a 1 százalék rendszeres drogfogyasztónak – saját bevallása alapján.

A város fiataljai szociális helyzetének és lehetőségeinek vizsgálatánál ki kell térni Kecskemét városának lakáshelyzetére, az önkormányzat ezzel kapcsolatos elképzeléseire is. Tapasztalatok szerint a fiatalokat a megfelelő munkához jutás mellett az önálló lakás megszerzése foglalkoztatja leginkább. Fontos, hogy Kecskemét rendelkezzen megfelelő lakáskonceptióval. (szociális bérlakás program, stb.)

A fiatalok számára jól kidolgozott lakásprogram egyrészt választ adna a fiatalok lakáshoz való jutásának kétségeire és problémáira, másrészt a fiatalok elvándorlását is valószínűleg a város szempontjából pozitív irányba befolyásolná.

Szabadidő, kultúra, sport

Az ifjúsági és fiatal felnőtt korosztály szabadidő-töltési igényei meghaladják a kínálatot, illetve a kínálat nagyban befolyásolja a szabadidős tevékenységek minőségét.

Általános tapasztalat volt a 90-es években, hogy a fiatalok szabadidős tevékenysége valamivel enyhébben ugyan, de éppen úgy a passzív időtöltések felé toldódik el, mint a felnőttek esetében. A TV, videó és a számítógépes játékok a legkönnyebben elérhető szabadidős tevékenységgé váltak. A virtuális valóság igen gyors előretörése csak részben történik a hagyományos formák rovására. (pl. könyv olvasást kevésbé érinti, ellenben a közösségi klubokba, ifjúsági rendezvényekre járást annál inkább).

A szabadidő eltöltésének fontos mutatója, hogy ez mely intézményeket, programokat érint a településen. A leggyakrabban (hetente, illetve havonta többször) látogatott helyszínek, intézmények helye nem meglepő. A fiatalok leggyakrabban látogatott szabadidős, rekreációs célú helyszínei elsősorban a város bevásárló központjai, másodsorban a pizzériák, sörözők és éttermek, de természetesen a diszkók, partyk és gyorséttermek is kedvelt találkozó és szabadidő eltöltési helyszínei a kecskeméti iskolásoknak. Jellemző, hogy a hagyományos kulturális, művelődési intézményeket viszonylag kevesen említették (mozi, művelődési házak, könyvtár, színház, koncertek).

A legtöbben a koncerteket hiányolják, a híres emberekkel történő közönségtalálkozókat és a fesztiválokat. A városban nem áll a fiatalok rendelkezésére egy olyan nagy befogadóképességű közösségi ház, ami a szabadidő hasznos eltöltését szolgáló programoknak helyt tudna adni. Egy olyan hely, mely a korosztály véleményére alapozva nyújtaná szolgáltatásait és a programokon nagy számban megjelent érdeklődő fiatalságot be tudná fogadni. Legyen az koncert, vagy bármilyen más sokakat vonzó szabadidős vagy szakmai program (pl.: állásbörze, továbbtanulási börze, stb.).

A legnagyobb megelégedettség a kiállításokkal és sportrendezvényekkel a fiatalok körében, bár az előbbivel kapcsolatban minden tizedik fiatal úgy gondolja, hogy túl sok van a városban.

Érdekvényesítés, érdekképviselet

A fiataloknak nem arra van szükségük, hogy mások képviseljék érdekeiket, vagy hogy mások oldják meg helyettük a problémáikat. Sokkal inkább arra, hogy eszkö-

zöket kapjanak erre, hogy önszerveződési lehetőségek birtokába jussanak, és ezzel élni is tudjanak. Más városokban végzett felmérés a fiatalok közéleti szerepvállalásáról azt mutatja, hogy a gyermek és fiatal korosztály vágyik a vélemény-nyilvánítás lehetőségére, érdekeinek érvényesítésére, azonban a közösségi szerepvállalást nagyban befolyásolja a családi háttér és a kortárs-csoport nyomása. Nem egészen tisztázott még a fiatalok körében sem a diákönkormányzatok szerepe: sokan elsősorban programszervezőnek tekintik, talán az értelmes programok egyébként jellemző hiánya miatt. Véleményük kinyilvánítására nincs érdemi lehetőségük megfelelő fórumok hiányában. Ha a fiatalok kifejezik véleményüket adott témákban, a döntések ezek figyelembevétele nélkül születnek, így kiábrándultságot és passzivitást eredményezhetnek. Ezt csak nehezíti, hogy a különböző bürokratikus rendszerekben nehezen ismerik ki magukat.

Pályaválasztás, munkavállalás

A pályakezdő munkanélküliség problematikája alól sajnos Kecskemét sem kivétel. A diplomájukat az ország valamely felsőoktatási intézményében megszerzők gyakran nem jönnek vissza a városba vagy környékére dolgozni, s ez nem elsősorban szándékukon múlik. A legtöbb fiatal, a válaszadók 48 százaléka nem Kecskeméthez kötődve kívánja megvalósítani jövőbeni terveit. A bizonytalanok aránya ebben a kérdésben 26 százalék, és csupán a válaszadók 25 százaléka tervez szorosabb kapcsolatot Kecskeméttel. A kecskemétiiek 35 százaléka, a nem kecskemétiiek 16 százaléka kívánja jövőbeni terveit Kecskeméthez kötődve megvalósítani.

A tanulók többsége egyébként a középiskolai lezárásával nem tekinti befejezettnek a középiskola pályafutását, 79 százalékuk szeretne továbbtanulni, 56 százalékuknak elképzelései is vannak, hogy hová, milyen irányban. A továbbtanulási tervek mögött nem feltétlenül az egyéni képzés igénye áll, könnyen lehet, hogy sokaknál a munkaerőpiacra való belépés elhalasztása a fő motiváció, ugyanis a megkérdezett fiatalok 42 százaléka szerint inkább rosszak lesznek az elhelyezkedési esélyei a környéken abban a szakmában, amit épp most tanulnak (21 százalékuk pedig nem tud állást foglalni ebben). Arra az esetre, ha nem tudnának elhelyezkedni tanult szakmájukban, a fiataloknak más stratégiájuk is lehet. 13 százalékuk alkalmi munkát próbálna keresni, 27 százalékuk külföldi munkát kezdene keresni, 35 százalékuk továbbtanulna (másik szakma, másik diploma).

A Bács-Kiskun Megyei Munkaügyi központ 2006. második féléves adatai szerint Kecskeméten 5100 regisztrált munkanélküliből 1321 fő még nem töltötte be a 30. évét. Iskolai végzettségük szerint 44 főnek nincs meg a nyolc általánosa, 394-en csak nyolc általánost végeztek, szakközépiskolai végzettségük 221-en, gimnáziumi érettségivel rendelkeznek 119-en, és 112 fő a diplomás munkanélküli. A munkaügyi központok elsősorban valamilyen szakma megszerzését tudják támogatni, hiszen ők munkaerő piaci képzéshez kapnak támogatást. A munkaerő piacon pedig nem diplomásokra, hanem szakmával rendelkező (pl. asztalos, bádogos, kőműves, szakács, ács) mesterekre van szükség. Nagyon sok a menedzser végzettségű diplomás munkanélküli. A Kecskeméti Képzőközpont a felnőtt képzés keretében az átképzést támogatja.

Ifjúsági mobilitás, nemzetközi kapcsolatok

Az ifjúsági korosztály igénye az utazásra, a más kultúrákkal való megismerkedésre rendkívül nagy. Ezt az igényüket ma már sokkal könnyebben ki is elégíthetik, mint tehették akár tíz évvel ezelőtt. Igaz ez a turisztikai célú családi üdülésekre – bár az egzisztenciális különbségek ezen a téren is egyre nagyobbak – illetve az iskolai szervezésű tanulmányi utakra is. A globalizálódó világ technikai lehetőségei, az Internet, a számtalan televíziós csatorna mindennapos valósággá teszi más kultúrák létezését, megkönnyíti a nyelvek (elsősorban az angol) tanulását. Ennek ellenére a nyelvtudás hiánya még mindig gond, nemcsak a nemzetközi kapcsolatteremtést nehezíti meg, hanem sok esetben a továbbtanulást, a munkavállalást is.

A fiatalok többsége szeretne másik városban tanulni, dolgozni vagy esetleg élni, a válaszadók 40 százalékát a külföldi munkavállalás is érdekli, de kevesebb mint ötödük szeretne külföldön tanulni vagy élni.

Leginkább a gimnazisták szeretnék másik településre költözni (59 százalék) és másik városban felsőfokú tanulmányokat végezni (85 százalék). Külföldi felsőfokú tanulmányokat a gimnáziumba járók 38 százaléka tervez, de körükben legmagasabb a bizonytalanok aránya is (29 százalék). A gimnazisták 62 százaléka vállalna más városban munkát. A külföldi munkavállalás szintén a gimnáziumi képzésben résztvevőket érdekli leginkább, 52 százalékuknak szerepel a tervei között. A végleges külföldre költözést szintén a gimnazisták és az érettségire épülő képzésben résztvevők tervezik legtöbben.

Közösséghez való tartozás

A legkisebb közösség, amihez kötődik a fiatal, a család. A családok egyre nagyobb része felbomlóban van, sőt meg sem alakul. A fiatal így meg sem ismeri, mit jelent számára egy jó családi közösség, ahol akár még testvérei is vannak.

A következő közösségi forma a baráti közösség, a kisebb csoportosulások. Az ember igényli, hogy valahova tartozzék. Ezt sokan megérik, de keveseknek adatik meg, hogy pl. olyan osztályközösséghez tartozzék, ahol az értékes emberi tulajdonságok dominálnak.

2. Intézményi háttér

Oktatás, képzés

Kecskemét diákvárosnak számít, ahol 22 általános iskola, 1 speciális általános és szakiskola, 17 középiskola, valamint a Kecskeméti Főiskola három főiskolai kara (gépipari, kertészeti, tanítóképző) és a Szegedi Tudományegyetem, a Gábor Dénes Főiskola és a Nyugat-Magyarországi Egyetem kihelyezett tanszékei, működnek. A városban 11 középiskolai kollégium működik (ebből 2 önálló), és nagy számban vannak a naponta bejáró diákok is. A város területén számos nyelviskola is található. Az iskolák a tanuláson kívül a sportolásra is lehetőséget biztosítanak, valamint évente visszatérő, elsősorban iskolanapok keretében zajló, hagyományos jellegű rendezvényeket szerveznek tanulóiknak.

Mentálhigiénés, szociális és egészségügyi ellátás

Városi ifjúsági orvos és védőnői, valamint iskolaorvosi és védőnői hálózat, továbbá iskolafogászat működik a tanulók egészségéért. Az iskolák osztályfőnöki óráin a felvilágosító beszélgetések mellett megjelent a „családi életre nevelés” program és egyéb mentálhigiénét érintő témakörök, amelyeket felkészült vendégtanárok segítségével dolgozhatnak fel a fiatalok a Városi Mentálhigiénés Tanári Munkaközösség és a Kecskeméti Ifjúsági Otthon közös szervezésében. Minden iskola rendelkezik egészség-megőrzési és droprevenciós programmal.

A város területén működik a Családsegítő és Gyermejköltségtérítési Központ, valamint Családok Átmeneti Otthona és a Gyermekek Átmeneti Otthona és az S.O.S. Gyermekefalu. A Központ a szűkös költségvetésére tekintettel csak alapellátást tud biztosítani, tehát a súlyosan veszélyeztetett gyerekeket óvni, védeni, családjukat segíteni. Forráshiány miatt prevenciós és szabadidős programokat nem szervez, de szívesen küld gyerekek más szervezetek rendezvényeire.

Szabadidő, kultúra, sport

Kecskemét közművelődési intézményeinek (Kecskeméti Ifjúsági Otthon, Katona József Könyvtár, Erdei Ferenc Művelődési Központ és Művészeti Iskola, Szórakátténusz Játsszínház) mindegyike kínál gyermek és ifjúsági programokat, és működik a különböző érdeklődésű gyermekek és fiatalok számára klubokat, szakköröket. Ezekben az intézményekben rendszeresen szerveznek a diákok részére zenei (amateur zenekarok) és színjátszófesztiválokat. Ezek közül a legnagyobb hagyománnyal bír az „Ide nekem az oroszánt is,, c. diákszínjátszó-találkozó, valamint az „Éneklő ifjúság” c. iskolai kórusok között megrendezésre kerülő zenei verseny.

Az Ifjúsági Otthon gyermek és ifjúsági közösségi művelődés céljaira létrehozott városi intézmény. Létrehozása, működése kifejezésre juttatja, hogy a város felnőtt társadalma a szabadidős kultúra, művelődés területén is felelősséget vállal az itt élő gyerekekért, fiatalokért – érdekükben önálló közművelődési intézményt tart fenn. Feltételeket és formákat biztosít a fiatalok közösségi művelődéséhez, az életkori sajátosságoknak megfelelő programkínálatot tart fenn, kezdeményezi és biztosítja olyan projektek megvalósítását, amelyek a kreativitás, a részvétel és együttműködés ötvözetét kínálják a résztvevő fiatalok számára. A megvalósításhoz többféle helyi, valamint állami, nemzetközi pénzügyi forrásokat von be. Az intézmény tevékenységének főbb területei; a kulturális értékek átörökítése, mentálhigiéné, környezetvédelem (Egészségesebb holnapért c. projekt, mely 6000 fiatal, pedagógus és szülőt érint, Egy lépéssel egymás felé Kecskeméten-szabadkán projekt, mely a családot kívánja megerősíteni a kultúra közvetítő szerepében), tehetséggondozás zene, tánc, musical, színjátszás, sakk, animáció műfajában. Fesztiválok, művészeti, a fiatalok által létrehozott alkotások nyilvánosságának megteremtését szolgáló kiállítások rendezése (Kecskemét Fringe –alkotó fiatalok tehetségkutató fesztiválja, DiákGaléria kiállításai), nyári vakációs programok szervezése, a város Parádfürdőn lévő ifjúsági táboraának üzemeltetése. Fontos feladatként kezeli a fiatalok önszerveződésének támogatását, közéleti készségek, érdekérvényesítés tapasztalati szinten való tanulását (Disputa – vitakultúra program, Kecskeméti Diákok és Diák-

önkormányzatok Egyesületének találkozási helye) Szintén itt működik a város un. művészmozija, mely az értékes alkotások mellett a multiplex mozikhoz képest sokkal „diákbarátabb” árakat is kínál, s ennek köszönhetően a látogatók 40-50%-a kb. 13.000 fő az ifjúsági korosztályból kerül ki. Rendszeresen otthont ad az általános és középiskolások körében megrendezett vers és prózamondó versenyeknek, melyek igen nagy népszerűségnek örvendenek. Az említett programok kb. 20.000 fiatalt érintenek Kecskeméten.

A Kecskeméti Ifjúsági Otthon épületében működő Otthon Kávézó tulajdonosai rendszeresen szerveznek felolvasó esteket magyar és külföldi írók és költők műveiből, és lehetőséget biztosítanak helyi és vendég amatőr zenekarok fellépésére.

A városban működő ifjúsági humányszolgáltató intézmények elsősorban képzéssel, információszolgáltatással és tanácsadással segítik a fiatalokat. Interneten, szórólapokon és kiadványaikon keresztül kínálják szolgáltatásaikat a város fiataljainak.

A település ifjúságsegítésében vezető szerepet vállal az önkormányzat által működtetett HELPI Kecskeméti Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda, mely a Kecskeméten és vonzáskörzetében élő 12-28 éves korosztály számára – a felmerülő igényekhez igazodóan – szolgáltat információt, biztosít tanácsadást és segíti a vele kapcsolatba kerülő ifjúsági csoportokat. A 16. éve működő HELPI Ifjúsági Iroda mára modellintézménye lett a hazai ifjúsági információs és tanácsadó munkának, és része egy közel 7500 ifjúsági szolgálatot magába tömörítő európai irodahálózatnak. Szolgáltatásait az Európai Ifjúsági Információs Charta iránymutatásainak megfelelően ingyenes és személyközpontúan nyújtja. Az intézmény fejlett irodai infrastruktúrával rendelkezik, melyet a betérő fiatalok szabadon használhatnak. A város végzős középiskolásainak, a kollégistáknak, valamint a védett családi környezetből kikerülő fiataloknak nagy segítséget nyújt az intézmény önálló életre felkészítő kézikönyve, az „ÉLET Útmutató”.

2005 óta Önkormányzati és pályázati forrás segítségével az irodához közel, egy 120 négyzetméteres ingatlanban kertült kialakításra az ELEVEN Ifjúsági Közösségi Tér, ahol a lakótelepi környezetben egyre szélesedő igényekhez igazodva olyan szabadidős színteret biztosít a HELPI, melynek szolgáltatásai a gyermek és fiatal korosztály számára az esti órákban is igénybe vehetők. Itt elsősorban sportolási, alkotói és közösségi szolgáltatások hozzáférhetők. E kezdeményezés jelentős szerepet vállal a szociális ellátás és bűnmegelőzés területén is, védett, biztonságos szórakozóhelyet biztosít, és lehetőséget teremt a gyermek és ifjúságvédelmi jelzőrendszer működtetéséhez is.

Érdekvérvényesítés, érdekképviselet,

Az iskolai diákönkormányzatok saját intézményeiken belül koordinálják a diákprogramokat, a diákéletet. Egységbe tömörülve Kecskeméti Diákok és Diákönkormányzatok Egyesülete néven, választott diákpolgármesterrel az élükön városi szinten is összehangolják az ifjúsági programokat, s szerveznek külön rendezvényeket (pl. Kistérségi Diáknap, Országos Médiák Fesztivál, Városi Diáknap)

Az Egyesület a diákok érdekképviseletét szolgálja, felvállalva városi szinten a diákok nagyrendezvényeinek meghonosítását, az országos és regionális progra-

mokban való részvételt, ellátja a közéleti diákképzés feladatát tapasztalatcserek, tanfolyamok, tréningek, meghívásos eseményeken való képviselőlet útján, neves szakelőadók meghívásával. Hálózati munkát folytatnak a diákság életével foglalkozó szerveződések, intézmények körében, minden olyan kezdeményezést támogatnak, amely közösségi érdekeket hordoz a tanulók számára.

A helyi középiskolások színes, havonként megjelenő lapja a „Tízperc” segíti az iskolák közötti információáramlást, és a széleskörű tájékoztatást.

A Hallgatói Önkormányzatok koordinálásával valamennyi főiskolai kar szervez programokat (pl. főiskolai napok), melyek nagy része a város fiatalsága számára is nyitott. Kecskeméten az Ifjúsági Kerekasztal jelenlegi formájában, elsősorban mint a város egyházi, civil ifjúsági szervezeteit, és ifjúságsegítő intézményeit tömörítő érdeképviseleti szerv működik. Szakmailag háttér intézménye az Ifjúsági és Sportbizottságnak is, mely korábban a Kerekasztalt bízta meg a városi ifjúságkutatás lebonyolításával, valamint a kutatási eredmény alapján egy ifjúsági koncepció elkészítésével. A helyi önkormányzat a „Kecskeméti ifjúsági szervezetek” c., háromévente megjelenő városi kiadványban lehetőséget biztosít valamennyi, városban működésű ifjúsági szervezetnek, hogy önmagát bemutassa, és széleskörben megismertesse. Egyben anyagi támogatást is nyújt mind az önkormányzat, mind a Közgyűlés (kérelem alapján) az ifjúsági civil szervezetek, egyesületek és alapítványok programjaihoz, és működési kiadásaihoz.

Pályaválasztás, munkavállalás

A kecskeméti fiatalok pályaeztációját segíti a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Pedagógiai Intézete és Továbbtanulási Pályaválasztási Tanácsadója, mely szolgáltatás számukra helyben hozzáférhető. Személyes pályaeztációs tanácsadás heti rendszerességgel a HELPI Ifjúsági Irodában is működik. Újszerű, öninformációs lehetőséget biztosít a Dél-Alföldi Regionális Munkaügyi Központ Pályainformációs Tanácsadó Pontja is. A helyi fiatalok számára ugyancsak közvetlenül hozzáférhető a munkaügyi központ Foglalkoztatási Információs Tanácsadója, mely a foglalkozási és szakmaválasztási döntéshez nyújt nélkülözhetetlen ismereteket.

A sikeres pályakezdés meghatározó a fiatal számára: a munka világában szerzett első élményei alapvetően befolyásolják későbbi viszonyulását a munkavégzéshez. Ezen élethelyzet könnyítése és segítése érdekében a munkaügyi kormányzat számos speciális eszközt ajánl fel munkáltatók és munkavállalók számára (ösztöndíj, bértámogatás, stb.). Kecskeméti Megyei Jogú Város Önkormányzata külön figyelmet fordít a diplomás pályakezdekre: intézményeiben preferálja foglalkoztatásukat.

Mindezen túl a településen kifejezetten a diplomás pályakezdeket segítő Diplomás Munkaközvetítő Iroda, illetve mentori szolgálat is működik.

Munkatapasztalat szerzés szempontjából fontos szerepet tölt be a városban tevékenykedő hét Diákszövetkezet. Ugyanehhez biztosít lehetőséget a helyi civil szervezeteknél számos ifjúsági önkéntes program, melyek kapcsán a közösségi részvétel is gyakorolható. Ezek közül kiemelendő az „ÖTLET” Hosszú távú Önkéntes Program, melynek dél-alföldi koordinációját a kecskeméti székhelyű Tér Ifjúságsegítő Egyesület végzi.

A munkaügyi információk és munkaerő-piaci lehetőségek minél szélesebb körű hozzáférhetését biztosítják a Foglalkoztatási Információs Pontok, melyek szolgáltatásai helyi civil szervezeteknél illetve a HELPI Ifjúsági Irodában hozzáférhetők.

A fiatalok munkaerő-piaci esélyeinek növelése érdekében tanfolyamaikkal, átképzési programjaikkal nélkülözhetetlen szerepet töltenek be a felnőttképző intézmények. A helyben működő 8 szolgáltató közül kiemelendő a Kecskeméti Regionális Képző Központ, mely országos viszonylatban is modellértékű szolgáltatásokat biztosít.

Ifjúsági mobilitás, nemzetközi kapcsolatok

A település fiataljai egyre nagyobb számban jelentkeznek az Európa Unió országába szervezet ifjúsági cserékre, önkéntes programokra. Ennek egyik oka lehet, hogy a CSIPERŐ Nemzetközi Gyermektalálkozó már egészen fiatal koruktól kaput nyit számukra. Példaértékű, hogy az EU társfinanszírozású Ifjúság 2000-2006 Program eddigi legnagyobb költségvetésű hazai ifjúsági programját egy kecskeméti fiatalokból szerveződött csoport valósította meg a 2006. évben (a HELPI Ifjúsági Iroda szakmai közreműködésével).

A nemzetközi mobilitást segítő szolgáltatások közül kiemelendő a Katona József Könyvtárban működő EUROPE DIRECT iroda. Kifejezetten az európai fiatalok multikulturális tapasztalatszerzését, nemformális tanulását segítő céllal támogatja az Európai Bizottság az EURODESK európai információs-szolgáltató hálózatot, melynek kecskeméti bázispontja a HELPI Ifjúsági Iroda. Ugyancsak itt kaphatnak segítő információt a fiatalok az Európai Önkéntes Szolgálat (EVS) lehetőségeiről is.

Testvérvárosi kapcsolatok közül a németországi Rüsselsheimmel már 16. éve működik igen kiváló sportkapcsolat, melynek keretében minden második évben kecskeméti, többek között gyermek és fiatal korú sportolók utaznak ki (az összes kiutazó 50%-át teszi ki ez a korosztály) a német testvérvárosba. A tavalyi évben először a sportolókon kívül 6 diákot és kísérőit Kecskeméti Diákok és Diákönkormányzatok Egyesülete látott vendégül, Ők kifejezetten a kecskeméti ifjúsági élettel kívántak megismerkedni. Remélhetőleg hagyományt sikerült teremteni. Az ausztriai Dorbrinba szintén évente utaznak ki fiatalok, ők a síelés szerelmesei. A Bolyai János Gimnáziumból középiskolás korú kézilabdások tartanak kapcsolatot a szintén németországi Grossenhain nevű városka sportolóival.

Civil szervezetek

A városban több egyházi, kulturális, zenei és turisztikai ifjúsági szervezeth is segíti a hasonló érdeklődésű fiatalok értelmes szabadidős kikapcsolódását.

Az egyházak ifjúságformáló szerepe városunkban kiemelkedő, hiszen nagy számban szólítják meg a korosztályhoz tartozókat és rendszeres programokat biztosítanak számukra. Az egyházak ifjúsági munkájára jellemző, hogy hosszú évtizedek óta kiegyensúlyozottan és kiemelt figyelemmel tevékenykednek a korosztály érdekében.

Az Európa Jöveje Egyesület 1990. szeptemberében azzal a céllal alakult, hogy a kecskeméti gyerekeket megismerteti Európa gyermekeivel a gyermektalálkozók

során. Az eddigi 8 sikeres találkozó során több mint 8000 gyermeket láttak vendégül városunkban Európa 27 országának 80 településéről.

Az 1998 óta működő TÉR Ifjúságsegítő Egyesület a fiatalok társadalmi beilleszkedését segítő programokkal van jelen a település életében. Tanoda programjával a halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok munkaerő-piaci esélyeit növelő iskolai felzárkóztató tevékenységet végez. Emellett aktív szervezője és koordinálója a fiatalok társadalmi részvételét valamint munkatapasztalat szerzését segítő önkéntes programoknak.

A városban a Magyar Csekészövetségnek kerületi központja működik. A hozátartozó mintegy húsz csapat közül három Kecskeméten foglalkozik az ifjúság nevelésével. Őrsi rendszerben a hat-nyolctagú csoporttal egy olyan középiskolás foglalkozik, aki már részt vett vezetőképzésben. Az őröket egyetemista korú szintén képzett vezetők fogják össze. A játékos módszerekkel megszerzett tudás, a természettel való együttélés a kirándulásokon és a táborokon szorosabbá teszi az együttétartozás, és a közösségi tudat érzését.

III. IFJÚSÁGPOLITIKAI CÉLOK AZ ELKÖVETKEZENDŐ 3 ÉVBEN

Oktatás, képzés:

- A hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű, tanulási, magatartási és beilleszkedési nehézségekkel küszködő fiatalok esélyegyenlőtlenségének megszüntetése vagy legalábbis csökkentése.
- A fiataloknak az iskolában elsajátítható tudáson túl egyéb irányú ismeretek nyújtása: az állampolgári, fogyasztóvédelmi illetve diákjogokkal, életvezetéssel kapcsolatos, valamint pályaaorientációs képzések keretében.
- Nemcsak a diákok, hanem a velük foglalkozó tanárok, szakemberek folyamatos képzésére is szükség van.
- Családi életre nevelés (osztályfőnöki óra keretében)
- Nem direkt nevelési formák fejlesztése, erősítése.
- Nem direkt nevelési módszertan segítségével közösségfejlesztési program beindítása oktatási- nevelési intézmények keretein belül és kívül.

Egészségügyi, szociális és mentálhigiénés ellátás:

- Az ellátás korszerűsítése, különös tekintettel a gyermekpszichiátriai, gyermek-neurológiai intézményekre.
- „Utazó” pszichológus foglalkoztatása gyermekek és szülei részére – depresszió és a veszélyeztetett gyerekek kiszűrése, valamint életvezetési tanácsadás céljából.
- Fokozottabb figyelmet kell szentelni a csellengő gyermekekre, a gyermekbűnözés visszaszorítása érdekében. (Ifjúságvédelmi járőrözés)
- A gyermekek elleni erőszak elkerülése a gyermekek erőszakmentes életének biztosítása.
- A gyermek és ifjúságpszichiátriai ellátás intézményrendszerének fejlesztése.

- A gyermek- és ifjúság-egészségügy prevenció munkájához a törvényben előírt feltételek biztosítása: tárgyi, személyi feltételek, finanszírozás, az iskolai mentálhigiénés hálózat fejlesztése.
- A szabadidő-szervezésben az egészséget támogató programok ösztönzése, a szabadidő színtereinek biztosítása, ellenőrzése az ifjúság testi-lelki egészségvédelme szempontjából, valamint a gyermek- és oktatási intézmények érdekeltségének megteremtése a szabadidő-szervezés egészséges modelljeinek közvetítésében.
- Kábítószerügyi Egyeztető Fórum munkájának fejlesztése és jelzőrendszer működtetése
- Képesse kell tenni a fiatalokat segítő szervezeteket a közvetlen kortárssegítés folyamatos szinten tartására (képzés, utógondozás, információ) tekintettel arra, hogy a kortárs-hatás jobban érvényesül, mint a segítő szervezetek eddigi tevékenysége.
- Bővíteni kell a városban az ifjúsági korosztály élethelyzetével összefüggő jogi, pszichológiai, mentálhigiénés, életvezetési, továbbtanulási, valamint munkapia-ci tanácsadó tevékenységet.

Ifjúsági kezdeményezések, szabadidő, kultúra, sport:

- Elkülönített Ifjúsági Alapot kellene létrehozni a város költségvetésében nevesítve, mely önálló szakmai fejezeteket tartalmaz (kifejtés az adódó feladatok fejezeténél). Ez az alap tartalmazza az összes ifjúsági célú forrást és annak felhasználását leíró fejezeteket.
- El kell érni, hogy az ifjúság szabadidejének hasznos eltöltésére szolgáló intézmények rendszere ne szűküljön, hanem a lehetőségek a jövőben növekedjenek.
- A fiatalok megváltozott igényeinek folyamatos figyelemmel követése, illetve a szolgáltatásoknak, a megváltozott igényekhez történő igazítása.
- A fiataloknak szóló városi rendezvényekről minden szervező intézmény, szervezet esetében azonos hangsúllyal kellene folytatni a reklám és PR tevékenységet.
- Megjelenhetne az „ifjúsági média” a városi TV, rádió, és sajtótermékek részeként, az iskolarádiókban pedig hangsúlyossá kell tenni a város ifjúsági rendezvényeinek hirdetését.
- Lehetőség szerint megfontolandó a hétfői, éjszakai buszjáratok beindításának megvalósíthatósága, melyekkel a fiatalok a szórakozóhelyekre eljuthatnak, illetve onnan nagyobb biztonsággal hazatérhetnek.
- Meg kellene vizsgálni a már rendelkezésre álló, ifjúsági célokat szolgáló önkormányzati tulajdonok fejlesztésének és kihasználtságuk növelésének lehetőségeit. Pl. Parádfürdői tábor.
- A Kecskeméti Ifjúsági Otthon száz éves műemléképületében lévő pinceklub, és udvar esetleges felújításával újabb közösségi terek nyerhetők. A pinceklubot hasznosítani lehetne diákzenekarok, pinceszínház, amatőr csoportok próbahelyeként, diákönkormányzatok székhelyeként. Az udvar pedig (amely a város egyik lehangulatósabb belső udvara) szabadtéri játékeszközök kihelyezésére, valamint a muzsikáló udvar (nyári rendezvénysorozat) előadásainak megren-

dezésére válna alkalmassá.

- ifjúsági és ifjúsági célú szervezetek működésének támogatása
- ifjúsági közélet támogatása (újság, helyi rádió, internetes közösség, stb.)
- helyi akciótervek megvalósításának támogatása (gördeszka pálya, bicikliút, stb)
- Az Önkéntes törvény által adott lehetőségek minél szélesebb körű kihasználása. (Önkéntesek a város főte rére)

Érdekvérvényesítés, érdekképviselet:

- Az ifjúsági koncepció fontos célja, hogy a fiatalok képviseletének a városi közéletben megfelelő teret biztosítson. Az ifjúság részvételével olyan partneri viszony alakulhat ki a fiatalok és a felnőttek társadalmá között, mely a kölcsönös előnyök alapján a másik felet erőforrásként és nem problémaként kezeli.
- Fontos annak kimondása és vállalása, hogy a megfogalmazott célok és feladatok, a részvétel formái minden fiatalra vonatkoznak etnikai, faji, szociális és kulturális különbségtétel nélkül.
- Ifjúsági szervezetek formális és informális együttműködését serkentő programok, támogatások biztosítása.
- A roma kisebbségi önkormányzat segítése programokkal.

Pályaválasztás, munkavállalás:

- Az ezen a területen dolgozó szervezetek, intézmények közötti hatékony és naprakész információ-áramlás kialakítása.
- Az oktatási intézményekben a pályaválasztási tanácsadó rendszer hatékonyabbá tétele (a Munkaügyi Központ és a Kamarák bevonásával).
- A cégek fokozottabb bevonása az iskolai vagy iskola melletti szakképzésbe.

Ifjúsági mobilitás, nemzetközi kapcsolatok:

- Az interkulturális együttműködéshez szükséges kompetenciák elsajátítása az együttműködési formák előnyeit, nem pedig a "kulturák harcát" tartja fontosnak, mely Európa ezen részében újra és újra tragikus aktualitásra tesz szert. A fiatalok mobilitásában mind filozófiájával mind anyagi lehetőségeivel fontos szerepet kaphat az Európai Unió Ifjúság Európáért Programja, ill. a beinduló „Youth in Action” a 2007-2013-as időszakra.
- Az ifjúság bevonása az európai önkéntes szolgálat programjaiba tapasztalatszerzés, más kultúrák megismerése céljából.
- Az ifjúsági koncepció célja, hogy a nemzetközi ifjúsági és szakmai együttműködési formákat, a cseréket, testvérintézményi kapcsolatokat, hálózati együttműködésekkel bátorítsa, anyagilag támogassa.
- Időszerű, hogy a testvérvárosi kapcsolatokat kihasználva erősítésre kerüljenek az ifjúsági cserekapcsolatok. Ifjúságsegítők (akár a Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Karának ifjúságsegítő szakán végzős hallgatók), ifjúsági szervezetek vezetői, tagja tapasztalatszere céljából utazhatnának a sportdelegációkkal együtt. Ezek a találkozások az ifjúság nyelvtanulását is segítenék.

IV. MELYEK A CÉLOKBÓL ADÓDÓ FELADATOK?

1. Oktatás, képzés:

- Párbeszédet kell kezdeni a korosztállyal, illetve az érintett szervezetekkel a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű, tanulási, magatartási és beilleszkedési nehézségekkel küszködő fiatalok esélyegyenlőtlensége megszüntetésének vagy csökkentésének lehetséges formáiról. Az oktatási és nevelési programokba szükségesé vált beintegrálni erőszakmentes konfliktuskezelő technikákat.
- Felzárkóztató programok indítása a képzetlen szülők, kis településekről származó diákok számára
- Tanulási kudarcokkal kapcsolatos jelzőrendszer kialakítása, ezek kezelését szolgáló felzárkóztató programok kidolgozása és rendszeres értékelése.
- Ki kell dolgozni a diákok állampolgári jogosítványokkal kapcsolatos, önismereti, prevenció, életvezetési, pszichológiai és fogyasztóvédelmi képzését.
- Ugyanezen témákban képzéseket kell szervezni pedagógusok, ifjúságsegítők, szülők számára.
- Ki kell dolgozni a diákok oktatási- nevelési intézmények keretein belüli és kívüli közösségfejlesztési programját. Közösségteremtést szolgáló iskolai klubok létesítése, működtetése.
- Szükséges az ösztöndíj támogatás rendszer felülvizsgálata – Bursa Hungarica megtartása mellett – és szükség szerinti átalakítása.
- Fontos a családi életre nevelés, és a diákközösségek vezetőképző programjainak támogatása.

2. Egészségügyi, szociális és mentálhigiénés ellátás:

- A gyermekpszichiátriai, gyermekneurológiai szakellátás, a drogambulancia létrehozása sürgető feladatként jelentkezik.
- Alkalmassá kell tenni az iskolai alkoholfüggőség hatékony kezelésére is az addiktológiai-, és a Területi Általános Megelőző Addiktológiai Szakszolgálat ambulanciáit.
- A szabadidő eltöltési lehetőségek kínálatában ösztönözze, támogassa az egészséget szolgáló, közösségfejlesztő programokat.
- A lelki egészségvédelem erősítése (pszichológus).
- A fiatalkori csellengés problémájának kezelésére közösségi terek kialakítása, működtetése, valamint az ifjúságvédelmi, gyermekjóléti jelzőrendszer kiszélesítése.
- Gondoskodni kell a családon kívül élő, gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatalok biztonságos életre történő neveléséről.
- Nevelési, foglalkoztatási, készségfejlesztési programokat kell megvalósítani a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők, különösen a gyermekotthonban, speciális gyermekotthonban nevelkedők számára.
- Támogassa a pedagógusok és ifjúságsegítők számára nyújtandó mentálhigiénés tanfolyamok szervezését.
- Erősíteni kell a nevelő, felvilágosító tevékenységeket, ezen belül a veszélyeztetett célcsoportok felnőtt tagjainak intenzív felvilágosítást kell adni.

- A nevelési-oktatási intézmények, szociális, vagy egyéb szolgáltatást nyújtók számára módszertani leveleket, ajánlásokat, szakmai útmutatókat kell készíteni, és széles körben terjeszteni kell a szülőknek szóló tájékoztatókat annak érdekében, hogy a gyermek és szülő közötti konfliktushelyzetek erőszakmentes feldolgozásához ismeretek szerezhessenek.
- Iskolai prevenció programok hatékonyságvizsgálata, ezek alapján ezen programok továbbfejlesztése
- Az iskolakerülésre és más deviáns cselekmények megelőzésére és kezelésére szolgáló programok kidolgozása.
- Biztosítson lehetőséget az „ifjúságvédelmi őrzőjárat” továbbfejlesztéséhez (kortárs segítők bevonása), a „gyermekekre irányuló utcai szociális munkás”-hálózat kiépítéséhez.
- Városi lakáskonceptió kidolgozása, összhangban a még érvényben lévő lakás-célú támogatásokról szóló rendelettel.

3. Ifjúsági kezdeményezések, szabadidő, kultúra, sport:

- Ifjúsági Alap mely a következő szakmai fejezeteket tartalmazná:
 - Ifjúsági Központ, mint közösségi tér létrehozása és működtetése.
 - Segíteni az Ifjúsági Központ működtetéséhez szükséges szervezeti és anyagi háttér megteremtését, és folyamatos működését.
 - Segíteni a Kecskeméti Ifjúsági Kerekasztal működését, mint az Ifjúsági és Sportbizottság szakmai háttérszervezetét.
 - Ifjúsági szervezetek kataszterének létrehozása és működtetése.
 - Szakma specifikus pályázati figyelőrendszer kialakítása és működtetése.
 - Kecskemét Város Ifjúságáért díj évente történő odaítélése (az Kecskeméti Ifjúsági Kerekasztal, civil szervezetek javaslatai és az Ifjúsági és Sportbizottság javaslatai, és határozata alapján).
 - Rendszeres és kiterjedt ifjúságkutatás 3 évente.
 - Ifjúsági koncepció és cselekvési terv felülvizsgálata és elkészítése 3 évente.
 - Ifjúságot megcélzó, szakmai szervezetekkel történő közös programok ösztönzése.
 - Kiemelt szakmai munkát végző ifjúsági vagy ifjúsággal foglalkozó civil szervezetek folyamatos támogatási lehetőségének kidolgozása.
 - Ifjúsággal foglalkozó önkormányzati intézmény(ek) folyamatos és stabil működést jelentő fenntartásának, finanszírozásának a megoldása. (pl: HELPI)
 - Szoros kapcsolat kialakítása az egyházi, alapítványi (nem önkormányzati fenntartású) iskolákkal.
 - Ifjúsági Pályázati Alap létrehozása. Az Ifjúsági és Sportbizottság pályázatokat ír ki az alap terhére a korosztályi szakmai programok megvalósításának segítésére.
- Az önkormányzat alakítson ki a gyermekek és fiatalok szervezett csoportjai által önállóan használható közösségi tereket, amelyeket a megfelelő biztosítókat tartalmazó szerződéssel adjanak is a fiatalok vagy a helybéli ifjúságot segítő

felnőttek egyesületeinek kezébe. Az e helyiségekben zajló szakmai tevékenységet a település ifjúsági szakemberei segítsék.

- Az önkormányzat segítségével megvalósulhasson egy olyan lehetőség, mely a fiatalok esti, éjszakai programok utáni biztonságos és megfizethető közlekedését lehetővé teszi a város főbb csomópontjai felé. (pl.: éjszakai buszjáratok)
- Az Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda (HELPI) tevékenységének bővítése, lakótelepeken való információs pontok létrehozása
- A tömegsport személyi, anyagi és tárgyi feltételeinek fejlesztése, felhasználásában a gyermek és ifjúsági korosztály testi nevelése kapjon prioritást, biztosítva a speciális, gyógytestnevelési igények kielégítését is.
- A városi oktatási intézményekkel együttműködve biztosítani azt a lehetőséget, hogy minden intézmény sportpályája és szabadidő-eltöltésre alkalmas területe nyitott legyen oktatási és tanítási időn kívül is.
- A játszóterek számának és állapotának felmérése, a helyzet további romlásának megakadályozása, annak felkutatása, hogyan lehet külső forrásokat (pályázatok, a lakóközösség önkéntes munkája) bevonnai a helyzet javítására.
- Az értelmes szabadidőtöltés és testmozgás elősegítésére az Önkormányzat támogasson (akár pályázati rendszerben) intézmények, civil szervezetek, pedagógusok által kidolgozott gyermek- és ifjúsági – délutáni, esti, hétvégi, nyári – program(sorozat)okat (klubokat, öntevékeny csoportokat). A támogatás a tevékenységbe bevont fiatalok száma, aktív részvételének mértéke alapján történhet, a program mindenfajta költségére (eszköz, helyiségbérlés, bér, stb.).
- Ösztönözní kell minden olyan programot, pedagógiai és más szakmai tevékenységet, amely a gyermekekben és a fiatalokban tudatosítja a környezeti, a természeti értékek és a kulturális örökség tiszteletét és megbecsülését.
- Erdei Iskola program működtetése az elsősorban hátrányos helyzetű gyermekek és fiatalok részére.
- ifjúsági és ifjúsági célú szervezetek működésének támogatása
- ifjúsági közélet támogatása (újság, helyi rádió, internetes közösség)
- az enyhe fokban sérült és autista fiatalok kultúrált szórakozásának megteremtése
- helyi akciótervek megvalósításának támogatása (gördeszka pálya, bicikliút, stb...)
- a roma fiatalok esélyegyenlőségének a megteremtése
- Az Önkéntes törvény által adott lehetőségek minél szélesebb körű kihasználása. (Önkéntesek a város főterére.)

4. Érdekérvényesítés, érdekképviselet:

- Meg kell határozni, hogy az ifjúsági kérdés integrált képviselője a döntéshozatalban hogyan valósítható meg.
- Ki kell dolgozni a felnőtt képviselőtestület és a városi diákönkormányzat együttműködési megállapodását.

5. Munkavállalás, lakáshelyzet, életkezdés:

- A városi foglalkoztatási koncepcióban kapjon nagy hangsúlyt a fiatalok munkaerőpiaci esélyeinek növelése.
- Az ifjúsági munkanélküliség megelőzésére, speciális problémáira és ezek megoldásának elősegítésére, a lakáshelyzet, az életkezdés önkormányzati segítségével alakuljon bizottságok közötti egyeztető fórum, melynek feladata legyen a Polgármesteri Hivatal megfelelő osztályaival együttműködve az ezen speciális területekre vonatkozó koncepció kidolgozása.
- A HELPI pályaválasztási szolgáltatásának bővítése
- Közművesített telekkel segítse az önkormányzat a fiatal és első lakáshoz jutókat (könnyű szerkezetes házak építése)

6. Ifjúsági mobilitás, nemzetközi kapcsolatok:

- A nemzetközi ifjúsági cserék kezdeményezése, támogatása. A cserék lebonyolításához szükséges szakmai segítségnyújtás formáinak támogatása (nemzetközi cserék lebonyolítására felkészítő képzések, a tapasztalatok összegzése).
- Az ifjúsági, illetve az ifjúsági korosztállyal foglalkozó szervezetek nemzetközi együttműködéseinek elismerése, anyagi támogatása.
- A testvérvárosok között kerüljön sor a fiatalok közötti kapcsolatok kialakítására.
- A nemzetközi ifjúsági programokról szóló információk továbbítása a célcsoport felé civil szervezeteken keresztül.

Tanulói drogrevenziós kutatás Kaposváron - 2005 Kutatási beszámoló

A kutatásra Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzatának megbízásából került sor. A program megvalósítására az *Echo Oktatáskutató Műhely* és az *Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet* együttműködésben került sor.

Projekt azonosító: Echo K126/2005

A kutatásban való együttműködésért
az alábbiaknak szeretnénk köszönetet mondani:

Kaposvár Megyei Jogú Város Polgármesterei Hivatala Kaposvári Kábítószerügyi Egyeztető Fórum Kaposvár Város Ifjúsági Védőnöi

Toldi Lakótelepi Általános Iskola és Gimnázium; Református Általános Iskola és Gimnázium; Táncsics Mihály Gimnázium; Munkácsy Mihály Gimnázium és Szakközépiskola; Széchenyi István Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola; Szigeti-Gyula János Egészségügyi Szakképző Iskola; Rippl-Rónai József Közlekedési Szakképző Iskola és Kollégium; Eötvös Loránd Műszaki Középiskola; Zichy Mihály Iparművészeti, Ruhaiipari Szakképző Iskola és Kollégium; Építőipari, Faipari Szakképző Iskola és Kollégium; Kinizsi Pál Élelmiszeripari Szakképző Iskola és Gimnázium; Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kara és Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium; Móricz Zsigmond Mezőgazdasági Szakképző Iskola

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
H-8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: (22) 502-276, Fax: (22) 379-622
projekt@echosurvey.hu, www.echosurvey.hu

© Echo Network
2005. július

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az *Echo Oktatáskutató Műhely az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Kht.* együttműködésében 2005. júniusában a Kaposvári Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából ifjúságkutatást végzett a városi 7-14 évfolyamos fiatalok valamint a főiskolások körében. Az adatgyűjtésére önkéntes kérdőívek segítségével került sor. Az általános iskolás, középiskolás és főiskolás diákok a 4 oldalas, 119 kérdést tartalmazó kérdőíveket tanórákon töltötték ki. A tanulókkal a védőnők ismertették a kutatás célját és a felméréssel kapcsolatos egyéb tudnivalókat (a válaszadás önkéntességét és anonimitását, illetve azt, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni).

A kutatás időszaka miatt az adatfelvétel nem terjedt ki az érettségiző osztályokra, de rajtuk kívül a kiválasztott minta teljes egészében reprezentálja évfolyam és iskolatípus szerint a kaposvári ifjúságot. A kutatás során mindösszesen 750 általános és középiskolai, illetve 100 főiskolás tanulótól kaptunk értékelhető kérdőíveket, vagyis a teljes minta 850 fő volt.

A fiatalok életében meghatározó jelentősége van annak, hogy a szabadidejüket milyen módon töltik, mire van egyáltalán lehetőségük. Általános tapasztalat hogy az emberek szabadidős tevékenysége a passzív időtöltések felé tolódik el, ugyanakkor a virtuális valóság előretörése csak részben történik a hagyományos formák rovására. (pl. az olvasást kevésbé érinti, ellenben a közösségi klubokba járást annál inkább). A fiatalok leggyakrabban látogatott szabadidős, rekreációs célú helyszínei a Pláza, és a város sörözői, kocsmái (a 2002-es felmérésben is hasonló eredmények születtek). A legfontosabb adat azonban az, hogy a plázakultúrával összefüggő szórakozási formák (multiplex mozik, játéktermek, és természetesen maga a pláza) látogatottsága kiugróan magas az általános iskolások körében és az átlagnál alacsonyabb a felsőoktatásban résztvevőknél, ami azt mutatja, hogy éppen a legfiatalabb korosztály esetén veszi át a pláza a meghatározó és elsődleges szerepet a szórakozásban.

A fiatalok dohányzási szokásait vizsgálva arra a megállapításra jutottunk, hogy a vizsgált tanulók 24 százaléka rendszeresen dohányzik, további 15 százalékuk pedig alkalmanként gyújt rá. Mindösszesen 75 százalékuk próbálta már ki. A 2002-es vizsgálatokhoz képest összességében a helyzet nem változott, a mért arányok szinte pontosan megegyeznek. Az egyetlen figyelemre méltó változás az, hogy a legfiatalabbak körében (7-8 osztályosok) a dohányzási szokások átstrukturálódtak: az alkalmi dohányosok aránya csökkent, de ezzel szemben megháromszorozódott a rendszeresen dohányzók száma. A dohányzást általában befolyásolja az iskolatípus, a tanulmányi eredmény, és a környezet. Az elmúlt évek változásainak másik szembeötlő eredménye, hogy a dohányzás intenzitása nőtt, azaz a dohányzó fiatalok átlagban majdnem egy szállal többet szívnak el 2005-ben, mint tették azt 2002-ben.

Az általános iskola hetedik osztályában 12 százaléknyi azon tanulók aránya, akik a múlt hónapban is fogyasztottak alkoholt, a nyolcadikosoknál ez az arány 29 százalék. A középiskola elsőseinél mért 33 százalék a végzősöknél már megközelíti a 40

százalékot. Nemek szerint jellemző, hogy a fiúk egy kicsit többet isznak, s az életkor emelkedésével is nő az alkohol fogyasztás mértéke.

Az egyéb legális drogok fogyasztása is igen elterjedt. A megkérdezett fiatalok 26 százaléka rendszeresen fogyaszt kávé, és 12 százalékuk vallotta be, hogy szedett be altató, vagy nyugtató hatású gyógyszert. De míg a mesterséges izomnövelő szereket általában tipikusan fiúk fogyasztják, addig a nem orvosi célú nyugtatókat és altatókat szedő tanulók többsége lány.

Összesítve a legális forgalomban kapható „drogok” (dohány, alkohol, kávé, energia ital, izomnövelők, gyógyszerek, gyógyszer+alkohol) fogyasztási szokásait, megdöbentő, hogy a mindössze a tanulók 3 százaléka tekinthető teljesen védettnek (nem fogyaszt semmit), 33 százalékuk már négyféle, s egynegyedük ennél is többféle legális drogot próbált ki eddigi élete során.

A legális szereknél sokkal kevésbé elterjedt az illegális drogok fogyasztása. Ennek ellenére a fiatalok környezetében rendszeresen előfordulnak fogyasztók, terjesztők egyaránt. A megkérdezett tanulók majdnem kétharmada (63 százalék) ismer olyan fiatalot, aki kábítószer fogyaszt, 37 százalékának a barátai körében is van drogos, s 26 százalékuk személyesen ismer olyan fiatalot, aki kábítószerrel árusít.

A kábítószer-fogyasztási arányok a 2002-es felméréshez képest romlottak. Míg három évvel ezelőtt 88 százalék vallotta azt, hogy nem találkozott illegális szerrel, addig ez az arány 2005-ben már csak 82 százalék volt. A 2002-es 11 százaléknyi alkalmi fogyasztó 2005-re 15 százalékra bővült, és ugyanez a helyzet a rendszeresen kábítószer fogyasztó fiatalokkal, arányuk egyről három százalékra emelkedett három év alatt.

A prevenció előadások viszonylag széles körben érték el a fiatalokat. Az adatokat összesítve elmondható, hogy 10 százalék azoknak az aránya a kaposvári fiatalok körében, akik semmilyen prevenció előadást sem hallottak. A fiatalok 41 százaléka legalább 6, ebből 14 százalék 7 különböző témában hallott előadást jelenlegi iskolájában. A probléma a prevenció stratégiákkal az, hogy a diákok bizalmatlanok a külső szereplők iránt, a legfontosabb segítő körnek a barátokat vélik, és ezen kívül általában az informális csatornákat részesítik előnyben a formális, hivatalos szervezetekkel, képviselőkkel szemben. Ez a tendencia az életkor előrehaladtával fokozatosan erősödik, azaz nő a kortárs csoport befolyásoló hatása, ami a későbbiekben már komoly szerepet kap a drogfogyasztási szokások kialakulásában, változásában is.

A drogprobléma társadalmi szervesültségének megítélésében kétféle álláspontot fedeztünk fel a fiatalok körében. 53 százalékuk elutasító, ami egyrészt abban mutatkozik meg, hogy szerintük a drog nem része társadalmunknak, egy idegen test, sokkal veszélyesebbnek tartják a kábítószeret, mint más legális drogokat, és általában úgy gondolják, hogy szilárd hittel az ember nem fogyaszt drogot. A másik csoport, a fiatalok 47 százaléka ezzel szemben megengedő állásponton van, szerintük az illegális drogok már a helyi társadalom szerves részévé váltak Kaposváron is, kevésbé tartják veszélyesnek azokat, és úgy gondolják, hogy nem feltétlenül külső szereplőn múlik, hogy valaki fogyaszt-e kábítószer, vagy sem.

1. BEVEZETŐ

1.1 A kutatás háttere

A kilencvenes évek társadalmi-gazdasági változásai átrendezték az emberek értékrendjét. Felmerült a tradicionális családi értékekhez való visszatérés gondolata éppen úgy, mint az ezzel élesen szembenálló, piaci alapokon nyugvó, fogyasztás centrikus attitűd. A szabadpiaci szemléletmód megjelenése eltérő típusú válaszreakciókat „provokált”. Azok, akik társadalmi és kapcsolati tőkájukat gazdaságira tudták váltani, könnyen idomultak az új helyzethez, sikeres életpályán mozognak. Egy másik tipikus attitűd, a „kivonulás”, amely leginkább azokra jellemző, akik a „legvidámabb barakk” légkörét, eszmeiségét szocializálták. A harmadik válaszreakció a kényszerű alkalmazkodás, azon családoké, akik a kilencvenes évek eleje óta nem tudják utolérni magukat. Mindezen változások természetesen hatással voltak az állampolgárok mentálhigiénés helyzetére is. A társadalom új értékeit sokan nem tudják követni, anómiás tüneteket produkálnak. Az anómiás tünetek deviáns viselkedésbe csaphatnak át, amelyek alkoholizmust, kábítószer-fogyasztást eredményezhetnek, de megnőtt a depressziós, a szorongásos és a neurotikus tünetegyüttesek előfordulása is.

Ezzel egyidejűleg az elmúlt évtizedben megindult a generációs korszakváltás folyamata is. Azok a tanulók, akik a kilencvenes évek elején, közepén kezdték iskolai pályafutásukat már teljes mértékben a megváltozott gazdasági és társadalmi környezetre szocializálódnak, s ennek jellemzői áthatják életük minden területét, így a családi viszonyaikat, az iskolával kapcsolatos elvárásait, az identitásukat, a szabadidős preferenciájukat, a mentálhigiénés állapotukat a médiahasználati és fogyasztási szokásaikat illetve a jövőre vonatkozó terveiket egyaránt csak úgy, mint a pszichoaktív szerekhez való viszonyukat. Jellemző – talán a legégetőbb – ifjúsági problémává vált a fiatalok növekvő drogfogyasztása. Célzott szakkutatásunk a Kaposváron élő, tanuló fiatalok legális és illegális drogfogyasztásáról, drogokkal kapcsolatos attitűdjeiről ad képet, mely reális helyzetkép ismeretében intervenciók projekteket, új szolgáltatásokat lehet indítani.

Az elmúlt években Kaposváron is megalakult a Kábítószerügyi Egyeztető Fórum, mely fő céljának a helyi drogstratégia és cselekvési program megalkotását tekintti. E stratégia megalkotásának is része a tanulói droghelyzetkép megrajzolása. E munka szempontjából különösen fontos volt a kábítószer és a drog fogalmának pontosítása. Jelen kutatásunk során a kábítószer alatt az illegális szereket értettük, a drog fogalma pedig a legális és illegális pszichoaktív szereket együttesen tartalmazza. Ez összhangban van azzal is, hogy a Kábítószerügyi Egyeztető Fórum nemcsak a kábítószerrel, hanem tágabb értelemben a droghelyzetével foglalkozik.

1.2 A kutatás célja

Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzata először 1997-ben végzett a város valamennyi tanulója kiterjedő teljes körű felmérést a diákok családi hátteréről, napi időmérlegéről, szabadidős szokásairól és egészségkárosítási preferenciáiról. Ez a kutatás 1999-ben és 2002-ben is megismétlésre került. A tanulók felmérésére minden évben önkitöltős kérdőívek segítségével került sor, a kutatás a Kaposváron

tanuló 3-12. osztályos diákokra terjedt ki. 1997-ben 7186, 1999-ben 9026, 2002-ben pedig 9909 értékelhető kérdőív érkezett vissza a tanulóktól. 2002-ben ezzel párhuzamosan egy másik tanulói vizsgálat is zajlott, a 7-14. évfolyamon tanuló fiatalok és a kaposvári felsőoktatási intézmények hallgatói körében a fiatalok jövőképeiről, értékrendjéről, közéleti aktivitásáról, 812 fős reprezentatív mintán.

Jelen kutatásunk célja részletesen feltárni a tanulói drogfogyasztási szokásokat, preferenciákat, lokalizálni a drogprevenációs programok által el nem ért iskolai csoportokat valamint megismerni a fiatalok drogproblémáival kapcsolatos attitűdjeit. Ennek érdekében a kérdőívben vizsgáltuk a legális és illegális szerfogyasztás prevalenciáját, a dohányzás, alkoholfogyasztás és kábítószer használat szociális kontextusát, az általános hangulatot, az egyes szerekről kialakult álláspontokat, a drogfogyasztás mint társadalmi problémának a megítélését valamint a prevenció programokban való részvételt is.

Azon kérdések esetében, amelyek a korábbi években vizsgált kérdésstruktúrával megegyező módon kerültek felvételre idén megteremtődött az összehasonlítás lehetősége is.

1.3 Alkalmazott módszertan

A tanulói vizsgálat empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével 2005. júniusában került sor. Az általános iskolás, középiskolás és főiskolás diákok a 4 oldalas, 119 kérdést tartalmazó kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a védőnőknek ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a védőnők az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze.

A kutatás időszaka miatt az adatfelvétel nem terjedt ki az érettségiző osztályokra, ellenben a 7-8 osztályokra igen. Az alapsokaság (amiből a mintavétel történt) a 7-14 évfolyamos osztályokat jelenti a városban. Ez mindösszesen 13 iskolában⁶ 280 osztályt jelent, ebből vettünk rétegzett valószínűségi mintát, összesen 35 osztály tanulóit kiválasztva. A kutatás során mindösszesen 750 tanulótlól kaptunk értékelhető kérdőíveket, az alapsokaság (az összes 7-14 évfolyamos tanuló) 8 százalékát teszi ki. A mintába kerülő osztályközösségeket az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve az évfolyam és intézménytípus szerinti megoszlást. Mivel több iskolában voltak az adatfelvétel idején hiányzó tanulók, a hiányzásból és az esetleges válaszmegtagadásból fakadó kismértékű torzulást az évfolyam és az iskolatípus szempontja szerinti matematikai-statisztikai súlyozással korrigáltuk. A súlyozás után a minta évfolyam és iskolatípus szerint pontosan reprezentálja a kaposvári diákokat. Ezen túlmenően a kutatás során elkülönítettünk egy 100 fős almintát a felsőoktatási intézmények hallgatóit is vizsgálva, vagyis a teljes minta 850 fő volt. A mintába az alábbi iskolák osztályai kerültek:

⁶ Csak azok az iskolák kerültek bele az alapsokaságba, amelyek hajlandók voltak részt venni a kutatásban.

	Kérdezett osztályok száma	Tervezett minta (fő)
Eötvös Loránd Műszaki Középiskola	2	62
Kinizsi Pál Élelmiszeripari Szakképző	4	108
Lórántffy Zsuzsanna Református Ált. Isk. és Gimn.	3	64
Munkácsy Mihály Gimn. és Szakközépiskola	4	129
Rippl-Rónai József Közlekedési Szakképző	2	53
Széchenyi István Keresk. és Vend. Szakképző	8	249
Szigeti-Gyula János Egészségügyi Szakképző	3	55
Táncsics Mihály Gimnázium	3	92
Toldi Lakótelepi Általános Iskola és Gimn.	1	29
Zichy Mihály Iparm., Ruhaiipari Szakképző	5	116
Tervezett összesen	35	957
Megvalósult közoktatási alminta		750
Megvalósult felsőoktatási alminta		99
Minta összesen		849

A mintavételi hiba nagysága városi szinten +/- 2-3 százalék az adott kérdésre válaszolók számától függően 95 százalékos megbízhatósági szinten, binomiális változónál⁷. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha minden diákot megkérdeznénk az alapsokaságban.

1.4 Adatfeldolgozás

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négy illetve ötfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százás értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél – ahol pozitív vagy negatív tendenciát lehetett prognosztizálni – a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

Az elemzés során a gyakrabban használt egyváltozós elemzési technikák (gyakoriság, átlagok stb.) mellett a rejtett tartalmak, tendenciák vizsgálására ún. többváltozós matematikai-statisztikai módszereket (korrelációs elemzés, faktorelemzés, klaszteranalízis) is használtunk.

⁷ Ez azt jelenti, hogy ha a kutatást 100 alkalommal megismételjük, ebből 95 esetben a kapott eredmények belesnének abba a sávba, amit a mintavételi hibához számoltunk.

2. A VIZSGÁLT TANULÓK DEMOGRÁFIAI HÁTTERE

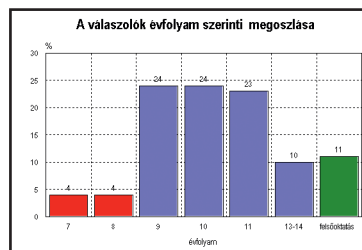
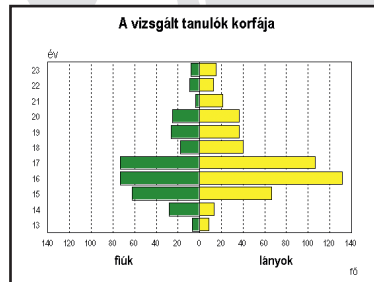
Mielőtt belekezdenénk a tanulói kérdőíves kutatás részletes tartalmi ismertetésébe, szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetők.

A társadalomtudományi vizsgálódások alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált tanulói korosztályban (7-14 évfolyam és főiskolások) a tanulók 7 százaléka gyerekkorú, 62 százaléka fiatalkorú (tehát jogi értelemben korlátozottan cselekvőképes) a mintában, s a maradék 31 százalék számít jogilag felnőttnek, aki betöltötte már a 18. életét.

A mintába került tanulókat három életkori csoportba soroltuk az elemzés során, 16 év alattiak (23 százalék), 16-17 évesek (46 százalék) és 18 évesek vagy idősebbek (31 százalék). A kérdezett tanulók átlagéletkora 17.06 év, mely iskolatípusonként természetesen eltérő. A gimnáziumokban az átlagos életkor 16.2 év, a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben 16.5, a szakközépiskolákban pedig 16.3 év. Az általános iskola 7-8 osztályában ennél nyilván alacsonyabb (14.0) az érettségire épülő képzésben pedig magasabb (19.7) év, csakúgy mint a főiskolásoknál (21.0).

A vizsgált kaposvári iskolákban a 9-11 évfolyamon nagyjából egyenlő arányban vannak a tanulók (23-24 százalék), a kicsik (7-9 évfolyam) valamivel kevesebben arányban a mintában (4-4 százalék). Érettségi utáni képzésben (13-14 évfolyam) is többen részt vesznek, ám arányuk érthetően alacsonyabb, mint a középiskola alacsonyabb osztályaiban, hiszen eddigre már többen belépnek a munkaerőpiacra vagy pedig a felsőoktatásba. Ez utóbbi tanulók aránya a súlyozott mintában 12 százalék. Ennek megfelelően az egyes iskolatípusok között eltérő a válaszolók évfolyam szerinti megoszlása is. Összehasonlítva a tanulók évfolyam szerinti megoszlását a korábbi évek adataival, kiderült, hogy – elsősorban a szakiskola és szakmunkás képzés négy évesé válásának köszönhetően – kiegyensúlyozottabbá vált az egyes évfolyamokon tanulók aránya, másrészt pedig jellemző tendencia, hogy folyamatosan nő az érettségire épülő szakképzésben (pl. technikusai képzés, felsőfokú szakképzés más OKJ-s képzések) résztvevők aránya.

A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános demográfiai helyzetnek, a fiúk és a lányok aránya nagyjából kiegyenlített, a tanulók 58 százaléka lány. Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk – ahogy az várható volt – komo-

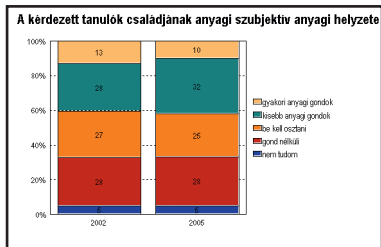
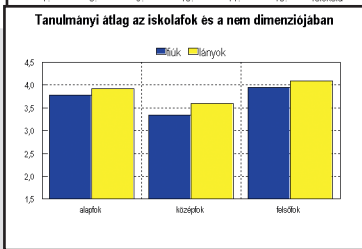
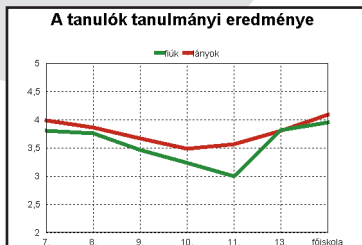
lyabb eltérés tapasztalható. Míg az általános iskolában a tanulók nemi aránya teljesen kiegyenlített, addig a középiskolában már többen vannak a lányok (különösen a gimnáziumban), s a felsőfokú képzésben pedig határozott lány dominancia érvényesül.

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A városban tanuló diákok összesített átlaga közepes, számszerűsítve 3,58. Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 9 százaléka minősül gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 32 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot produkált a tanulók több mint fele. 4,5-ös, tehát jeles átlagot ért el 15 százalékuk. Ha összehasonlítjuk az egyes iskolatípusok adatait – ahogy az várható volt – azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a gimnáziumok és a tanulói és a főiskolások produkálták (4,00-4,05), a szakközépiskolások átlaga 3,39. A szakiskolákban közepes alatti átlag született 2,92.

Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert számos olyan ifjúsági probléma van, melynek gyökere a családban, a családi mintában van. Nemcsak a neveltség és az erkölcsi szint alakulásának legfontosabb színtere, hanem követendő mintákat, életmódbeli mintázatokat, kulturális tőkét ad át a felnövekvő generációknak, továbbörökíti az adott mikroközösségre jellemző viselkedés irratlan szabályait.

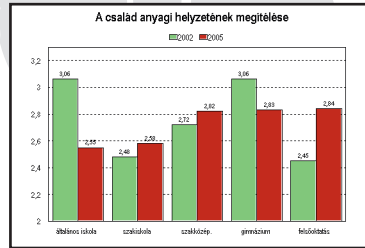
A válaszadók kevesebb, mint harmada azt mondta, hogy a családjuk gond nélkül megél, további 25 százalék ügyes beosztással jön ki a jövedelméből. A családok közel felében vannak kisebb-nagyobb anyagi problémák: a válaszadók 32 százaléka azt mondta, hogy vannak néha kisebb anyagi gondjaik, a családok 10 százaléka azonban gyakran küzd anyagi gondokkal a vizsgált mintában. A diákok 5 százaléka nem tudta megítélni, milyen a családjuk anyagi helyzete. A gimnazista válaszadók családjának a legjobb az anyagi helyzete, 31 százalékuknak nincs anyagi gondja. A szakközépiskolások 29, a szakiskolások 25 százaléka mondta, hogy a családjukban nincs anyagi probléma.

Összehasonlítva a 2002-ben válaszoló tanulók családjának vélt anyagi helyzetét

és a 2005-ben válaszoló fiatalok családjának vélt anyagi helyzetét érdemi eltérés nem tapasztalható.

Ha a család anyagi helyzetével kapcsolatos véleményeket egy skálára vetítjük, ahol a négyes jelenti a gond nélküli életet, az egyes pedig a gyakori anyagi gondokat, továbbá kivesszük az elemzésből azokat a tanulókat, akik erre a kérdésre nem tudtak válaszolni, akkor lehetővé válik a tanulók egyes csoportjai közötti pontosabb összehasonlítás.

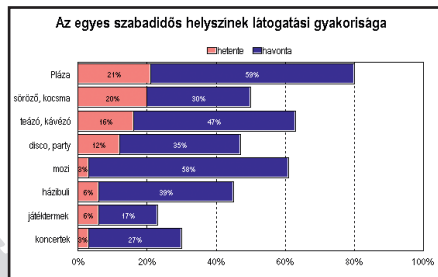
Az összehasonlításból az derül ki, hogy a család anyagi helyzetét jobbnak vélik azok a diákok, akik olyan családban élnek, ahol a szülők iskolai végzettsége általában is magasabb (felsőoktatás, gimnázium). Időben vizsgálva a válaszokat a gimnazisták és az általános iskolások körében romlott a vélt családi anyagi helyzet, míg a főiskolások idén pozitívabban nyilatkoztak, mint 2002-ben.

3. SZOCIÁLIS KONTEXTUS

A fiatalok életében meghatározó jelentősége van annak, hogy a szabadidejüket milyen módon töltik, mire van egyáltalán lehetőségük. Általános tapasztalat volt a 90-es években, hogy a fiatalok szabadidős tevékenysége valamivel enyhébben ugyan, de éppen úgy a passzív időtöltések felé tolódik el, mint a felnőttek esetében. A TV, videó és a számítógépes játékok a legkönnyebben elérhető szabadidős tevékenységgé váltak. A virtuális valóság igen gyors előretörése csak részben a történelmi hagyományos formák rovására. (pl. az olvasást kevésbé érinti, ellenben a közösségi klubokba járást annál inkább).

A szabadidő eltöltésének fontos mutatója, hogy ez mely intézményeket, programokat érint a településen. A leggyakrabban említett helyszínek, intézmények helye nem meglepő. A fiatalok leggyakrabban látogatott szabadidős, rekreációs célú helyszínei a Pláza és a város sörözői, kocsmái, de természetesen a kávézók, diszkók és partyk is kedvelt találkozó és szabadidő eltöltési helyszínei a kaposvári fiataloknak.

2002-ben is rákérdeztünk egyes szórakozóhely-típusokra is, hogy a szórakozás mintázatáról pontosabb képet kapjunk. A napi rendszerességgel látogatott szórakozóhelyek listáján a bevásárlóközpontok, plázák voltak akkor is az elsők, itt a diákok egynegyede hetente megfordult. Ez az arány idén valamivel alacsonyabb, 21 százalék.

Milyen gyakran látogatod az alábbi szórakozóhelyeket? (%)

	Minden héten		Havonta többször		Havonta egyszer		Ritkábban, vagy soha	
	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005
Pláza	26	21	42	33	20	26	12	20
Kocsmá, sörözők	17	20	29	15	29	15	25	50
Disco, party	16	12	23	16	30	19	31	53
Házibulik	5	6	14	16	30	23	51	55
Mozi	4	3	21	18	32	40	43	39
Játéktermek	4	6	6	6	11	11	79	77
Koncertek	2	3	6	8	17	19	75	70

Ha a mintát szétbontjuk a diákok egyes csoportjaira, akkor jól kirajzolódnak a különbségek. A fiúk az átlagnál jobban szeretnek kocsmákban, sörözőkbe, játéktermekbe és házibulikba járni. A tanulmányi átlag emelkedésével együtt nő a koncertek és a kávézók látogatottsága, míg csökken a diszkók és a játéktermek népszerűsége.

Szabadidős preferenciák százalékok

	Fiúk	Lányok	Eltérés
Disco, party	24	20	4
Sörözők, kocsmák	34	23	11
Teázók, kávézók	28	32	-5
Koncert	13	10	4
Mozi	25	19	5
Pláza	43	38	5
Játéktermek	15	7	8
Házibuli	22	16	5

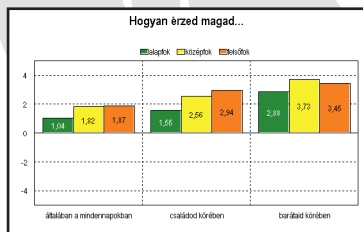
	Ált. iskolások	Gimnazisták	Szakközép-iskolások	Szakiskolások	Érettségire épülő szakképzés	Főiskolák, egyetemisták
Disco, party	8	15	22	28	30	23
Sörözők, kocsmák	10	20	31	37	31	27
Teázók, kávézók	28	31	31	26	28	41
Koncert	12	10	9	14	8	11
Mozi	32	24	20	19	13	24
Pláza	48	37	42	42	41	32
Játéktermek	10	7	9	16	13	6
Házibuli	9	14	17	26	19	18

Pontszám százalékos skálán

A legfontosabb eredmény azonban, hogy a plázakultúrával összefüggő szórakozási formák (multiplex mozik, játéktermek, és természetesen maga a pláza) látogatottsága kiugróan magas az általános iskolások körében és az átlagnál ala-

csenyebb a felsőoktatásban résztvevőknél, ami azt mutatja, hogy éppen a legfiatalabb korosztály esetén veszi át a pláza a meghatározó és elsődleges szerepet a szórakozásban.

Megkérdeztük a fiatalokat arról, hogy milyen az általános közérzetük, hogyan érzik magukat általában, a családban illetve a baráti körben. A kapott adatokat -5 és $+5$ közötti mérleg indexre vetítettük. Az általános közérzeti index értéke $+1,7$ pont, de a családi körben ennél jobban ($+2,5$ pont) a baráti körben pedig még jobban ($+3,6$) érzik magukat a tanulók. Jellemző, hogy az általános közérzetet befolyásolja az életkor (az idősebbek pozitívabban nyilatkoztak), az iskolatípus és a nem is (a lányoké jobb). A családi kontextusban a tanulmányi eredménynek van kimutatató hatása (a jobb tanulók, jobban érzik magukat a családi körben is).

Az iskolafok mellett két nagyon fontos háttérváltozó tehát szignifikánsan befolyásolja a véleményeket: a nem és az életkor. Jellemző, hogy a lányok általános és családon belüli hangulata rosszabb, ellenben a fiúk baráti körön belüli hangulata jobb, mint az átlag. Életkor szerint egy sajátos U alakú görbe írható fel, a középső intervallumban lévő tanulók (16-17 évesek) hangulata a legkevésbé pozitív.

	Fiúk	Lányok	13-15 évesek	16-17 évesek	18-23 évesek
Általános közérzet	+1,96	+1,62	+1,77	+1,57	+2,05
Családon belüli közérzet	+2,70	+2,40	+2,60	+2,24	+2,88
Baráti körön belüli közérzet	+3,59	+3,66	+3,52	+3,68	+3,66

Mérleg-index(-5 +5)

4. LEGÁLIS PSZICHOAKTÍV SZEREK FOGYASZTÁSA

A kábítószer fogalmát a különböző szerzők különféle módon határozzák meg, ám abban szinte mindenki egyetért, hogy kábító hatású, a tudatállapotot módosító hatású anyagok, szerek jelenléte egyidős az emberi társadalmak kialakulásával. Már a primitív törzseknél is megtalálhatók a különböző füvek, gombák főzetei, melyek vallási és transzcendentális szertartások elmaradhatatlan kellékei, a bódulat vagy éppen a gyógyítás eszközei voltak. Ezek a pszichoaktív anyagok. A különböző, tudatot, érzékelést módosító anyagoknak, szereknek komoly szociokulturális, közösségi funkcióik voltak. Amíg a világ egyes részei, a nagy kultúrkörök nem érintkeztek egymással, az egyes kultúrákra jellemző pszichoaktív anyagok az adott társadalom keretén belül maradtak, s e szerek használatát, fogyasztását kulturális minták, konszenzusos szabályok határozták meg. Minden nagy kultúrkörnek megvoltak, megvannak a hagyományos pszichoaktív szereik, pl. Dél-Amerikában a koka cserje rágása csökkentette a fáradtság érzetét az indiánoknál, Európában hagyományosan az alkohol fogyasztását vették igénybe a tudatállapot módosítására, Kínában és Indiában az ópium fogyasztása, az aztékoknál a peyotl-kultusznak volt

rituális szerepe, az arab világban a kávé fogyasztása, Jemenben a chat fogyasztása fontos társasági esemény vagy pl. egyes nomád törzseknel bizonyos gombák főzeteinek hatása alatt révül a varázsló⁸.

A XV-XVI. század földrajzi felfedezéseitől kezdve azonban a kultúrák érintkezése sokkal intenzívebbé vált, s a különböző lokálisan funkcionáló drog jellegű anyagok, szerek áramlása is megindult a civilizációk között (Pl. eljutott az amerikai indiánokhoz az alkohol, Európába megjelent a dohány, a tea, a kávé, az ópium stb.). A XX. század folyamán lezajlott globalizáció és a "világfalu" kiépülése még tovább fokozta a kultúrák közötti keveredést.

A pszichoaktív szerek egyik része a modern társadalmakban élvezeti cikként szervesültek, fogyasztásuk legális, kereskedelmi forgalomban hozzájuk lehet jutni. Hagyományosan ilyen anyagok az alkohol, a dohány, a kávé, a tea, bizonyos növényekből kivont vagy szintetikus úton előállított gyógyszerek, illetve ide sorolhatók az utóbbi időben a különböző energia italok is. A pszichoaktív szerek másik része az európai kultúrkörben kevésbé szervesült, számos országban tiltott, illegális anyagok. E kábítószeres felosztása nem egyértelmű a szakirodalomban, többféle dimenzió mentén számos felosztással lehet találkozni. A kutatás során az illegális kábítószeres csoportjába az ópiátokat vagy ópiát helyettesítő depresszáns szereket (máktea, ópium, heroin, kodein, metadon), a stimulációs anyagokat (amfetamin, kokain, crack, speed, extasy), a hallucinogéneket (hasis, marihuána, LSD, PCP, peyotl) és az inhalánsokat (szerves oldószerek; ragasztók, hígítók, csavarlazítók gőzének belélegzése) soroltuk.

Besorolás	Drogok
nem kábítószer célú legális drogok	cigaretta, alkohol, mesterséges izomnövelő szer, szteroid, energia ital, kávé
visszaélés szerű gyógyszerhasználat	altató, nyugtató nem orvosi utasításra, gyógyszer és alkohol együttes fogyasztása
kábítószer célú inhalánsok	patron, lufi (nitrogén-dioxidol), szipózás, szípu
kábítószer célú hallucinogének	marihuána, hasis, LSD, mágikus gomba, PCP (angyalpor)
kábítószer célú stimulánsok	amfetamin, speed, extasy (XTC), kokain, crack
kábítószer célú ópiátok	heroin, máktea, kodein, metadon

A legális drogok közé a dohányzás, az alkohol fogyasztás, a nem orvosi célú gyógyszerfogyasztás, a kávé és energia italok fogyasztását valamint mesterséges izomnövelő szereket, anabolikus szteroidokat soroltuk.

A következőkben a különböző legális pszichoaktív szerek tanulói fogyasztásáról adunk számot.

⁸ Lévai Miklós: Kábítószeres és bűnözés, KJK 1992. 12.o.

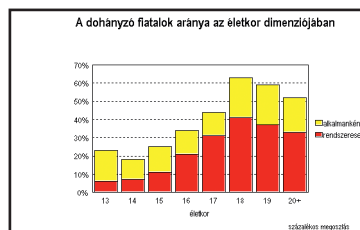
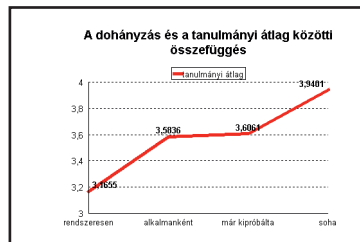
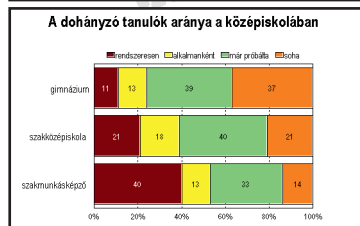
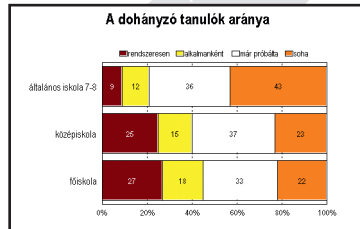
5.1 Dohányzás

A vizsgált tanulók 24 százaléka rendszeresen dohányzik, további 15 százalékuk pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 36 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta, és további 25 azok aránya, akik soha nem is próbálták. A 2002-es vizsgálatokhoz képest összességében a helyzet nem változott. Az arányok szinte pontosan megegyeznek, egy-két százalékos eltéréssel. Az évfolyamok mentén vizsgálva a változásokat az idősebbek felé haladva nő a rendszeresen és alkalmanként dohányzók aránya. Ez azonban a korábbi évekhez képest valamelyest átstrukturálódott, mégpedig a vizsgált legalacsonyabb szinten. Az általános iskolában tanuló rendszeres dohányosok száma ugyanis megháromszorozódott, az alkalmi dohányosoké ugyanakkor körülbelül ugyanennyivel csökkent.

Iskolatípus mentén tekintve, a kérdezett gimnazisták körében 11 százaléknál rendszeres, illetve 13 százaléknál alkalmankénti dohányos található. Közel kétszer ennyien dohányoznak a szakközépiskolákban, s jóval többen a szakiskolákban. Az alkalmankénti dohányzók között nincs lényeges eltérés középiskolák szerint. A gimnazisták 37 százaléka soha nem is próbálta ki a dohányzást, a szakközépiskolásoknál és a szakiskolásoknál ez az arány jóval alacsonyabb, 21 és 14 százalék.

Az életkor és iskolatípus mellett a tanulmányi eredmény alakulásával is szoros összefüggésben van a dohányzás kérdése, sokkal kevésbé jellemző a jó és jeles tanulókra. Míg a gyenge tanulmányi eredményt elért diákok 47 százaléka rendszeresen dohányzik, addig a jó tanulóknak 18 százaléka, a 4,5 fölötti átlagot elért tanulóknak pedig csak 7 százaléka. Megfordítva, a rendszeres dohányosok tanulmányi átlaga alig haladja meg a 3-as átlagot (3,17), az alkalmanként rágyújtók átlaga 3,58, a dohányzást kipróbálók átlaga 3,61, míg az egyáltalán nem dohányzók tanulmányi átlaga 3,94.

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. A kaposvári tanulók családjának több mint felében (60 százalék) a szülők között van rendszeres dohányos.

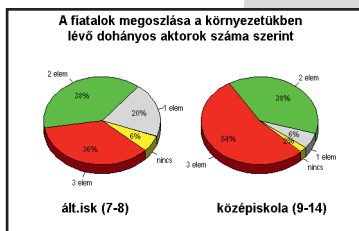
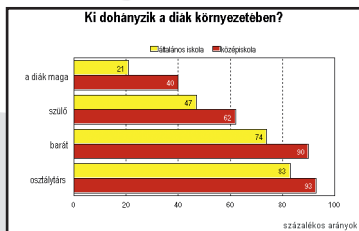
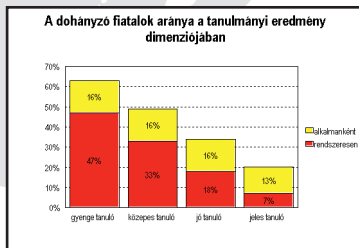
Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A diákok 89 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, és 93 százalékának van dohányos osztálytársa is.

A másik jelentős szempont a családi minta értékelésénél az, hogy a szülőknek van-e tudomása gyermekük szenvedélyéről. Az eredmények szerint a dohányzó kaposvári fiatalok szüleinek 23 százaléka nem is sejtí, hogy gyermekük dohányzik, 14 százalékuk feltételezhetően sejtí, 15 százalék tudja, de nem engedi és 30 százalék pedig tudja is és engedi is. A kérdésre a megkérdezettek 18 százaléka a „nem tudom” választ jelölte meg, ami viszonylag magas arány.

Egy, a környezetben dohányzókat regisztráló mutatószám segítségével igyekeztünk pontosítani azok körét, akik leginkább ki vannak téve a „kísértésnek”. Az index értéke az előzőekben vizsgált kérdések alapján azt mutatja, hogy az érintett fiatalok környezetében hányféle dohányos ágens található.

Nagyon kevés (2 százalék) azon tanulók aránya, akik dohányfüst mentes környezetben élnek, s 52 százalék azok aránya, akik életük három meghatározó környezetében (család, baráti kör, osztálytársak) is jeleztek dohányosokat. A környezet meghatározó szerepe itt is kimutatható, a dohányzó fiatalok kétharmada „veszélyes” környezetben él. Hasonló összefüggés mutatható ki a másik oldalon is, azaz, azon kevesek, akik dohányzásmentes környezetben élnek, vagy csak környezetük egy szegmensében érintkeznek dohányosokkal, magas arányban (60-70 százalék) nem dohányoznak.

A dohányos tanulók naponta átlagosan 10,3 szál cigarettát szívnak el. Nemek szerint nincsenek lényeges eltérések, a fiúk kicsit többet szívnak. Az életkor előrehaladtával – ahogy ez sejtető volt – a napi elszívott cigaretta mennyisége nő, ez a különbség észrevehető iskolatípusok szerint is, ugyanis a technikumba járók napi átlaga már meghaladja a 14 szálát. A szakmunkásképzőkben tanulók szívják el a legtöbb cigarettát naponta a középiskolások között. A három évvel ezelőtti felméréshez képest a tanulmányi átlag és az elszívott cigarettamennyiség között már

nincs kapcsolat.⁹ Ugyanakkor az elszívott cigaretta mennyisége valamelyest növekedett (2002-ben csak 9,6 szál volt összesen), ez a változás az egyes csoportokban is tettest öltött. A fiúk több mint egy szállal többet szívnak, mint három évvel ezelőtt, a 13-15 évesek és az általános iskolába járók szintén.

A dohányos tanulók által naponta elszívott cigaretta mennyisége a különböző alcsoportokban

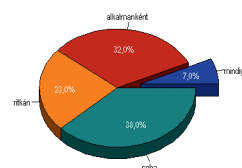
Kategória	Elszívott szál
Fiú	12,1
Lány	8,9
13-15 éves	8,5
16-17 éves	10,2
18-23 éves	11
Általános iskola	6,4
Gimnázium	6,9
Szakközépiskola	8
Szaktaniskola	11,8
Technikum	14,4
Főiskola	10,2
ÁTLAG napi szál	10,3

5.2 Alkoholfogyasztás

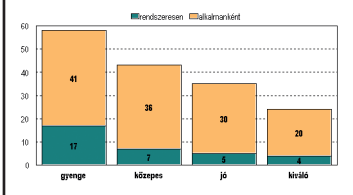
A magyar társadalomban a legelterjedtebb pszichoaktív szer, „drog” az alkohol. A fiatalok alkohollal kapcsolatos attitűdjei, az alkohol „kezelése”, mértékkel való fogyasztása nagyon fontos vizsgálati szempont. A kaposvári fiatalok 7 százaléka válaszolt úgy, hogy amikor iszik alkoholt, akkor mindig be is szokott rúgni. A megkérdezettek majdnem harmada (32 százaléka) úgy válaszolt, hogy alkalmanként előfordul, hogy berúg, 23 százalék csak nagyon ritkán, 38 százalék pedig soha nem jut el erre a pontra. Ezek az értékek kicsit magasabbak, mint a 2002-es kutatásban mért adatok, kevesebb azoknak az aránya, akik soha nem rúgnak be (9 százalékponttal), és 3 százalékponttal nagyobb azoké, akik mindig berúgnak.

A mértéktelen alkoholfogyasztás erős kapcsolatban van a tanulmányi eredmény alakulásával is. Míg a gyenge tanulók 17 százaléka, addig közepes tanulók pedig már csak 7 százaléka rúg be rendszeresen.

A megkérdezettek milyen gyakran rúgnak be alkoholfogyasztás közben

A mértéktelen alkoholfogyasztás a tanulmányi átlag dimenziójában

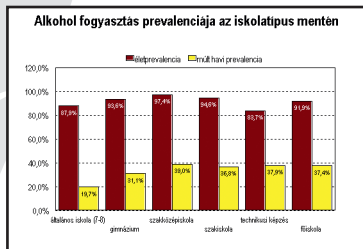
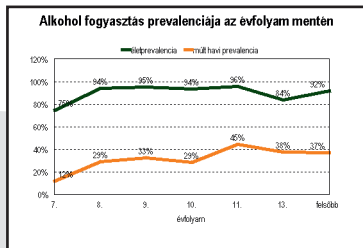
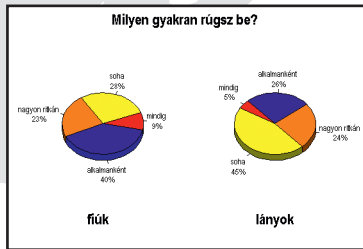

⁹ Ennek vélhetően két oka van: egyrészt a mintában megnőtt a főiskolások (zömében jó tanuló lányok) aránya, ezzel átsztrukturálódott a kiváló tanulók összetétele, másrészt a jó tanuló dohányosok esetszáma alacsony volt.

resen, amikor alkoholt fogyaszt. A jó tanulóknak 5, a jeles tanulóknak pedig csak 4 százaléka fogyaszt így alkoholt. Az alkalmanként berúgók aránya is jelentősen csökken a tanulmányi átlag növekedésével. Nemek szerint is vannak különbségek, majdnem kétszerese azoknak az aránya a fiúknál, akik berúgnak, mint a nőknél.

Az általános iskola hetedik osztályában 12 százalékos a tanuló aránya, akik a múlt hónapban is fogyasztottak alkoholt, a nyolcadikosoknál ez az arány 29 százalék. A középiskola elsőseinél mért 33 százalék a végzősöknél már megközelíti a 40 százalékot. Nemek szerint jellemző, hogy a fiúk egy kicsit többet isznak, s az életkor emelkedésével is nő az alkohol prevalencia értéke, a 18 éven felülieknél 39 százalék, szemben a 16 éven alúak 20 százalékával.

Más településeken mért kutatások alapján az alkoholfogyasztás szociális környezetéről állítható, hogy a tanulók körében ez alapvetően a barátokhoz kapcsolódik, többségük kizárólag ebben a körben szokott alkoholt fogyasztani. A tanulók közel negyede a baráti kör mellett családi körben is iszik néha, s elenyésző azok aránya, akik kizárólag családon belül teszi ezt, csakúgy, mint azok aránya, akik egyedül isznak.¹⁰

5.3 Koffein tartalmú italok

Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módokat közé a kávé fogyasztását, ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén – különösen hosszabb távon – gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer, ha szenvedéllyé válik (naponta 6-8 csésze kávé elfogyasztásának már jelentős veszélyei lehetnek). A kávé legális drog, a tea és a kóla mellett a legismertebb koffeintartalmú ital. (Kémiailag a koffein vegyülete a morfiummal és a kokainnal megegyező megítélés alá esik).¹¹

A kérdezett fiatalok 26 százaléka rendszeresen, 38 százaléka alkalmanként szokott kávé inni. Azok aránya, akik kipróbálták ugyan, de nem fogyasztanak, 15

¹⁰ Az alkoholt fogyasztó embereket általában három csoportba sorolják: a) a társasági ivók v. szociális ivók csak társasági összejövetelek alkalmával fogyasztanak több-kevesebb alkoholt; b) Rendszeresen ivók azok, akik rendszeresen (pl. mindennap vagy minden héten) fogyasztanak kis mennyiségű alkoholt, akár egyedül is; c) mértéktelenül ivók pedig a valódi vagy a rejtett alkoholisták és a zugivók

¹¹ A növényből kivont vagy szintetikus úton előállított koffein száraz, kristályos szerkezetű fehér színű és keserű ízű anyag, gyógyszereknek adalék anyaga, koffeintartalmú gyógyszer több fájdalomcsillapító is.

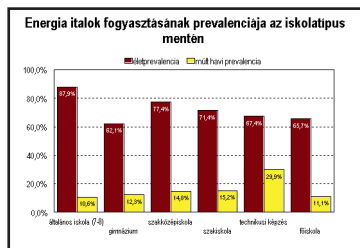
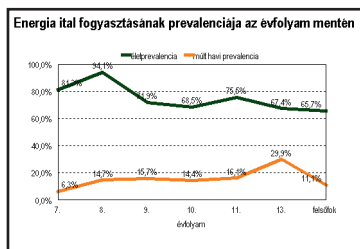
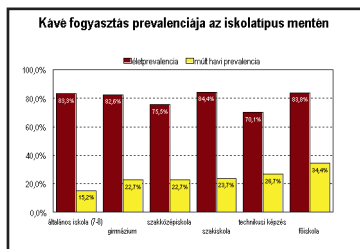
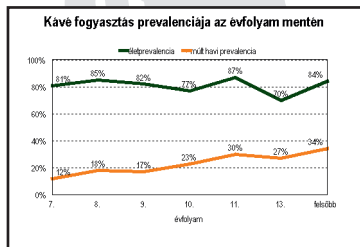
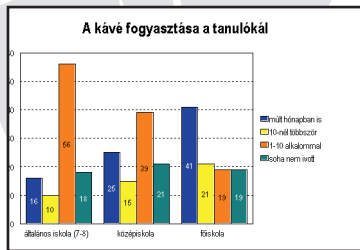
százalék. A kávézók aránya – ahogy az feltehető – az iskolai évek alatt az életkor emelkedésével nő. Az általános iskola hetedik osztályában 14 százaléknyi azon tanulók aránya, akik már több mint 10 alkalommal kávéztak, a nyolcadikosoknál ez az arány 19 százalék. A középiskola elsőseinél mért 32 százalék a végzősöknél sem emelkedik 50 százalék fölé, ellenben a főiskolásoknál már 62 százalék az arány.

A kávéfogyasztás intenzitása középfolkon független az iskolatípustól, a válaszadó nemétől, anyagi helyzetétől, tanulmányi átlagától, ellenben az iskolafok (alap, közép, felső) jelentősen befolyásolja azt. E mögött nyilván az életkori hatás húzódik meg, a lakóhely, a kollégiumban lakó diákok jóval átlag feletti arányban kávéznak. Érdeemes megnézni a dohányzás és a kávéfogyasztás közötti összefüggést, hiszen míg az egyik tágtítja a koszorúereket, a másik éppen ellenkező hatást, meszesedést, keringési zavarokat vált ki. Az összefüggés pozitív előjelű ($r=0.39$), a dohányzók fele kávézik is.

Az utóbbi években a fiatalok körében fokozatosan elterjedt egy másik koffein tartalmú, serkentő hatású legális „dopping szer”, az energia ital. Energia italt¹² (pl. Red Bull, Bomba) a kaposvári általános iskolások 88, középiskolások 74, a főiskolások 66 százaléka próbálta ki eddig, a kicsiknek 23, a nagyoknak 28 százaléka több mint 10 alkalommal ivott már. Az energia italokat inkább a fiúk, a 16-17 éves fiatalok és a vagyonsabb családból kikerült tanulók fogyasztják.

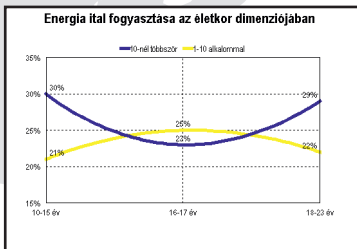
Iskolatípusonként nézve a legmagasabb életprevalencia értéket az általános iskolában (!) mértünk (88 százalék), középiskolák közül pedig a szakközépiskolában (77 százalék). Részletesen vizsgálva az évfo-

12 A fiatalokkal foglalkozó humán szakemberek közül sokan összetévesztik az energia italok és a vitaminalok fogalmát, míg az előbbi legális drognak minősül az utóbbiak vitaminozott üdítők.

lyam szerinti alakulást a 7. évfolyamon mért 81 százalékos érintettség a 9. évfolyamra további 13 százalékponttal nő, de a középiskolákban alacsonyabb az érték. A múlt havi prevalencia ezzel némileg ellentétesen alakul, 6 százalékról indulva 30 százalékig jut öt év alatt.

Iskolánként nézve a legmagasabb prevalencia értéket a középiskolák között is van eltérés, a fiúsbab szakközépiskolákban 77, a gimnáziumban ellenben 15 százalékponttal alacsonyabb. Életkor tekintetében igen érdekes tendencia rajzolódik ki. A 13-15 évesek körében mért gyakori energia ital fogyasztás a 16-17 évre lecsökken, majd 18 év felett ismét növekszik (U görbe), a ritkán fogyasztók aránya pedig ezzel pont ellentétesen alakul az életkor mentén.

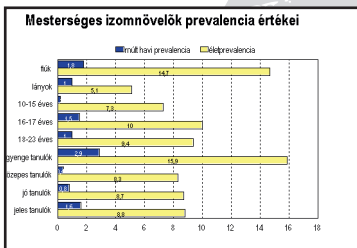
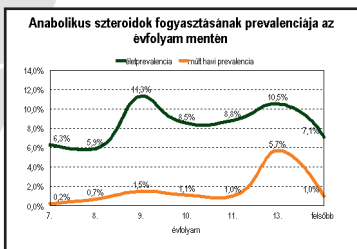

5.4 Egyéb legális drogok

Az alkohol, a dohánytermékek és a koffein tartalmú italokon kívül az ifjúsági korosztály számára is legálisan hozzáférhető a mesterséges izomnövelő szerek, az anabolikus szteroidok¹³. Ilyen szert izomzatuk fokozása érdekében a kaposvári tanuló 9 százaléka próbált már ki, 1 százalékuk a múlt hónapban is fogyasztotta.

Az évfolyam szerinti elemzésből kiderül, hogy az anabolikus szteroidok fogyasztásának múlt havi prevalenciája folyamatosan kis mértékben emelkedik a 11. osztályig, majd a 13. osztályban hirtelen megnő, tetőzik. Az életprevalencia maximum értéke ezzel szemben a 9. osztályban található. Iskolatípus szerint is kimutatható szignifikáns összefüggés, az általános iskolások, gimnazisták és főiskolások körében sokkal kevésbé elterjedt (6-7 százalék), mint a szakiskolai oktatásban résztvevők között (14 százalék).

A szerfogyasztás prevalencia értéke¹⁴ a fiúknál, a 16-17 éves középiskolásoknál és a gyenge tanulóknál a legmagasabb. Számos kábító hatású gyógyszer van kereskedelmi forgalomban, mely alkalmas arra, hogy nem orvosi céllal fogyasztva visszaélés szerű gyógyszerhasználat alakuljon ki. Egy 2001-es országos felnőtt lakossági min-

¹³ Az anabolikus szteroidok serkentik a fehérjeszintézist, erősítő hatásúak. Testépítő és teljesítményt növelő de egyben károsító hatásuk miatt a sportolóknál doppingszernek minősülnek. Gyógyszeratilag roboráló szerként is alkalmazhatóak

¹⁴ Azok aránya akik életükben legalább egyszer kipróbálták az adott szert.

¹⁵ N=2400 fő, a minta a 18-65 éves korosztályra országos szinten reprezentatív, a vizsgálatot a BKÁE készítette (ADE 2001).

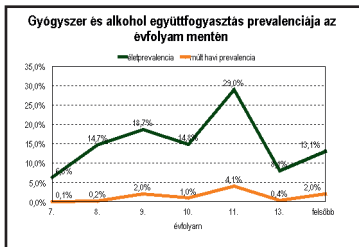
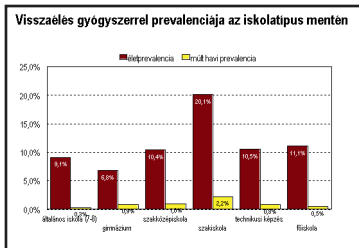
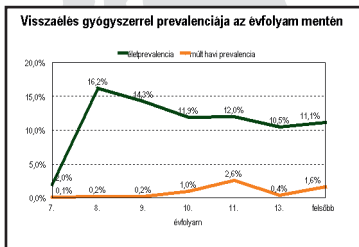
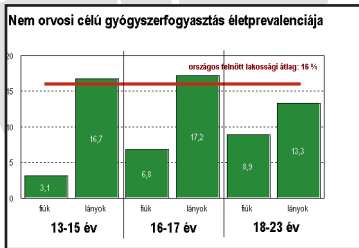
tán¹⁵ végzett kutatás tapasztalatai szerint a 18-65 éves lakosok 16 százaléka már életében legalább egyszer szedett olyan gyógyszert, amit kizárólag orvosi rendelvényre lehet szedni, és ő e nélkül fogyasztotta.

A kaposvári tanulók 12 százaléka (!) valotta be, hogy szedett már be altató vagy nyugtató hatású gyógyszert orvosi utasítás nélkül, 1 százalékuk az elmúlt hónapban is. Bár az oktatási intézmények ezt egyelőre nem érzékelik igazi problémaként, szórva-nyos előfordulással ők is találkoztak.

Míg a mesterséges izomnövelő szereket általában tipikusan fiúk fogyasztják, addig a nem orvosi célú nyugtatókat és altatókat szedő tanulók többsége lány, ez tükröződik az iskola szerinti bontásban is. Az átlagnál nagyobb arányban vallottak nem orvosi célú gyógyszerfogyasztásról a 8-9 évfolyam tanulói. Az évfolyam szerinti prevalencia alakulását vizsgálva ugrás figyelhető meg, a középiskola kezdetekor. Iskolatípus szerint a végzős általános iskolások közel 9 százaléka már fogyasztott altatót vagy nyugtatót orvosi utasítás nélkül, a gimnáziumban ez az arány 7 százalék. A szakközépiskolásoknál már sokkal magasabb az életprevalencia (10), s riasztóan nagy a szakiskolákban (20 százalék). Ez utóbbi helyeken a tanulók 2 százaléka az elmúlt hónapban is fogyasztott.

Legális úton megvalósítható drogozási mód az is, amikor a gyógyszert nem önmagában, hanem alkohollal együtt veszik be. „Különösen tragikus kimenetelű lehet ez a fajta találkozás, ha a gyógyszer – az alkoholhoz hasonlóan – maga is a központi idegrendszere hat (pl. altatók, nyugtatók). Ebben az esetben ugyanis már kis adag gyógyszer is erősen fokozza az alkohol részegítő erejét, ugyanakkor az alkohol is növeli a gyógyszer kábító hatását.”¹⁶ Ha kialakul a hozzászokás, a leépülés vetekszik bármelyik „igazi” kábítószer hatásával.

A vizsgált kaposvári diákok 18 százaléka már legalább életében egyszer fogyasztott alkoholt gyógyszerre, 2 százalékuk az elmúlt hónapban is. A jelenleg 7-8.

¹⁶ forrás: HELPI Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda - Pohár, Csésze, Hamuzó című kiadványa

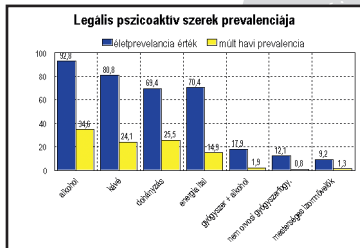
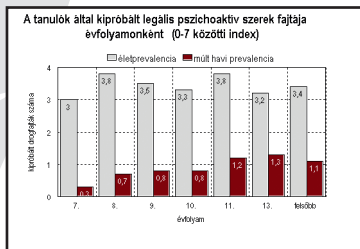
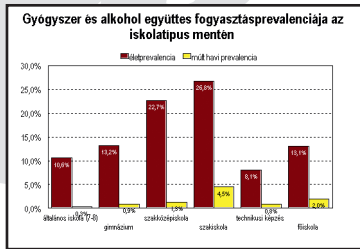
osztályosok 11, a 9-13. osztályosok 19 százaléka életében már legalább egyszer figyelmen kívül hagyta a gyógyszerre ivás tilalmát. Ezt a fajta szerfogyasztást általában a család társadalmi és gazdasági helyzete nem befolyásolja, ellenben a nemnek van hatása, a lányok körében jóval magasabb (21 százalék).

Részletesen vizsgálva az évfolyam szerinti alakulást a 7. évfolyamon mért 6 százalékos érintettség a 9. évfolyamra 13 százalékponttal nő, majd egy kicsit csökken a 10. osztályra, de inentől kezdve meredeken emelkedik a középiskolai évek alatt a 11. osztályig (29 százalék). A múlt havi prevalencia nem emelkedik ilyen drámaian, 4,1 százalékon tetőzik a 11. osztályban.

Iskolatípus mentén tekintve a gyógyszer és alkohol együttfogyasztásának előfordulási arányát a már többször megfigyelt trend látható itt is, a prevalencia az általános iskolában még viszonylag alacsony, ezt követi a gimnázium, majd a szakközépiskola és a legnagyobb érintettség a szakiskolákban mérhető.

Összesítve a legális forgalomban kapható pszichoaktív szerek (dohány, alkohol, kávé, energia ital, izomnövelők, gyógyszerek, gyógyszer+alkohol) fogyasztási szokásait, megdöbbentő, hogy a mindössze a tanulók 3 százaléka tekinthető teljesen védettnek (nem fogyaszt semmit), 6 százalékuk egyféle, 14 százalékuk kétféle, 23 százalékuk háromféle, 33 százalékuk négyféle, s egynegyedük ennél is többféle legális pszichoaktív szert próbált ki eddigi élete során. Évfolyamonként nézve, míg a 7. osztályosok 6 százaléka nem próbált ki semmit ezek közül, addig a 9-13. osztályosoknak csak 2 százalékáról mondható ez el. A kicsik átlagosan 3,4, a nagyok 3,6 féle legális drogot próbáltak már ki.

A legális drogok közül az életprevalenciája¹⁷ az alkoholfogyasztásnak a legnagyobb (93), ezt követi a kávé (81) és a dohányzás kipróbálása (69). Az energia italnál is igen magas 70 százalék az érték. A gyógyszer és az alkohol együttes fo-

¹⁷ Azok aránya akik életükben legalább egyszer kipróbálták az adott szert.

gyasztásánál 18 százalék és a visszaélésnél valamint a szteroidoknál 10-12 százalék. Az elmúlt havi prevalencia értékek¹⁸ sorrendje ettől egy kicsit eltérő, a legtöbben alkoholt fogyasztottak (35), de a második helyre nem a kávézás (24), hanem a dohányzás került (26).

Legális drogok életprevalencia értékei az egyes alcsoportokban

Alcsoportok	N	Alkohol	Dohányzás	Kávé	Energiaital	gyógysz. + alkohol	nem orv. gyógysz. fogy.	anabol. szteroid
Férfi	334	93	71	79	79	13	7	15
Nő	496	93	68	82	65	21	16	5
Alapfok	66	88	59	83	88	11	9	6
Középfok	684	93	70	80	69	19	13	10
Felsőfok	99	92	74	84	67	13	11	7
13-15 év	193	93	58	82	77	15	10	7
16-17 év	391	95	70	81	69	20	13	10
18-23 év	256	90	77	80	67	16	12	9
gyenge tanuló	70	96	81	83	81	33	20	16
közepes tanuló	254	94	76	80	74	22	14	8
jó tanuló	355	92	68	82	68	14	11	9
jeles tanuló	125	93	54	82	66	13	10	9
Gyakori anyagi gondok	86	94	72	84	70	26	15	10
Ritka anyagi gondok	267	91	69	84	72	17	9	6
Be kell osztani	203	96	67	84	66	15	11	7
Gond nélkül él	231	94	70	75	75	19	15	15

¹⁸ Azok aránya akik az elmúlt hónapban is használták az adott szert.

Legális drogok múlt havi prevalencia értékei az egyes alcsoportokban

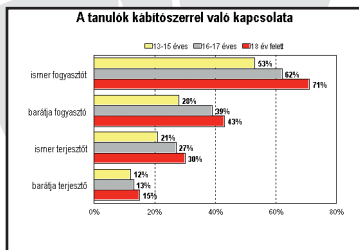
Alcsoportok	N	Alkohol	Dohány- zás	Kávét	Energia- ital	gyógysz. + alkohol	nem orv. gyógysz. fogy.	anabol. szteroid
Férfi	334	39	24	22	19	2	0	2
Nő	496	32	27	25	12	2	1	1
Alapfok	66	20	9	15	11	0	0	0
Középfok	684	36	26	24	16	2	1	2
Felsőfok	99	37	30	34	11	2	0	1
13-15 év	193	29	16	19	16	1	0	1
16-17 év	391	34	24	22	12	2	2	1
18-23 év	256	39	36	31	19	3	0	3
gyenge tanuló	70	51	44	23	16	6	3	3
közepes tanuló	254	34	28	25	14	1	1	1
jó tanuló	355	32	22	24	16	2	0	1
jeles tanuló	125	29	18	21	12	2	2	2
Gyakori anyagi gondok	86	43	30	32	12	0	0	4
Ritka anyagi gondok	267	37	27	23	14	3	1	1
Be kell osztani	203	35	26	23	12	1	0	1
Gond nélkül él	231	32	23	23	21	1	2	2

5. ILLEGÁLIS KÁBITÓSZEREK FOGYASZTÁSA

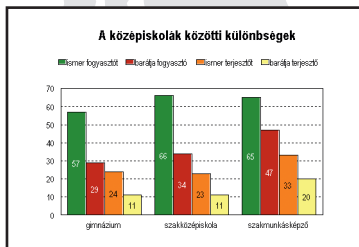
A legális szereknel sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztása. Ennek ellenére a fiatalok környezetében rendszeresen előfordulnak fogyasztók, terjesztők egyaránt. A megkérdezett tanulók majdnem kétharmada (63 százalék) ismer olyan fiatalot, aki kábítószeres fogyaszt, 37 százalékának a barátai körében is van drogos, s 26 százalékuk személyesen ismer olyan fiatalot, aki kábítószeres árusít. Kimagasló és megdöbbentő adat az is, hogy a megkérdezettek 13 százalékának a baráti körében van olyan személy, aki kábítószeres árusít.

Hitelt érdemlő, pontos országos adatok nem állnak rendelkezésre a fiatalok drogfogyasztásának kérdésében, a különböző felmérések adatai szerint a magyar középiskolások 17-25 százaléka már biztosan kipróbált valamilyen illegális kábítószeres országos szinten. Tény, hogy 1996 óta megduplázódott a kábítószeres való visszaélések száma, s a szakértői becslések szerint a 90-es években kétfelvenként kétszeresedett meg a kábítószeres használók vagy kipróbálók létszáma az országban.

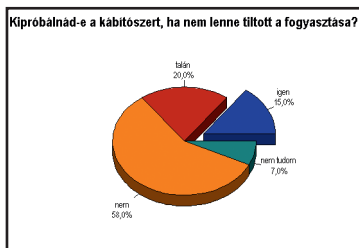
Érdeemes megnézni, hogyan alakul a kaposvári tanulók kábítószerrel való kapcsolata az életkor dimenziójában. Jól látható, hogy mind a fogyasztás, mind pedig a terjesztés tekintetében aktívabbá válik a kapcsolat az életkor emelkedésével. Míg a legfiatalabbaknak „csak” 53 százaléka ismer fogyasztót, addig a legidősebbeknek már 71 százaléka, ugyanígy a kábítószer fogyasztó barátok aránya is nagymértékben megnő az életkor emelkedésével.

Megvizsgáltuk, hogy az egyes középiskola típusok között vannak-e felfedezhető különbségek. Az eredmények azért érdekesek, mert ugyan lényeges eltérések nincsenek a fogyasztót és terjesztőt ismerők arányában az egyes középiskolákban, ugyanakkor a barátoknak vallott fogyasztók és terjesztők aránya kiemelkedő a szakközépiskolákban tanuló megkérdezettek között. Terjesztő barátot majdnem kétszer annyian ismernek szakközépiskolákban, mint szakközépiskolában, vagy gimnáziumban.

Azt is megkérdeztük a tanulóktól, hogy kipróbálnák-e a kábítószer, ha nem lenne tiltott a fogyasztása. A kapott válaszok alapján a tanulók 15 százaléka határozottan igenel válaszolt (ez duplája a 3 évvel ezelőtti vizsgálatban mért aránynak) és további 20 százaléka bizonytalan volt a kérdésben. 58 százalék ellenben határozottan elutasító volt, míg 7 százalék nem tudott állást foglalni. Általánosságban elmondható, hogy nemek között nincs lényeges eltérés és életkor tekintetében sem állapítható meg szignifikáns kapcsolat (!). Ugyanakkor kapcsolat van a kábítószer kipróbálásának szándéka és az egyes iskolatípusok között, ugyanis a gimnáziumokban és szakközépiskolákban alacsonyabb azoknak az aránya, akik biztosan kipróbálnák a kábítószer, ha nem lenne tiltott (9-10 százalék), ezzel szemben a szakközépiskolákban a legmagasabb ez az arány, 25 százalék. Itt is jól kirajzolódik az a tendencia, hogy a gyengébb tanulók több szálon érintettek a drogproblémában, ezért kevésbé fogékonyak az azzal kapcsolatos negatív hatásokra, ugyanis a tanulmányi eredmények javulásával fokozatosan csökken azoknak az aránya, akik a tiltó törvény hatályon kívül helyezésekor biztosan kipróbálnák kábítószerüket.

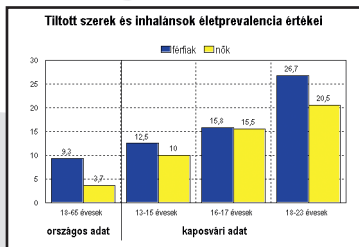

A kábítószer-fogyasztók kábítószerhez való jutását vizsgáltuk a következő kérdésben. A fiatalok 83 százaléka állította azt, hogy nem fogyasztott még kábítószer. Ez az arány vélhetően alacsonyabb, ugyanis a szigorúbb törvényi szabályozás után

még az anonim kérdőívekben sem vallja be minden fogyasztó, hogy kábítószer használ. A kábítószer terjedésének egyik legnyilvánvalóbb okát mutatja a többi válasz. A kaposvári fiatalok több mint egytizede (pontosan 12 százalék) kapta a kábítószer, tehát ingyen jutott hozzá, míg 5 százalék pénzt költött rá!

A szerfogyasztó fiatalok vizsgálatának egyik fontos eleme a fogyasztási szokások, és ezzel együtt a fogyasztás helyszínének vizsgálata. Általánosságban elmondható, hogy a drogos fiatalok több mint fele baráti körben (otthon, barátoknál, buliban) él szenvedélyének, ami megerősíti a szerhez jutás egyik általános szabályát, miszerint a fiatalok az elején általában barátjuktól kapják a kábítószeret, mindenféle kényszer nélkül fogadják el, és ezt csak a pozitív vagy negatív kábítószerrel kapcsolatos tanult minták befolyásolják. A szerfogyasztás másik nagyon fontos aspektusa, hogy a drogosok harmada az utcán is fogyaszt kábítószer, azaz megjelenik a társadalom előtt. Ez az arány a teljes kaposvári ifjúsági populáció 5 százalékát jelenti.

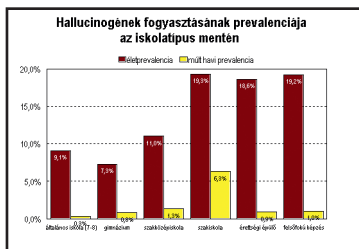
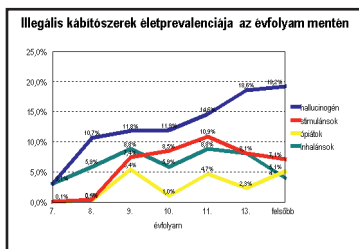
A kábítószeret és azok hatásai között jelentős különbségek vannak, így nem lehet közömbös, hogy a kábítószeret kipróbálók, illetve a kábítószer fogyasztók milyen szereket fogyasztanak, milyen szereket próbáltak ki. A vizsgált illegális kábítószeret közül a marihuánának a legmagasabb az életprevalencia értéke, a 7-13. osztályos kaposvári tanulók 13 százaléka már kipróbálta élete során legalább egyszer. Ezt követi a két tipikus diszkódrog, a speed és az extasy valamint a szerves oldószerek gőzeinek belélegzése, inhalálása (szipuzás), a nitrogén-oxidul (patron) felszívása. A hasis, az LSD-s bélyeg és az amfetamin kipróbálási aránya 3-4 százalék, a többi szer életprevalenciája 1-2 százalék alatt van. Az elmúlt hónapra vonatkozó szerfogyasztást vizsgálva megállapítható, hogy számottevő kábítószer-fogyasztás csak a cannabis és a szipuzás esetében mérhető, a tanulók 2 százaléka nyilatkozott úgy, hogy az elmúlt egy hónapban is fogyasztotta. Ez az adat a valóságban sokkal magasabb is lehet, sajátos tapasztalat, hogy a fiatalok az önkitaltós kérdőíves vizsgálatok során jellemzően nem vallják be a közelmúlt illegális szerhasználatát.

A különböző tiltott szerek és inhalánsok prevalenciája

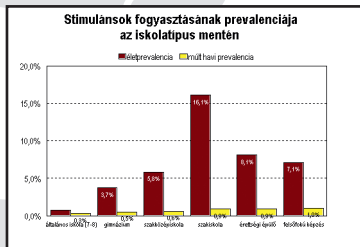
	életprevalencia érték (n=849)	múlt havi prevalencia érték (n=849)
marihuána	12,9	2,1
extasy (XTC)	6,3	0,3
Speed	5,9	0,3
szerves oldószer (szipuzás)	4,8	1,1
Hasis	4,1	0,5
patron (nitrogén-oxidul)	3,4	0,3
angyalpor (PCP)	3,3	0,6
LSD (bélyeg)	3,1	0,2
Amfetamin	3,1	0,2
crack, krek	2,4	0,1
mágikus gomba	2,2	0,1
heroin	2,0	0,2
kokain	1,9	0,1
metadon	1,8	0,1
Csavarlazító	1,8	0,1
máktea	1,7	0,0
kodein	1,0	0,0

A jobb áttekinthetőség végett az egyes kábítószereket négy csoportba soroltuk. A fiataloknál a legnépszerűbb kábítószer a hallucinogén anyagok (marihuána, LSD, PCP, mágikus gomba), ezek közül is kiemelkedik a marihuána, általában (dohánnyal keverve) cigaretta formájában elszívják. Ezek az anyagok olyan vegyületek, amelyek átmeneti pszichózist váltanak ki. Népszerűségüket elsősorban annak köszönhetik, hogy a közvélekedés szerint nem okoznak testi függőséget (bár ezt egyes szerzők vitatják, ugyanis nagyon függ a hatóanyag tartalomtól), s nem járnak elvonási tünetekkel sem. Hatásukat tekintve egyszerre izgatóak és nyugtatóak, a tér- és időérzéklet megszűntetik, gyönyörködtető hallucinációk jellemzik. Az összes megkérdezett tanuló 14 százaléka nyilatkozott úgy, hogy találkozott már hallucinogénnel (legalább kipróbálta), múlt havi mutatója 2.1 százalék. Évfolyam szerint már a hetedik osztályban is van 3 százalék kipróbáló, ez a 11 osztályig 15 százalékra emelkedik, s a középiskola végére további 4 százalékponttal nő, 19 százalékra. A múlt havi pre-

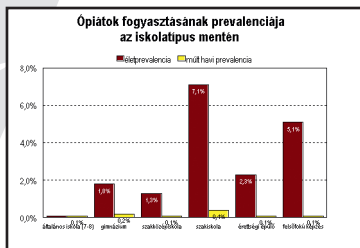

valencia tekintetében hasonló trend figyelhető meg csak alacsonyabb érintettségi szinten. Az iskolatípus szerinti érintettség tanulmányozása sem haszon nélküli, a már többször leírt trend is igazolódott, míg a gimnáziumban a hallucinogének érintettsége 7 százalékos, addig a szakközépiskolákban 11, a szakiskolákban pedig 19 százalékos, csakúgy, mint az érettségire épülő szakképzés esetében és a felsőfokú képzésben.

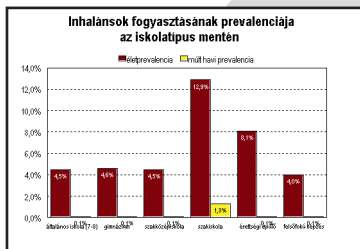
A népszerűbb diszko és partydrogokat is tartalmazó stimulánsok (pl. speed, kokain, amfetamin) általában serkentőleg hatnak a központi idegrendszerre, motoros nyugtalanságot, a fizikai és pszichés teljesítőképesség növekedését idézik elő. A stimulánsok tekintetében alacsonyabb az érintettség Kaposváron, mint a hallucinogénekénél, ennek életprevalenciája 7,9 százalék, múlt havi mutatója 0,6 százalék. Évfolyam szerint a 11. osztályig nő a kipróbálási arány, a 11. osztályosok körében mért 11 százalék a középiskola végére 3 százalékponttal csökken. A múlt havi prevalencia tekintetében hasonló trend figyelhető meg csak alacsonyabb érintettségi szinten.

Az illegális kábítószeresek közül a legalacsonyabb arányban az ópiátokkal, ópiát származékokkal kerülnek kapcsolatban a fiatalok, mindössze 3 százalékuk próbálta már ki élete során, s 0,2 százaléka használta az elmúlt hónapban is. Az ópiátok a központi idegrendszerre depresszív hatású, kábító-fájdalomcsillapító hatású természetes és szintetikus drogok (pl. heroin, máktea, metadon). Évfolyam szempontjából érdekesen alakul a trend, míg a többi kábítószer esetében a 11. vagy magasabb évfolyamban mérhető a legnagyobb érintettség, addig az ópiátok esetében a 9. évfolyamnál van legmagasabb életprevalencia érték (s a 11. osztályban egy másik lokális csúcs található).

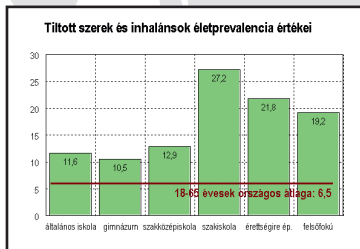

Végezetül megvizsgáltuk az inhalánsok érintettségi adatait is. Ezek a pszichotrop hatású pótszerek, szerves oldószerek (pl. ragasztó, hígító, csavarlazító) az alkohol okozta részegséghez hasonló állapotot, továbbá lelki függőséget és igen komoly testi károsodásokat okoznak már rövid távon is, ezért különösen veszélyesek. Ennek kipróbálási aránya a 7-8. osztályban 5 százalék, a középiskolában 8. A vonatkozó múlt havi prevalenciája 1 százalék. Az inhalánsok fogyasztásának évfolyam szerinti vizsgálatából az derült ki, hogy a növekedés nem lineáris, a 9., és a 11. évfolyamnál lokális csúcs mérhető. Az iskolatípus szerint is ér-

dekes adatot kapunk, míg az általános iskolában, a gimnáziumban és a szakközépiskolában az inhalánsok kipróbálási aránya 4-5 százalék, addig a szakiskolákban – ahol az átlagnál több az alacsony társadalmi-gazdasági státuszú családból kikerült gyermek – ennél magasabb, 13 százalék, de az érettségire épülő szakképzésben résztvevők között is közel 10 százalék.

Az országos felnőtt népességben mért adatokhoz képest a kaposvári fiatalok körében mért tiltott szerek és inhalánsok prevalencia értékei jóval magasabbak, különösen a középiskolások körében. Az országos felnőtt lakosságra vetített prevalencia érték 6,5, ám az átlag elfedi azt a tényt, hogy a fővárosban ennél jóval magasabb (16,1), a vidéki településeken pedig alacsonyabb (4,2),

s jellemző, hogy a férfiak között háromszor több a drogot kipróbálók aránya, mint a nőknél. Életkor tekintetében a 18-20 évesek prevalencia értéke 20, a 25-29 éveseknél 13 százalék, a 30-34 évesek körében 8, a 35-39 évesek 4, az ennél idősebbek pedig 1-2 százaléka próbált ki valamilyen tiltott szert élete során. A valamilyen drogot kipróbálók 17 százaléka 16 évesen, vagy fiatalabban, 34 százaléka 17-18 évesen került kapcsolatba először a kábítószerrel az országos kutatások alapján.

A kaposvári kutatási eredményei alátámasztják az országos tendenciákat is. A BKE Viselkedéskutató Intézete által a középiskolások első- és második éves osztályaiiban végzett országos vizsgálat megállapítása szerint a '90-es évek második felében nőtt a magyarországi középiskolások szenvedélyszer-használata és úgy tűnik, hogy Magyarország mostanra a tiltott drogok használatában is az európai középmezőnybe került. Mára a többféle droggal való próbálkozás vált jellemzőbbé. A középiskolások körében dominánssá vált a marihuána, de érezhetően növekszik a többi tiltott drog fogyasztása is. Az országos vizsgálatok során a legnépszerűbb kábítószerek közé a marihuána, és a hasis tartozott, ezt követték a nyugtatók orvosi recept nélkül, illetve az alkohol gyógyszerrel kombinálva. A legkevésbé preferált szerek: a heroin, kokain, crack illetve a fecskendővel bevitt drogok. Az összes magyarországi kábítószerrel próbáló felnőtt 73 százaléka első tiltott kábítószer-élménye a marihuána.

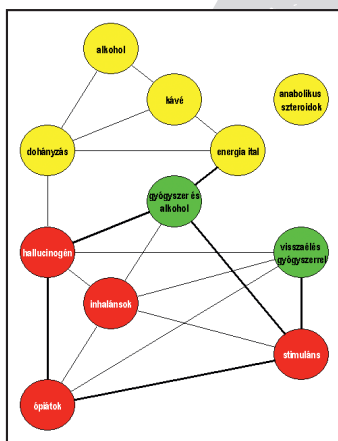
Nemek szerint vizsgálva a tiltott szerek prevalenciáját, jellemző, hogy míg az inhalánsok és az ópiátok inkább fiúk által fogyasztott szerek, addig a hallucinogének és a stimulánsoknál a nemi megoszlás már kiegyensúlyozottabb. A család anyagi helyzetét tekintve jellemző, hogy csak az ópiátokat inkább a jobb anyagi körülmények között élő fiatalok fogyasztják. A tanulmányi átlag is befolyásolja a szerfogyasztást, mind a négy szercsoport esetében a gyengébb tanulók körében magasabb prevalencia mérhető.

A tiltott drogok életprevalencia értékei az egyes alcsoportokban

Alcsoportok	N	Inhalánsok	Hallucinogének	Stimulánsok	Ópiátok
Férfi	334	6,3	15,3	7,5	1,8
Nő	496	7,3	12,5	8,1	4,6
Alapfok	66	4,5	9,1	0,0	0,0
Középfok	684	7,7	13,5	8,8	3,5
Felsőfok	99	4,0	19,2	7,1	5,1
13-15 év	193	4,7	9,8	3,1	1,0
16-17 év	391	7,2	11,8	8,9	3,6
18-23 év	256	8,2	19,5	10,1	5,1
gyenge tanuló	70	15,7	25,7	26,1	12,9
közepes tanuló	254	7,1	16,5	9,4	2,8
jó tanuló	355	5,4	11,3	5,9	2,8
jeles tanuló	125	8,0	8,0	2,4	1,6
Gyakori anyagi gondok	86	7,0	15,1	8,0	1,2
Ritka anyagi gondok	267	5,6	12,0	7,5	2,2
Be kell osztani	203	3,9	11,3	6,4	3,4
Gond nélkül él	231	10,4	16,9	9,9	6,0

A korrelációs számítások igazolták azt a feltevést, hogy a különböző kábítószeres fogyasztása nem független egymástól. A legszorosabb együttjárás a hallucinogének és a stimulánsok között ($r=0.53$), valamint a stimulánsok és az ópiátok között ($r=0.59$) mérhető. A marihuána fogyasztók 39 százaléka próbálkozott már hasissal, 18 százaléka LSD-vel, egyötöde amfetaminnal, közel fele speeddel, illetve extasyval és 22 százaléka szerves oldószerekkel is.

Az ábráról leolvasható, hogy a legális és a tiltott drogok fogyasztási szokása alapvető-

19 Az ábrán az erősebb korrelációt ($r>0.3$) vastagabb, a gyengébb korrelációt ($0.20<r<0.29$) vékonyabb vonallal jelöltük. Fontos megjegyezni, hogy valamennyi item szignifikánsan összefügg a másikkal, de az $r<1.9$ korrelációkat nem tüntettük fel.

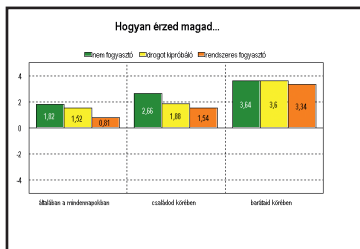
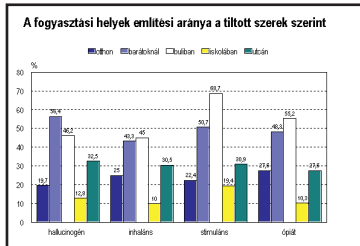
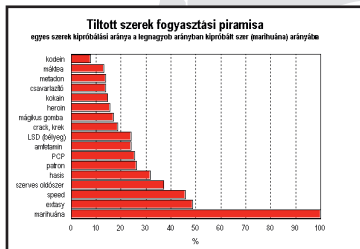
A drog fogyasztás korrelációs hálózata¹⁹

en elkülönül egymástól. Szoros összefüggés van a dohányzás, az alkoholfogyasztás és az energia italok fogyasztása között, s ez utóbbi fogyasztása nem független a gyógyszer és alkohol együttes fogyasztásától, ami már kapcsolatban van a hallucinogének, inhalánsok és a stimulánsok fogyasztásával is. A dohányzástól összefügg a hallucinogének fogyasztásával – elsősorban a marihuána dohányba kevert szívásán keresztül.

A kábítószeres büntetőjogi szempontú felosztása szerint a legális drogok (alkohol, kávé, cigaretta, energia ital) fogyasztása engedélyezett, ellenben az illegális drogoknak már a fogyasztása is büntetendő. Az 1999. március 1-én életbe lépett BTK szigorítás két kategóriát állít fel. Az egyikbe az ún. fogyasztói cselekmények tartoznak (megszerzés, tartás, előállítás, természet, országba való behozatal és kivitel), a másikba a terjesztői típusú magatartások (kínálás, átadás, forgalomba hozatal, kereskedés) tartoznak. A kínálást már egy egyszerű kérdéssel (kérsz belőle?), az átadást pedig ingyenes továbbadással is meg lehet valósítani, ha több személynek juttat valaki anyagot (akár ingyen, akár pénzért) az terjesztés, ha pedig haszon reményében vesz részt forgalmazásban, akkor kereskedik. A büntetés nagysága két dologtól függ, egyrészt a cselekmény típusától (terjesztői vagy fogyasztói), másrészt a kábítószer mennyiségétől (csekély mennyiségű; csekély mennyiségnél több, de a jelentős mennyiségnél kevesebb; jelentős mennyiség).

A kábítószer-fogyasztásnál rákérdeztünk a fogyasztás körülményeire. A kábítószer kipróbáló tanulók közel fele (47 százalék) barátoknál, 44 százaléka bulikban, diszkókban fogyaszt drogot. Azt, hogy utcán (is) fogyaszt kábítószer a drogot kipróbálók 27 százaléka említette. Elgondolkodtató, hogy az iskola, mint drogozási helyszín a kábítószer kipróbálók 10 százalékánál jön szóba.

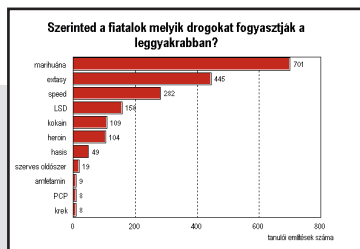
A főbb tiltott szerek szerint vizsgálva a fogyasztás helyszínét, jellemző, hogy stimulánsokat elsősorban bulikban, diszkóban, másodsorban barátoknál fogyasztják. A hallucinogének szintén a barátoknál illetve a bulikban kerülnek elő leggyakrabban, míg az inhalánsok és az opiátok fogyasztásának helyszíne nem ennyire koncentrált.

6. TÁJÉKOZOTTSÁG

Megkérdeztük a tanulókat, hogy mit gondolnak, a fiatalok melyik drogokat fogyasztják a leggyakrabban. A vizsgált tanulók szerint a kaposvári fiatalok szerhasználata igen sokrétű, a kábítószeres teljes spektrumát lefedő válaszok születtek. A megkérdezett szerint a legnépszerűbb kábítószeres a fiatalok körében a hallucinogén anyagok (extasy, LSD, marihuána, hasis), ezek összesen 1343 említést kaptak, közülük kiemelkedik a marihuána (701 említés), melyet általában (dohánnyal keverve) cigaretta formájában elszívnak. Ugyanakkor többeknél említésre került a cigaretta (32 említés), az alkohol (25 említés), és a kávé (8 említés) is, mint a fiatalok körében népszerű kábítószeres.

Összevetve a tanulók által fogyasztott kábítószeres rangsorát és a vélt népszerűségi mutatót, kiderült, hogy a tanulók (akik nem fogyasztanak azok is) viszonylag pontosan tudják, hogy melyek a legnépszerűbb kábítószeres. Ugyanakkor ismerve a valós adatokat, a kokain és a heroin viszonylag nagyszámú említése a vélt fogyasztásról azt jelenti, hogy e két szer inkább csak a filmélményekből ismert számukra. A vélelmezett fogyasztási gyakoriságban az LSD kapott még 100 feletti említést, ami szintén csak igen korlátozottan van jelen a szerhasználati kultúrájukban.

	Összevont említések száma
hallucinogén anyagok (extasy, LSD, marihuána, hasis)	1343
stimulánsok (kokain, speed, amfetamin, chat, crack)	406
szorongás oldó gyógyszerek	32
depresszáns (heroin, morfium, ópium, metadon)	109
pszichotrop hatású pótszeres, szerves oldószeres (ragasztó, habpatron, hígító, csavarlazító)	18

A dependencia, tágran értelmezett függőség állapotában a szert használó az élvezeti anyagot, kábítószeret (vagy akár éppen valamilyen rögzült tevékenységet) képtelen nélkülözni. A függőség egyik fajtája a fizikai függőség, melyet az jellemez, hogy egyre több drog szükséges ugyanahhoz a hatásához (a szervezetben kialakul a tolerancia) és a használat abbahagyását elvonási tünetek kísérik. A dependencia másik fajtája a lelki függőség, ebben az esetben a droghasználat pszichésen motívált, egyfajta problémamegoldási stratégia.

Az egyes anyagok többszöri használata során kialakulhat függőség?

	fizikai függőséget okoz	lelki függőséget okoz	fizikai és lelki függőséget okoz	egyáltalán nem okoz függőséget	nem tudom
energia italok	25	7	9	37	22
szerves oldószerek	19	14	30	6	30
dohányzás	24	17	48	2	8
marihuána	12	20	46	4	18
amfetamin	12	12	42	2	32
hallucinogének	10	18	47	2	22
extasy	16	16	46	1	21
kokain, krek	13	10	53	1	23
túlzott alkohol	16	19	56	3	6
ópiátok	10	11	57	2	20

százalékos eloszlás

A tanulók drogokkal kapcsolatos informáltságát azzal a kérdéssel is mérni szeretnénk volna, hogy mit gondolnak melyik legális és tiltott drog okoz függőséget, illetve, ha függőséget okoz, akkor az inkább lelki, vagy fizikai dependencia-e. A táblázatból kiderül, hogy igen nagy a tanácstalanság e kérdésben. Leginkább abban értenek egyet, hogy a dohányzás és túlzott alkoholfogyasztás függőséghez vezet. Jellemző, hogy a tanulók egyharmada úgy véli, az energia italokkal kapcsolatban nem alakulhat ki függőség, de további egynegyedük már bizonytalan ebben is. Akik a kábítószerekkel kapcsolatban állást foglaltak, azok többsége úgy gondolja, hogy a tiltott szerek fogyasztása fizikai és lelki függőséget egyaránt okozhat.

Az egyes anyagok többszöri használata során kialakulhat függőség?

	fizikai és/ vagy lelki függőséget okoz	egyáltalán nem okoz függőséget	nem tudom	fizikai és/ vagy lelki függőséget okoz	egyáltalán nem okoz függőséget	nem tudom
energia italok	38	42	20	45	26	29
szerves oldószerek	73	11	16	63	6	31
dohányzás	90	7	3	88	1	11
marihuána	74	19	8	79	1	20
amfetamin	70	9	21	65	1	34
hallucinogének	72	9	19	76	1	23
extasy	76	15	9	78	0	22
túlzott alkohol	91	3	6	81	0	19
ópiátok	76	4	20	78	2	20

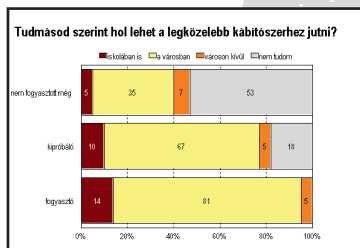
százalékos eloszlás

Érdeemes megnézni, hogyan vélekednek az egyes szerek dependens hatásairól azok, akik már kipróbálták az adott drogot és azok, akik nem találkoztak még a szerrel. Jellemző eltérés, hogy akik már kipróbálták a drogot, sokkal magasabb arányban tudtak véleményt formálni. Egyedül az energia ital esetében gondolják az adott drogot fogyasztók, hogy egyáltalán nem okoz függőséget, a többi szer esetében abszolút többségben vannak, akik úgy vélik, fizikai, lelki vagy mindkét módon dependenciát okoz a drog rendszeres használata. Különösen egyöntetű a dohányzást és az alkoholt kipróbálók vélekedése, 90-91 százalékuk tudja, hogy függőséget okozhat. Azt is fontos tudni, hogy a legális drogot kipróbálók – az energia italokat leszámítva – nagyobb arányban gondolják, hogy függőséget okoz, mint akik nem próbálták még ki, ugyanakkor az illegális kábítószeres esetében éppen fordított a helyzet.

A terápiás szakemberek tapasztalata szerint jelentős naivitás van minden szerhasználó között, mert az egészséges háritási mechanizmus ilyenkor felerősödik, ha ismeri is a negatív hatását az adott szernek, azt hiszi, vele nem történhet meg a "baj". A prevenciónak ebben a szituációban elsődleges feladata, arra rávilágítani, nem csak az a gond, hogy történik valami, hanem az is, hogy nem tudja irányítani az életét.

Természetesen arra is kíváncsiak voltunk, hogy a fiatalok tudomása szerint hol lehet hozzájutni a kábítószerhez. A megkérdezettek fele úgy véli, hogy Kaposváron belül hozzá lehet jutni a kívánt anyaghoz, 6 százalékuk szerint a legszűkebb környezetükben is kapható tiltott kábítószer. A kábítószerhez jutás a drogprobléma egyik sarkalatos pontja. Korábbiakban már láttuk, hogy a fiatalok körbe vannak véve fogyasztókkal és terjesztőkkel, ami súlyos probléma forrása lehet. Az így elsajátított mintában ugyanis már elfogadott, tapasztalt dologként szervesül a kábítószer-fogyasztás. Ehhez párosul a droghoz jutás problémája, ugyanis ezzel szervesül a fogyasztás elfogadott normává a fiatalok értékrendszerében. A kaposvári fiatalok tudomása szerint (40 százalék állította ezt) a legközelebb kábítószerhez jutni a városon belül lehet. 47 százalék nem tudott a kérdésre válaszolni, ugyanakkor 6 százalék állította, hogy droghoz jutni már az iskolában is lehet.

A válaszokat tovább árnyalja, hogy azok, akik kipróbálták már a kábítószer 10 százalékban, a rendszeres fogyasztók pedig 14 százalékban állították, hogy drogokhoz az iskolán belül is lehet jutni Kaposváron.

7. PREVENCIÓ

A drogprevenció a drogellenes küzdelem első – talán legfontosabb – lépcsőfoka. Az óvás és titkolózás ideje lejárt, szükséges a drogokról beszélni, felvilágosítást adni, és ez elsősorban az iskolák, tanárok feladata, ugyanis a diákok környezetében más személy, akit „hozzáértőként”, vagy „szakemberként” tisztelnek, általában nincs (vagy legalábbis a tanár általában az első helyen van).

Mióta a mostani iskoládba jársz, volt szó bármely óra keretében...

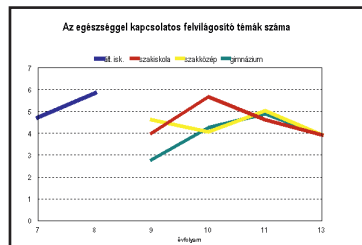
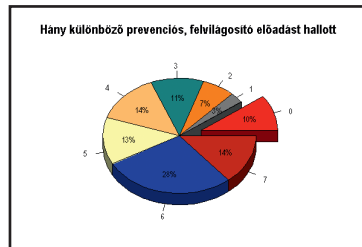
	általános iskola	gimnázium	szakközép iskola	szakiskola
a dohányzás hatásairól?	86	85	78	85
az alkoholfogyasztás hatásairól?	81	81	75	79
a kábítószer-fogyasztás hatásairól?	91	87	83	83
az alapvető tisztálkodási szokásokról?	92	44	65	76
az egészséges táplálkozásról?	86	52	70	65
a szexualitásról, szexuális életről?	85	45	76	73
az energia italok fogyasztásának hatásairól?	20	14	12	18

említési százalék

A drogfogyasztással kapcsolatos tájékoztatás amúgy igen széles körűnek tűnik ebből a nézőpontból, mivel az általános iskola végére a tanulók 91 százaléka számolt be arról, hogy volt olyan órán, amelynek ez volt a témája. A fenti válaszok összevonásával alkottunk egy olyan változót, amelyben jól látható, hogy a széles körű prevenció a fiatalok hány százalékát érinti. 10 százalék azoknak az aránya a kaposvári fiatalok körében, akik a fentiek közül egyik prevenció előadást sem hallották, 10 százalék azoknak az aránya is, akik egy, esetleg kettő különböző témájú előadást hallottak, a fiatalok 27 százaléka legalább 6 különböző témájú előadást hallott, míg 14 százalékuk mind a 7 fajta előadáson részt vett már.

Ha a felvilágosító témákat aggregáltan kezeljük és egy indexet készítünk belőlük, mely 1 és 7 között vehet fel értékeket (mivel összesen hét téma volt), akkor megvizsgálhatjuk, hogy az egyes iskolatípusokban az évfolyamok előrehaladtával hogyan alakul a felvilágosító munka. Az alábbi ábra ezt mutatja. (Az átlag 4,3.) Az általános iskola és a középiskola között nincsen folytonosság, mivel a kérdésben a "mostani" iskolára kérdeztünk rá, nem pedig az összes korábbi tanulmánya alatt tapasztalt felvilágosító órákra.

Jól látható, hogy míg az általános iskolákban az évfolyam növekedésével együtt nő a felvilágosító témák száma, addig a középiskolákban ez csak az első egy-két évre igaz, az utolsó két évben lévő diákok nem számoltak be túl sok felvilágosító óráról (ennek tantervi okai is lehetnek).

A drogprevenációs munkában az elsődleges szerepet a legtöbb ember a családnak szánná, de a szakemberek szerint a kortársaknak is kiemelten fontos a szereplők. Ennél jóval kevesebben voksolnak a rendőrségre és a szociális munkásokra, és ami egy kissé meglepő – egy országos vizsgálat szerint a pedagógusoknak csak töredéke gondolt magára, mint elsődleges szereplőre a drogprevenáció területén. Arra a kérdésre, hogy kihez fordulnának a tanulók, ha megtudnák, hogy egyik barátjuk kábítószeres, Összességében nyolc ilyen választási lehetőséget soroltunk fel, minden válaszadó több itemet is választhatott.

Kihez fordulnál, ha megtudnád, hogy az egyik barátod kábítószeres?

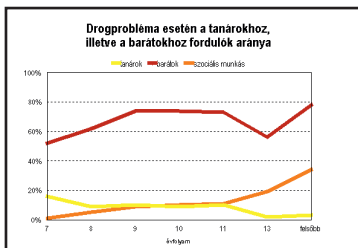
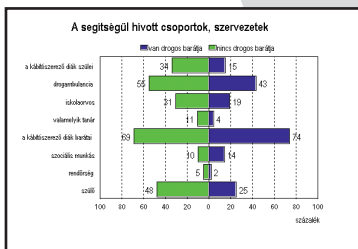
	az "igen" válaszok százalékos aránya
barátokhoz	72
Drogambulanciához, segítő szervezethez	49
szüleidhez	36
a kábítószer fogyasztó diák szüleihez	25
közzeti orvoshoz/iskolaorvoshoz	26
valamelyik tanárhoz	8
rendőrséghez	3
egy szociális munkáshoz	13

diákok válaszainak százalékos megoszlása

Mint a táblázatokból is jól látszik, a diákok bizalmatlanok a külső szereplők iránt, a legfontosabb segítő körnek a barátokat vélik (72 százalék), bár elég magas a drogambulanciát megnevezők aránya is (49 százalék). A diákok válaszain jól látszik az informális csatornák elsősége (barátok, szülők), a „hivatalos” vagy „szervezett” segítségnyújtás rendszere (orvos, tanár, szociális munkás, rendőrség) a drogambulancia kivételével a táblázat második felében található. A konkrét hierarchiát megtestesítő intézmények (tanár, rendőrség) a diákok egytizedében sem kelt annyira bizalmat, hogy kábítószeres társuk problémáival hozzájuk fordulnának.

Érdeemes megnézni, hogyan alakul a segítségül hívott csoport említése aránya a probléma „közelsége” mentén. Azok, akiknek van drogos barátjuk, tehát a kérdés nem csak hipotetikus, a szülőknél, az iskolaorvosban, a tanároknál még kevésbé bíznak, ellenben a baráti körben valamint a szociális munkásokat átlagon felül említették.

Az iskolán belül talán a legfontosabb a tanárok, illetve a barátok, a kortárs csoport szerepe. Érdekes megfigyelni, hogy az életkor vagy az évfolyamok előrehaladtával, a

diákok preferenciái hogyan változnak meg a "hivatalos" csatornák felől a "nem hivatalos" csatornák felé. Ez egyrészt megnehezíti a tanárok munkáját e téren (ráadásul ők maguk sincsenek teljesen tisztában a saját szerepükkel), másrészt nagymértékben felértékelik a baráti kör hatását. Jól látható, hogy már a hetedik osztálytól (!) többen vannak, akik a barátokhoz fordulnának, mint a tanárokhoz, és ez a szakadék csak növekszik a középiskola éveit alatt. Különös szereplője a segítő hálónak a szociális munkás, akinek szerepét, bizalmát a kicsik még nem bírják, ugyanakkor az iskolai évek haladtával (személyes tapasztalatot szerezve) egyre többen említik.

8. A DROG, MINT TÁRSADALMI PROBLÉMA

	Egyetértési index százfokú skálán	Szórás százfokú skálán	
Bármilyen rossz helyzetbe is kerül valaki, a drog nem megoldás.	86	29	Támogatás
A drogozás sokkal veszélyesebb, mint az alkohol vagy a cigaretta.	81	29	
Akinek szilárd hite van, az nem nyúl kábítószerhez.	70	36	
Keményen kell büntetni a fogyasztókat is, mert csak így lehet visszaszorítani a drogozást.	61	36	
A drogokat már úgysem lehet visszaszorítani.	59	37	Bizonytalan
Nem a kábítószeres fiatalok a bűnösök, hanem a terjesztők.	58	37	
A drog olyan, mint a korábbi nemzedékeknek az alkohol.	55	36	
Minden kultúrának megvannak a kábítószerei, csak tudni kell használni azokat.	52	39	
A drogozás része a modern szórakozásnak.	40	37	Elutasítás
Ha valaki csak a könnyű drogot próbálja ki, akkor sincs már visszaút.	38	33	
Meg lehet érteni, hogy a kilátástalan helyzetben lévő fiatalok a drog felé fordulnak.	38	36	
Csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni.	36	42	
Felesleges annyi pénzt költeni elvonókúrákra, a drogosok megérdemlik a sorsukat.	26	35	

A kutatás egyik legfontosabb kérdése, annak feltárása, hogy a kaposvári fiatalok személyükben hogyan viszonyulnak a drogproblémához. A kábítószer-fogyasztók (bármennyien is vannak) minden bizonnyal aktívan jelen vannak a kaposvári diákok hétköznapi életében. A társadalmi háttér tekintetében 13 kérdést tettünk

fel a diákoknak a drogosokkal kapcsolatos viselkedésről, a drogkérdés kezeléséről. A kérdések közt voltak a jelenlegi társadalmi környezetre vonatkozó itemek és olyanok is, amelyek már részben az attitűdöket tárták fel a drogosokkal szemben.

A diákok körében abban meglehetősen nagy volt az egyetértés, hogy a drogozás veszélyesebb, mint az alkohol vagy a cigaretta, illetve bármilyen rossz helyzetbe kerül is valaki, a drog nem megoldás, de a többség azt is elfogadja, hogy akinek szilárd hite van, az nem nyúl a droghoz. Érdekes módon a tanulók körében igen erős volt a vélemény, hogy a fogyasztókat is büntetni kell, és az utolsó három item is jelzi, hogy a drogozás bármely formája elvetendő a fiatalok körében.

Abban már jobban megoszlanak a vélemények, hogy a kik is az igazi bűnösök (a terjesztők vagy a fogyasztók), illetve hogy a kábítószer-fogyasztás szervesült-e a magyar társadalomba (szórakozás részévé vált-e, olyan mint a korábbi nemzedékeknek az alkohol stb.). Az elutasított itemek között van a könnyű drogok kapunak tekintése, és a drog, mint megoldási alternatíva is.

A fenti állítások két, egymástól lényegesen eltérő véleménycsoportot jelenítenek meg ennek megfelelően a vélemények mögött többváltozós klaszterelemzéssel alapvetően kétféle attitűdöt tudunk beazonosítani, egy engedékenyebb és egy szigorúbb hozzáállást.

	1. klaszter Elutasító	2. klaszter Megengedő
A drogozás sokkal veszélyesebb, mint az alkohol vagy a cigaretta.	82	78
Ha valaki csak a könnyű drogot próbálja ki, akkor sincs már visszaút.	46	30
Keményen kell büntetni a fogyasztókat is, mert csak így lehet visszaszorítani a drogozást.	70	48
Akinek szilárd hite van, az nem nyúl kábítószerhez.	75	65
Bármilyen rossz helyzetbe is kerül valaki, a drog nem megoldás.	94	80
Felesleges annyi pénzt költeni elvonókúrákra, a drogosok megérdemlik a sorsukat.	22	35
Meg lehet érteni, hogy a kilátástalan helyzetben lévő fiatalok a drog felé fordulnak.	21	62
Csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni.	7	73
Nem a kábítószeres fiatalok a bűnösök, hanem a terjesztők.	46	71
Minden kultúrának megvannak a kábítószerai, csak tudni kell használni azokat.	37	72
A drogokat már úgysem lehet visszaszorítani.	44	76
A drog olyan, mint a korábbi nemzedékeknek az alkohol.	41	70
A drogozás része a modern szórakozásnak.	29	54
	53 %	47 %

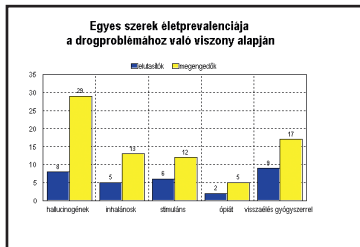
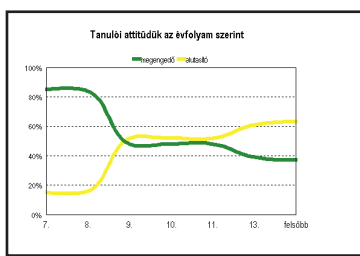
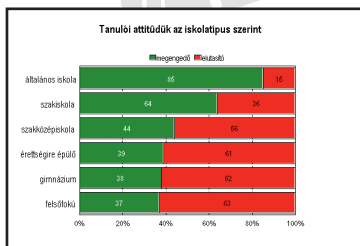
Abban mindkét csoport maximálisan egyetért, hogy a drogfogyasztás nem lehet megoldás semmilyen problémára. A különbség alapvetően a probléma tár-

sadalmi szervesültségének és a probléma kezelésének megítélésében van. Míg a második csoport elfogadja, hogy a droprobléma szervesült a mostani társadalmi közegben és társadalmilag úgy funkcionál, mint bármely más amúgy legális pszichotrop szer (pl. alkohol, dohányzás), addig az első csoport ezzel nem ért egyet, szerintük a drog nem része a társadalmunknak, idegen „test” mely visszaszorítható. A másik fontos dimenzió a probléma kezelésének kérdése. Míg a második csoportban lévők inkább megengedő álláspontot képviselnek, addig az első csoportban lévők konzervatívabb álláspontot képviselnek s ennek alapvetően az az oka, hogy sokkal veszélyesebbnek tartják a kábítószereket, mint a hagyományos legális drogokat. Attitűdjeiket nézve jellemző, hogy erősen hiszik, a drogfogyasztást inkább külső szereplők dominálják s szilárd hittel az ember nem fogyaszt drogot. Az egyszerűség kedvéért a második klasztert „megengedőnek”, az elsőt pedig „elutasítóknak” neveztük el. A fiatalok fele (47 százaléka) az első, fele (53 százaléka) a második klaszterbe tartozik.

Az elutasítók között nagyobb arányban találunk fiúkat, gimnazistákat és szakközépiskolásokat (érettségit adó képzés) valamint felsőfokú képzésben résztvevőket, míg az általános iskolások és a szakiskolások többsége inkább megengedőbb álláspontot képvisel. Ami az évfolyam dimenzióját illeti, jól látható, hogy az alapvetően megengedő álláspont hogyan szigorodik a középiskolai évek alatt.

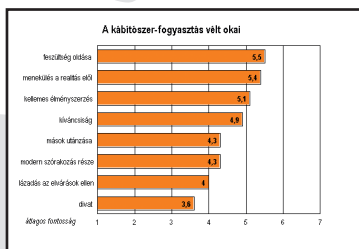
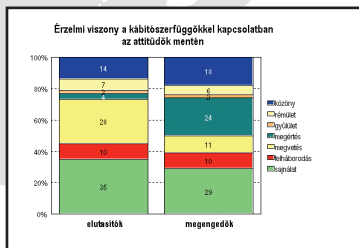
Ezek az attitűdök utolérhetők az életvezetési jellemzőkben is, az elfogadók körében sokkal magasabb az egyes kábítószeres életprevalencia értéke.

A droproblémáról kialakult véleményeket, a probléma kezelésével kapcsolatos attitűdöket – mint annyi minden más társadalmi kérdést - befolyásolja a jelenséggel kapcsolatos érzelmi viszonyulás. Így van ez a kaposvári tanulók esetében is, érdekes megnézni, hogy a fiatalokra milyen érzés jellemző leginkább a kábítószerfüggőkkel kapcsolatban. A kapott válaszok alapján a relatív többség sajnálattal tekint rájuk (30 százaléka). Azok aránya akik kifejezetten megértőnek mondják magukat 12 százaléka. A probléma a fiatalok egytizedét bevallottan rémülettel tölti el, 29 százaléka tekint rájuk más negatív érzelmekkel (megvetés, felháborodás, gyűlölet), ami azért igencsak elgondolkodtató. Egyötödük kifejezetten közönyös a kábítószer fogyasztók problémájával szemben.

A tanulók kábítószer problémával kapcsolatos nézetei között külön vizsgáltuk, hogy mit gondolnak, mi motiválhatja a fiatalok kábítószer-fogyasztását. Nyolc lehetséges okot említettünk meg, és arra kértük a válaszadókat, hogy értékeljék a lehetséges okokat 1 és 7 között, fontosság szerint. A válaszok alapján a fiatalok szerint elsősorban a feszültségoldás és a realitások elől való menekülés készíti a fiatalokat kábítószerek használatára. Lényeges megjegyezni, hogy egyetlen ok sem került a hármas érték alá, vagyis minősült nem fontos oknak. Ami a bizonytalanságot illeti, a válaszadók 8-10 százaléka választott „nem tudom”-mal valamelyik általunk felvázolt okra.

A vélt okokat faktorelemzéssel két kategóriába soroltuk²⁰, az egyik a kábítószerzés külsődleges okait tartalmazza magas súlyokkal (divat, szórakozás, lázadás, mások utánzása) a másik a belső okokat tartalmazza (problémák, feszültségek oldása, menekülés a realitások elől, élményforrás). Ebben az összetetésben a nők inkább a belső, a férfiak a külső okokat vélik fontosabbnak. Az életkor szerint is kimutatható eltérés, a fiatalabbak inkább a belső, az idősebbek a külső okok felé hajlanak. A többi magas mérési szintű változóval (legális és illegális szerek múlt havi és életprevalenciája, prevenció index) való kapcsolatot tekintve a korrelációs elemzésből kiderült, hogy a drogfogyasztás oktulajdonítása független a prevenció előadásoktól és az érintettségétől.

Faktorszokrok átlaga²¹

	Külső okok faktor	Belső okok faktor
Kellemes élményszerzés	0,07	0,32
mások utánzása	0,53	0,08
a problémák, feszültségek oldása	0,06	0,80
menekülés a kellemetlen realitások elől	0,14	0,67
része a modern szórakozásnak	0,51	0,12
lázadás az elvárások ellen	0,50	0,20
divat kábítószerzerni	0,83	0,00

²⁰ A jól illeszkedő faktorstruktúrából ki kellett hagyni a „kíváncsiság” ítemet az alacsony kommunalitás miatt, a két faktor a maradék hét ítem információtartalmának 40 százalékát őrizte meg.

²¹ Varimax rotált faktorszokrok átlaga. Az átlag az egyes ítemeket standardizált formában veti össze, az alacsonyabb átlagú változó az adott faktorban kisebb a magasabb átlagú változó nagyobb szerepet játszik.

		N	Szórátlag	ANOVA (R ²)	Szórátlag	ANOVA (R ²)
Nem	férfi	334	-,0989429	.008*	-,2112309	.036**
	nő	496	,0588621		,1261384	
Iskolafok	alapfok	66	-,1324236	.005	-,3702139	.015*
	középfok	684	-,0096362		,0174813	
	felsőfok	99	,1273493		,0926133	
Tanulmányi eredmény	gyenge	70	-,2050789	.016*	,1098762	.003
	közepes	254	-,1101989		-,0563415	
	jó	355	,0811931		,0226933	
	jeles	125	,1212439		-,0036011	
Korcsoport	13-15 év	193	-,1007489	.007	-,0165675	.001
	16-17 év	391	-,0125496		-,0191490	
	18-23 év	256	,0938758		,0395985	
Attitűd	elutasító	211	,0869795	.002	,0821903	.003
	támogató	190	,0012523		-,0176667	
Prevalencia	legálíst nem próbáló	21	-,3343455	.002	,2560432	.001
	legálíst próbáló	828	,0047927		-,0036702	
Prevalencia	illegálíst nem próbáló	699	,0041617	.000	-,0244992	.003
	illegálíst próbáló	150	-,0170331		,1002698	

*p<.05 **p<.001

A következő kérdés, amit vizsgáltunk a drogosokhoz való viszony tekintetében, arra vonatkozott, hogy a kábítószer fogyasztók inkább beteg embernek vagy inkább bűnözőnek kell-e tekinteni. A két szélsőséges álláspont mellett felkínáltunk egy átmenetet is: amíg magában tesz kárt, addig beteg, de ha már másban is, akkor bűnöző. (A 90-es évek eleje óta folyamatosan növekszik a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények száma. Míg 1990-ben az országban összesen 34 ilyen esetben indult eljárás, addig tíz évvel később, 2000-ben már százszor annyi, 3475. Ez a tendencia egyszerre mutatja a kábítószer-fogyasztás terjedését, a rendőrségi munka hatékonyságának növekedését és a büntetőjogi szabályozás változását.)

A 850 megkérdezett kaposvári fiatal között csak 18 fő (2 százalék) volt, aki szerint a drogfogyasztó egyértelműen bűnöző. 16 százalékuk gondolja, hogy egyértelműen beteg emberekről van szó, míg 66 százalékuk szerint, amíg magában tesz kárt, addig betegnek tekinthető, de ha már másban is, akkor inkább bűnöző. Elég sokan, 16 százalék nem tudott állást foglalni e kategóriarendszer mentén.

A válaszokat tanulmányi átlagok szerint tekintve kiderült, hogy leginkább a gyenge tanulók vallják, hogy a kábítószer fogyasztó bármit is követ el egyértelműen beteg ember (20 százalék). Jellemző módon a férfiak körében is átlagon felül vannak a betegség modellt vallók. Életkor szerint a 18 év felettiek 21 százaléka tekinti egyértelműen betegnek a szerfogyasztókat, míg a fiatalabbaknak 13 százaléka.

Élesen szegregálódnak a vélemények az iskolatípus mentén. Azok akik érettségit adó középiskolába járnak (gimnazisták, szakközépiskolások) 74-76 százalékban határozottan azt az álláspontot képviselik, hogy amíg, csak magában tesz kárt,

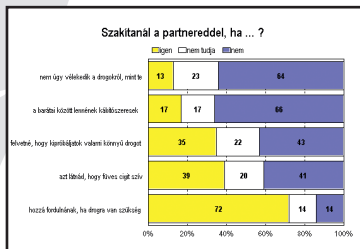
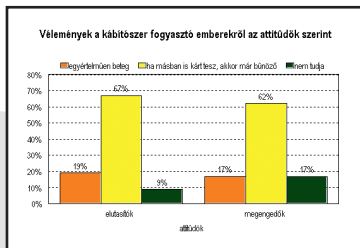
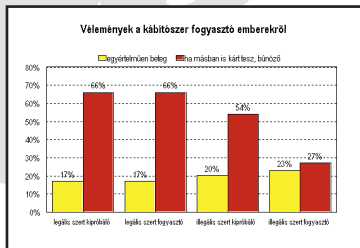
addig beteg ember, ha már másban is, akkor bűnöző, s a főiskolások és az érettségire épülő szakképzésben résztvevők tekintik átlagon felül, hogy egyértelműen betegnek a kábítószer-fogyasztókat, bármit is követnek el. Érdeemes összevetni a az „elutasítók” és a „elfogadók” véleményét ebben a kérdésben. Ebből látható, hogy a megengedő attitűd kevésbé tekinti orvosi problémának, de kevésbé kriminalizálja is a problémát, ellenben jóval nagyobb a bizonytalanok aránya.

A kábítószer megjelenése kihat a diákok partneri kapcsolataira is. Öt különböző súlyú eseményt soroltunk fel, és megkérdeztük a diákokat, annak bekövetkezése esetén szakítanának-e partnerükkel.

Mint az jól látható, azokban az esetekben, amikor a kábítószer nem „tettelegesen” kerül elő egy kapcsolatban, a diákok kisebb része hagyja el partnerét. A véleménykülönbség és a baráti kör összetétele nem olyan súlyú problémák, amelyek szakítást eredményezhetnek, bár előbbi esetén volt megfigyelhető a legnagyobb bizonytalansági arány. Két hasonló súlyosságú esemény következik a sorban, melyeket nagyon egyformán ítélték meg a diákok, a füves cigi szívását, illetve annak felvetését, hogy valamelyik könnyű drogot esetleg érdemes lenne kipróbálni. Itt ugyan a relatív többség már szakítana a partnerével, de jól látszik, hogy a könnyű drogot nem tartják annyira veszélyesnek a fiatalok. Komoly többségbe mindössze akkor kerültek a szakítást választók, mikor arról volt szó, hogy a partnerükhöz fordulnának kábítószerért, bár a diákok több mint egytizedét (!) ez sem zavarná túlzottan.

Érdekes megvizsgálni, hogy a különböző fiatalok hogyan reagálnak. Itt a legnagyobb eltérést érdekes módon nem a nem okozhatta, annak ellenére, hogy egy párkapcsolatban gyakran más és más érzésekkel, elképzelésekkel, eltérő értékekkel vágnak bele a fiúk és a lányok. Az öt eset közül mindössze kettőnél volt megfigyelhető eltérés a fiúk és a lányok véleménye között, a fiúk nehezebben viselnék el a kábítószeres baráti társaságot, míg a lányok a partner drogterjesztő tevékenységét vélnék az átlagosnál erősebb szakító tényezőnek. Ennek az eltérésnek valószínűleg az az oka, hogy a fiúkat (talán hiúságukat) jobban zavarná a partnerük nekik nem tetsző baráti köre, míg a lányok a súlyosabb eseteiktől jobban visszariadnak.

Ebben a kérdésben egyébként a középiskola típusa egy érdekes eltérést eredményezett. Az enyhébb eseteknél (véleménykülönbség, baráti kör) a gimnazisták

és a szakközepesek kritikusabbak a szakiskolásoknál és különösen a felsőoktatásban résztvevőknél.

Az ábrán jól látszik, hogy az attitűdök milyen jelentősen befolyásolja a droggal kapcsolatos magatartást e téren is. Általánosságban elmondható, hogy a drogokkal szemben elutasítóbbak óvatosabbak e tekintetben is, mint a megengedők attitűdöt vallók, kivéve az első (látszólag legenyhébb) esetet, ahol az alapvetően megengedő álláspontot vallók bizonyultak a legkövetkezetesebbnek a partnerrel való szakításban, ők nehezebben viselik el, ha a partnerük elutasító attitűdökkel rendelkeznek droggkérdésben.

